

Jaarverslag

2023

Het vernieuwde
pensioenstelsel

€

+ 2.053
344.984.125.789 %
135.070
895 45 +
= 0,3

Pensioen
Schoonmaak

Inhoudsopgave

Woord van het bestuur

Belangrijke cijfers

Organisatie

Organisatie	7
Wie zaten er in 2023 in het bestuur?	10
Sleutelfunctiehouders, bestuurscommissies en uitvoeringsorganisaties	11
Organogram	12
Wat doen de bestuurscommissies?	12
Welke organen heeft het fonds nog meer?	14

Verslag van het bestuur

Communicatie	16
Financieel beleid	18
Beleggingen	24
Risicobeheer	33
Wet toekomst pensioenen	42
Pensioenbeheer	44
Kosten	46
Veranderingen in de regels	51
Goed pensioenfondsbestuur	52
Intern toezicht	56
Waar we rekening mee houden in 2024	61
Oordeel van het verantwoordingsorgaan	62
Vaststelling van het jaarverslag door het bestuur	66

Jaarrekening

Balans per 31 december 2023	68
Staat van baten en lasten over 2023	69
Kasstroomoverzicht over 2023	71
Algemene toelichting	72
Toelichting op de balans	81
Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum	100
Toelichting op de staat van baten en lasten	101
Vaststelling van het jaarverslag door het bestuur	108

Overige gegevens

Statutaire regeling voor de bestemming van het saldo van baten en lasten	109
Actuariële verklaring	110
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	112

Bijlage

Nevenfuncties per 31 december 2023	122
SFDR	123

Woord van het bestuur

Het Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf (Pensioenfonds Schoonmaak) voert de pensioenregeling uit voor schoonmakers en glazenwassers. We bedoelen met schoonmakers en glazenwassers de werknemers van een bedrijf dat hoort bij de cao in de Schoonmaak- en Glazenwassersbranche. Of de mensen die bij zo'n bedrijf hebben gewerkt. Pensioenfonds Schoonmaak voert de pensioenregeling uit op een begrijpelijke, betrokken en betaalbare manier.

Wet toekomst pensioenen

Er is de afgelopen jaren veel veranderd in onze samenleving. Mensen worden bijvoorbeeld steeds ouder. En er zijn minder jonge mensen en meer mensen die met pensioen zijn.

De arbeidsmarkt is veranderd bijvoorbeeld met meer mensen die als zzp'er werken. Het systeem met "harde" pensioentoezeggingen is daardoor minder haalbaar. Bovendien begrijpen veel mensen het pensioensysteem niet en was de wens om een meer persoonlijk en transparant pensioensysteem te bouwen.

Om ervoor te zorgen dat de pensioenen persoonlijker worden en transparanter, is door werkgevers, werknemers en de regering het pensioenakkoord gesloten. Het pensioenkapitaal in de fase dat je nog werkt zal hierdoor meer meebewegen met de economie. Maar als eenmaal het pensioen wordt uitgekeerd dan zal dit een stabiele uitkering zijn die meebeweegt met de inflatie. De afspraken staan in de Wet toekomst pensioenen (Wtp). De Wtp is op 1 juli 2023 ingegaan. Alle pensioenregelingen in Nederland moeten voor 1 januari 2028 volgens die regels gaan werken.

Daarom hebben de cao-partijen samen met het bestuur van Pensioenfonds Schoonmaak in 2023 gesproken over een nieuwe pensioenregeling. De cao-partijen hebben het bestuur gevraagd om per 1 januari 2026 de zogenaamde Solidaire Premiereregeling (SPR) in te voeren. Dit staat in het Transitieplan van de cao-partijen. Dit plan is eind 2023 vastgesteld en gepubliceerd. Nu is het bestuur aan zet om de regeling verder in te richten en de bestaande pensioenen over te laten gaan naar de nieuwe regeling.

Veranderingen in het bestuur

Mevrouw Renate Bos -bestuurslid namens de pensioengerechtigden- is op 31 december 2022 gestopt als lid van het bestuur. Zij is op 1 januari 2023 opgevolgd door de heer Daan Muusers, die vanaf die datum de gepensioneerden vertegenwoordigt. Zijn rol als vertegenwoordiger van de deelnemers is op diezelfde datum overgenomen door mevrouw Anne Vermeulen. Anne Vermeulen was in 2022 al aspirant bestuurder. Door haar jonge leeftijd versterkt zij de diversiteit in het bestuur.

Op 1 mei 2023 heeft het bestuur afscheid genomen van mevrouw Anita Jharap. Zij was vier jaar lang uitvoerend bestuurder Integraal Risicomanagement en sleutelfunctiehouder risicobeheer. In die vier jaar heeft zij het risicomanagement verder ontwikkeld. Het fonds vond het duidelijker om de beide functies te gaan verdelen over twee personen. Dat heeft geleid tot de aanstelling van mevrouw Gertrude Wallens (uitvoerend bestuurder Finance, Risk en IT) en de heer Casper Lötgerink (sleutelfunctiehouder Risicobeheer). Zij zijn op 1 mei 2023 begonnen.

Heeft u nog vragen? Stel ze via onze Facebook-pagina [facebook.com/pensioenschoonmaak/](https://www.facebook.com/pensioenschoonmaak/) of via onze website [pensioenschoonmaak.nl](https://www.pensioenschoonmaak.nl).

Het bestuur:

Semih Eski
Jan Kerstens

Daan Muusers
Walther Schapendonk
Evelyne Simons
Tarik Uçar
Anne Vermeulen
Gertrude Wallens
Cathrin van der Werf
Gerrie Westenbrink

Belangrijke cijfers

(bedragen in duizenden euro's)

Hieronder ziet u de belangrijkste cijfers van PF Schoonmaak. U ziet hoe het ging in 2023, maar ook hoe het ging in de jaren daarvoor.

	2023	2022	2021	2020	2019
<i>Aantal werkgevers en werknemers</i>					
Aantal aangesloten werkgevers in jaar	3.634	3.580	3.582	3.572	3.671
Aantal aangesloten werkgevers einde jaar	3.544	3.508	3.496	3.492	3.395
Aantal actieve deelnemers in jaar	146.592	146.128	144.231	147.386	153.162
Aantal actieve deelnemers einde jaar	110.541	112.293	114.258	116.467	120.399
Aantal gewezen deelnemers einde jaar	276.186	277.519	379.994	380.120	374.326
<i>Aantal pensioengerechtigden (einde jaar)</i>					
Ouderdompensioen	35.336	32.392	29.720	27.335	25.708
Partnerpensioen	4.850	4.730	4.646	4.423	4.142
Wezenpensioen	250	246	245	242	233
Arbeidsongeschiktheidspensioen	334	361	397	432	461
<i>Opbouwpercentage per dienstjaar</i>					
Ouderdompensioen	1,388%	1,121%	1,104%	1,576%	1,576%
<i>Premie (als percentage van de pensioengrondslag)</i>					
Ouderdompensioen	21,40%	21,40%	21,40%	20,10%	20,10%
Overgangsregeling	0,00%	0,00%	0,00%	1,30%	1,30%
<i>Pensioenuitvoering</i>					
Feitelijke premie	268.144	261.464	244.309	232.973	231.098
Zuivere kostendeekkende premie	256.946	317.446	322.448	387.491	316.041
Gedempte kostendeekkende premie	n.v.t.	255.771	235.467	243.998	227.865
Uitkeringen en afkopen	100.258	86.609	84.185	73.781	66.184
Pensioenuitvoeringskosten	19.438	15.530	15.697	15.603	16.265

	2023	2022	2021	2020	2019
<i>Beleggingen</i>					
Belegd vermogen	6.112.709	5.371.008	7.018.828	6.662.729	5.937.821
Opbrengst beleggingen	571.482	-1.600.873	193.682	571.885	768.953
Beleggingskosten (excl. transactiekosten)	6.245	5.960	4.858	5.019	4.871
Beleggingsrendement, incl. risicoafdekking	10,3%	-23,2%	2,8%	9,4%	15,2%
Beleggingsrendement benchmark	10,6%	-23,1%	2,6%	9,5%	15,1%
Z-score	-0,20	-0,04	0,25	0,35	0,18
Performancetoets	1,52	1,67	1,82	1,84	1,76
<i>Vermogen, verplichtingen en solvabiliteit</i>					
Pensioenvermogen	6.177.174	5.434.681	7.079.114	6.716.304	5.886.894
Pensioenverplichtingen	5.582.050	4.950.091	7.026.548	7.424.214	6.372.340
Stichtingskapitaal en reserves	595.124	484.591	52.566	-698.589	-381.615
Vereist eigen vermogen	944.878	866.864	1.031.417	1.138.423	1.035.721
Reservetekort of overschot	-349.754	-382.274	-978.851	-1.846.333	-1.521.167
Vervangende interest (RTS) verplichtingen	2,3%	2,5%	0,6%	0,2%	0,8%
Duratie verplichtingen (in jaren)	20	21	23	24	24
Aanwezige dekkingsgraad	110,7%	109,8%	100,7%	90,5%	92,4%
Vereiste dekkingsgraad	116,9%	117,5%	114,7%	115,3%	116,3%
Reële dekkingsgraad	82,5%	82,5%	77,4%	69,6%	74,1%
Beleidsdekkingsgraad	115,3%	110,2%	96,2%	85,5%	92,8%
<i>Aanpassing (opgebouwde) pensioenen</i>					
Toeslag actieven	3,0%	4,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Toeslag inactieven	3,0%	4,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Organisatie

Wat is Pensioenfonds Schoonmaak?

Onze fondsnaam is Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf. In het bestuursverslag noemen we deze Stichting het fonds of Pensioenfonds (PF) Schoonmaak. Het fonds bestaat sinds 4 januari 1968 en is gevestigd in Amsterdam. Het fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Utrecht. U kunt ons vinden onder nummer 41177936.

Missie: wat doet Pensioenfonds Schoonmaak?

Vakbonden FNV en CNV Vakmensen en werkgeversorganisatie Schoonmakend Nederland zijn de cao-partijen. Zij onderhandelen samen over de arbeidsvoorwaarden en maken afspraken over de pensioenregeling in onze sector. Pensioenfonds Schoonmaak zorgt voor een goede uitvoering van deze regeling. De pensioenregeling is nu nog een uitkeringsregeling. Dat betekent dat vaststaat hoeveel pensioen deelnemers of hun nabestaanden straks krijgen.

Ons werk voor de deelnemer

Pensioenfonds Schoonmaak zorgt voor de inkomsten van de schoonmaker, nadat hij of zij met pensioen gaat.

Er zijn verschillende groepen deelnemers aan de pensioenregeling:

- De huidige schoonmakers zijn de actieve deelnemers. Zij bouwen op dit moment pensioen bij Pensioenfonds Schoonmaak op door premie te betalen.
- Mensen die eerst actief deelnemer waren en daarna in een andere sector zijn gaan werken of zijn gestopt met werken, zijn gewezen deelnemers. Zij gaan wel pensioen van Pensioenfonds Schoonmaak ontvangen, maar betalen geen premie meer en bouwen geen extra pensioen meer op.
- Mensen die al met pensioen zijn en hun pensioenuitkering ontvangen, zijn pensioengerechtigden. Zij betalen geen premie meer.
- Wanneer een deelnemer overlijdt, kan er pensioen voor de partner en kinderen van de deelnemer zijn.

Werknemers in de schoonmaaksector zijn automatisch aangesloten bij het fonds. De werknemers en de werkgevers betalen premie voor het pensioen. Zo bouwen de werknemers ouderdomspensioen op. Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedroeg in 2023 1,388 procent (2022 1,121 procent, zie belangrijke cijfers pagina 5) van de pensioengrondslag. In 2024 bedraagt het opbouwpercentage 1,577 procent. De pensioengrondslag is het pensioengevend loon, min de franchise. Het pensioengevend loon was in 2023 maximaal 33,89 euro per uur. Franchise is het deel van het loon waarover geen premie wordt betaald. De uurfranchise was 6,60 euro in 2023. Vanaf pensionering ontvangt de gepensioneerde AOW en daarbovenop het pensioen van Pensioenfonds Schoonmaak. Daarom gebruiken we een franchise.

De premies die aan ons worden betaald, beleggen we. Beleggen brengt naar verwachting geld op. We noemen dat rendement. Van de premies en het rendement betalen we de pensioenen. Dat is niet alleen ouderdomspensioen. Want als een deelnemer overlijdt, krijgen de partner en kinderen soms ook pensioen van ons. Dat zijn het partnerpensioen en het wezenpensioen. Dit gebeurt alleen als de deelnemer die is overleden nog werkte bij een aangesloten werkgever. Als de deelnemer stopt met werken, kan hij of zij kiezen voor het verzekeren van het partnerpensioen en wezenpensioen. Ouderdomspensioen kan hierbij worden uitgeruild voor partnerpensioen en/of wezenpensioen. Het ouderdomspensioen wordt dan wel lager.

Een werknemer die arbeidsongeschikt wordt, bouwt bij ons in sommige gevallen pensioen op zonder premie te betalen.

Visie: wat willen we bereiken?

We zijn er voor onze deelnemers en werkgevers in de sector. We werken aan en voor hun pensioen vanuit 3 sterke overtuigingen:

- Begrijpelijk,
want we vinden het belangrijk dat iedereen weet wat we voor hen doen. Dat is duidelijke en begrijpelijke taal voor iedereen, zodat de deelnemer altijd weet waar hij of zij aan toe is. We maken ook verantwoorde keuzes in onze beleggingen. Keuzes die we kunnen uitleggen.
- Betrokken,
want we kennen onze sector. We werken vanuit deze kennis en baseren onze keuzes op de behoeften van deelnemers en werkgevers. En we komen op voor de pensioenbelangen van de sector.
- Betaalbaar,
doordat alle schoonmakers samen pensioen bij ons opbouwen, kunnen we dit tegen lagere kosten doen. Hierdoor blijft er meer geld voor het pensioen over. Wij zijn een pensioenfonds zonder poespas: we zijn er voor de pensioenen van onze mensen en meer ook niet.

Wat wij willen is dat de deelnemer uiteindelijk een zo hoog mogelijk pensioen krijgt. Maar ook willen wij een betrouwbaar en dienstverlenend fonds zijn. We zijn de werkgevers zo goed mogelijk van dienst. We hebben oog voor onze deelnemers en andere personen voor wie het pensioen belangrijk is. Het kost veel geld om een pensioenregeling uit te voeren. Toch vinden wij lage kosten niet het allerbelangrijkst. Wij vinden betrokken, begrijpelijk en betaalbaar namelijk allemaal even belangrijk. Dus als het iets meer kost om duidelijke informatie te kunnen geven, dan vinden we dat het geld waard.

Eenvoudig en met een duidelijk doel. Dat zijn de uitgangspunten bij alles wat het fonds doet. Het vraagt om slimme keuzes, waarmee we goede, betaalbare dienstverlening mogelijk maken. Dat doen we op 8 manieren:

1. Een stabiel, koopkrachtig pensioen

Weten waar je aan toe bent. Dat is belangrijk voor de deelnemers in de schoonmaak. Zowel de mensen die met pensioen zijn als de mensen die nog werken willen graag zekerheid. Zekerheid over hoeveel pensioen ze gaan krijgen en over hoeveel geld zij daar nu samen met hun werkgever voor betalen. Daarom willen we voorkomen dat we de pensioenuitkeringen moeten verlagen. Tegelijk willen we zorgen dat u met uw pensioenuitkering dezelfde koopkracht houdt, zodat u er straks evenveel mee kunt kopen als de mensen die nu met pensioen zijn. Ook willen we dat de premie die u betaalt stabiel blijft. We willen er niet alleen morgen, maar ook over 10, 20 en 50 jaar voor zorgen dat iedere deelnemer krijgt waar hij of zij recht op heeft.

2. Solidair en evenwichtig beleid

Pensioenfonds Schoonmaak weet dat de verantwoordelijkheid voor het besturen van ons pensioenfonds groot is. Voor ons fonds zijn drie dingen belangrijk: solidariteit, evenwichtigheid en draagvlak. Solidariteit is samen de consequenties dragen. We sparen met z'n allen en zorgen voor elkaar in slechte tijden. Evenwichtigheid betekent dat we geld eerlijk verdelen tussen de generaties. We zien er streng op toe dat iedereen in de branche meebetaalt aan een eerlijk pensioen. We doen niet aan uitzonderingen en geven iedereen dezelfde behandeling.

3. Eenvoudige, betaalbare uitvoering

Samen met de werkgevers en werknemers proberen we de regeling zo goed mogelijk in te richten. Zodat we de uitvoering eenvoudig en betaalbaar kunnen houden. Dan blijft er zoveel mogelijk geld van de premies over voor de pensioenuitkering.

4. Goede gegevenskwaliteit voor een eerlijk pensioen

We willen werken met 100 procent volledige en juiste gegevens. Ook al weten we dat die 100 procent, door wisselingen bij werkgevers en werknemers, moeilijk te halen is. Vooral de gegevens van werkgevers en deelnemers zijn voor ons belangrijk. Bijvoorbeeld voor de juiste berekening van premies en voor de

communicatie. We zien er daarom streng op toe dat werkgevers juist en op tijd gegevens aanleveren en premies betalen. De kosten voor handhaving hiervan worden zo veel mogelijk neergelegd bij de werkgever die extra werk veroorzaakt. Met strenge handhaving zorgen we ervoor dat elke werkgever premie betaalt, voor een pensioen waar een werknemer recht op heeft.

5. Goede zorg en begrijpelijke communicatie

Pensioen en geldzaken zijn voor deelnemers moeilijke onderwerpen. Toch moeten deelnemers zo goed mogelijk kunnen begrijpen waar zij recht op hebben en waar ze op kunnen rekenen. We moeten goed uitleggen waar de hoogte van het pensioen van afhangt. Het helpt om de regeling eenvoudig te houden. Ook is het belangrijk dat we de deelnemer kunnen bereiken. Zodat zij begrijpen wat zij aan ons hebben en makkelijk contact kunnen opnemen met Pensioenfonds Schoonmaak. Als deelnemers contact opnemen, willen we hen begrijpelijk informeren en goed helpen.

Digitale communicatiemiddelen bieden veel mogelijkheden. E-mail en de berichtenbox zijn sneller en goedkoper dan brieven en kosten ons minder tijd. Ook gaan er minder snel dingen mis dan bij de post, en is het beter voor het milieu. Bovendien kunnen we meer inzicht geven met plaatjes. Naar een video kijken of verhaal luisteren, is makkelijker dan lezen. Ook zijn teksten digitaal makkelijker te vertalen.

6. Een beheerste overgang naar het nieuwe stelsel

We willen een rustige en veilige overgang naar de nieuwe pensioenregeling. We willen stoppen met ingewikkelde regels die we nu in de regeling hebben. Ook willen we met de juiste gegevens starten in de nieuwe regeling. Graag betrekken we de deelnemers bij alle dingen die we doen, maar we willen hen niet lastigvallen met details. De overgang is voor ons en de uitvoeringsorganisaties een grote verandering. Als we bedrijven vragen ons daarbij te helpen, willen we dat dat betrouwbare bedrijven zijn, die niet te veel geld vragen.

7. Degelijk en verantwoord beleggingsbeleid

Maatschappelijk verantwoord beleggen is ons uitgangspunt. Dat betekent dat we ons geld investeren met aandacht voor de maatschappij en het milieu. Geld beleggen is belangrijk om te zorgen dat de deelnemers een goed pensioen krijgen. De beleggingen moeten dus voldoende geld opleveren. We noemen dit een passend rendement. Een passend rendement is dus niet een maximaal rendement, maar het best mogelijke rendement dat past bij onze doelen.

We weten dat beleggen niet zonder risico kan. Daarom werken we met een beleggingsbeleid dat goed let op de risico's en het behalen van een passend rendement. Het beleid wordt steeds goed gevolgd en onderzocht. We passen het aan als dat nodig is. Ons doel is een zo eenvoudig mogelijk beleggingsbeleid.

8. Beheersbare risico's voor goed pensioen

Het fonds schenkt veel aandacht aan risico's en zorgt dat we die risico's zo veel mogelijk onder controle hebben (beheersen). Dat gaat over risico's die met geld te maken hebben (de financiële risico's) en andere risico's (de niet-financiële risico's). Bijvoorbeeld de overlijdensrisico's van alle deelnemers en pensioengerechtigden en het risico van de uitvoering. We willen risico's goed kunnen begrijpen en onze maatregelen daarop afstemmen. Daarom schrijven we op hoeveel risico we bereid zijn te lopen. Ook kijken we welke risico's we willen nemen en hoe we ze kunnen beheersen tegen acceptabele kosten.

Organisaties die samenwerken in Pensioenfonds Schoonmaak

Pensioenfonds Schoonmaak heeft een bestuur en een verantwoordingsorgaan.

In het fonds werken 10 bestuursleden die ofwel onafhankelijk zijn, of voorgedragen worden of verkozen door:

- namens de werkgevers: Schoonmakend Nederland
- namens de werknemers: FNV en CNV Vakmensen
- namens de gepensioneerden: ANBO en FNV

Het verantwoordingsorgaan heeft 6 leden die zijn voorgedragen door dezelfde organisaties.

Bestuursmodel

Het bestuur van het fonds werkt volgens het omgekeerd gemengd bestuursmodel. Zo noemt de Pensioenwet dat model. Het bestuur bestaat uit 10 mensen. Zij zijn samen verantwoordelijk voor het fonds. Zij nemen samen alle beslissingen.

Het bestuur heeft 3 uitvoerende bestuurders (UB). Zij zorgen ervoor dat alle afspraken op de juiste manier worden uitgevoerd. Zij zijn onafhankelijk, dat wil zeggen niet op voordracht van een van de organisaties. Ook de voorzitter is onafhankelijk en wordt voorgedragen door het UB en benoemd door het bestuur.

Het bestuur heeft 6 niet uitvoerende bestuurders (NUB). Deze bestuurders kijken hoe het fonds het doet. Zij adviseren het uitvoerend bestuur en besturen samen met de uitvoerende bestuurders het fonds.

De niet uitvoerende bestuurders voeren samen met de voorzitter ook het intern toezicht uit. Dat betekent dat ze kijken of de uitvoering wel klopt met de beslissingen en het beleid. In dit jaarverslag staat op pagina 56 een verslag van het NUB over het intern toezicht in 2023. Het bestuur beoordeelt of het beleid wel goed is voor de deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers van het fonds. Dat betekent dat ze controleren of de belangen van al deze groepen in balans zijn. Ze kijken of de risico's bekend zijn en of we die risico's onder controle hebben.

Wie zaten er in 2023 in het bestuur?

Naam	M/V	Geboortjaar	Functie	Sinds	Tot	Namens
Anne Vermeulen	V	1994	NUB	1-1-2023	1-1-2027	Werknemers (FNV)
Daan Muusers *	M	1957	NUB	1-9-2014	1-1-2027	Gepensioneerden (FNV) Werknemers
Semih Eski	M	1989	NUB	1-1-2021	1-1-2025	(CNV Vakmensen) Werkgevers
Evelyne Simons	V	1973	NUB	1-1-2013	1-1-2025	(Schoonmakend Nederland) Werkgevers
Jan Kerstens	M	1961	NUB	1-9-2022	1-9-2026	(Schoonmakend Nederland) Werkgevers
Gerrie Westenbrink	M	1960	NUB	1-7-2020	1-7-2024	(Schoonmakend Nederland)
Cathrin van der Werf	V	1957	VZ	1-1-2020	1-1-2028	(op voordracht UB)
Tarik Uçar	M	1976	UB	1-6-2019	1-6-2027	(op voordracht NUB)
Walther Schapendonk	M	1968	UB	1-1-2017	1-1-2029	(op voordracht NUB)
Anita Jharap **	V	1977	UB	1-5-2019	1-5-2023	(op voordracht NUB)
Gertrude Wallens	V	1974	UB	1-5-2023	1-5-2027	(op voordracht NUB)

* De heer Daan Muusers vervult sinds 1 januari 2023 de NUB-rol namens de gepensioneerden. Voor die datum zat hij in het bestuur namens de werknemers

**Mevrouw Anita Jharap is per 1 mei 2023 opgevolgd door mevrouw Gertrude Wallens.

Sleutelfunctiehouders, bestuurscommissies en uitvoeringsorganisaties

Het bestuur heeft op grond van Europese regels sleutelfunctiehouders (SFH) benoemd. Dit zijn onafhankelijke mensen die het bestuur moeten ondersteunen op 3 onderwerpen:

- actuariaat (voor de berekening van premies en verzekeringen)
- risicobeheer
- interne audit (controle)

De inbreng van deze 3 mensen moet zorgen voor betere besluitvorming en een goede beheersing van de risico's.

Actuariaat

Deze sleutelfunctiehouder beoordeelt bijvoorbeeld of de premies die het fonds berekent om later pensioen te kunnen uitkeren, goed zijn. Deze persoon is ook betrokken bij het jaarverslag en geeft een onafhankelijk en deskundig oordeel over de actuariële berekeningen van Pensioenfonds Schoonmaak. Het bestuur heeft vanaf 1 juli 2022 de heer Jan Tol benoemd als sleutelfunctiehouder actuariaat. Hij is werkzaam voor Triple A.

Risicobeheer

Als sleutelfunctiehouder Risicobeheer heeft het bestuur vanaf 1 mei 2023 Casper Lötgerink benoemd. Hij beoordeelt of het fonds weet welke risico's er zijn, of die goed worden beheerst en of de maatregelen om de risico's te beheersen goed werken.

Interne audit

Voor de interne auditfunctie heeft het bestuur Edward Mulder als sleutelfunctiehouder benoemd. Hij controleert of het bestuur en organisaties die werkzaamheden voor het fonds uitvoeren, goed hun werk doen. En hij adviseert wat er beter kan. Hij vervult deze rol sinds 15 juli 2022. Hij is werkzaam voor Mazars.

Hieronder ziet u de namen van de sleutelfunctiehouders.

Naam	Sleutelfunctiehouder	Sinds	Tot
Anita Jharap	Risicobeheer	1-5-2019	1-5-2023
Casper Lötgerink	Risicobeheer	1-5-2023	1-5-2027
Edward Mulder	Interne Audit	15-7-2022	1-7-2027
Jan Tol	Actuariële functie	1-7-2022	1-7-2026

Het bestuur krijgt hulp van bestuurscommissies. Dat zijn:

- de commissie Vermogensbeheer (CVB)
- de commissie Communicatie en Pensioenbeheer (CCP)
- de commissie Finance, Risk en IT (CFRI, tot 30 april 2023 Commissie Integraal Risico Management geheten)
- de commissie Wet toekomst pensioenen (Wtp, sinds 2023)

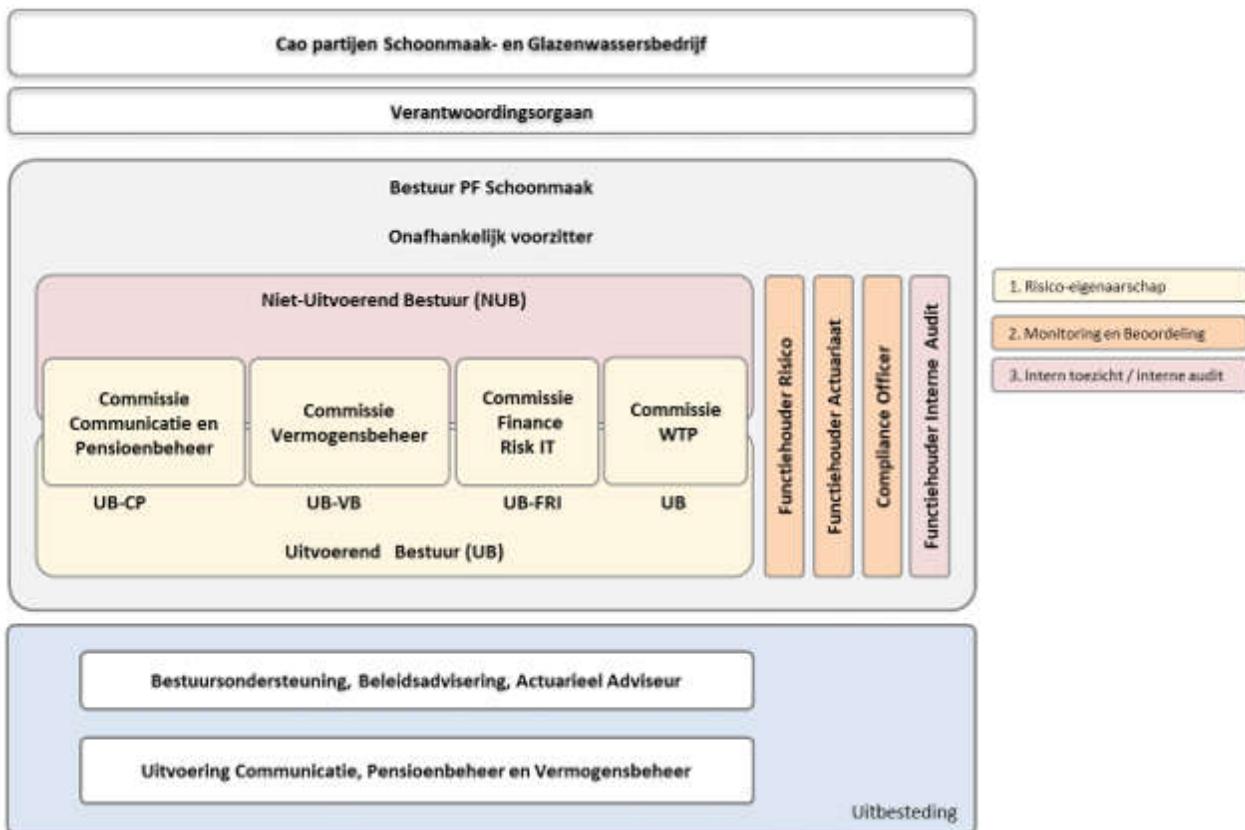
Pensioenfonds Schoonmaak werkt samen met organisaties die allerlei werkzaamheden voor het fonds uitvoeren. Dat waren in 2023:

- APG DWS en Fondsenbedrijf voor de pensioenadministratie, communicatie en bestuursondersteuning
- Achmea Investment Management (Achmea IM) voor het vermogensbeheer, fiduciair beheer (die alle beleggingen en vermogen overziet) en beleggingsadministratie
- Northern Trust voor het bewaren van de beleggingen

- Compliance-i-Consultancy als compliance officer (die de bestuurders adviseert bij het aangaan van nevenfuncties bij mogelijke belangenverstrengeling)
- Bell als adviserend actuaaris,
- Triple A als certificerend actuaaris en als sleutelfunctiehouder actuaariaat
- Ernst & Young Accountants LLP als accountant voor de controle van het jaarwerk

Organogram

Hieronder zien jullie hoe de organisatie van het fonds er in 2023 uit zag.

Wat doen de bestuurscommissies?

De commissies bespreken een onderwerp omdat het nieuw is of omdat een verandering van beleid nodig is. De commissie vormt zich een beeld van het onderwerp, beoordeelt de veranderingen en adviseert het bestuur over het besluit dat ze kunnen nemen. De relevante uitvoerend bestuurder is de voorzitter van de betreffende commissie.

Commissie Communicatie en Pensioenbeheer

In deze commissie worden zowel onderwerpen m.b.t. communicatie als pensioenbeheer inclusief actuariële zaken besproken. Veel onderwerpen hebben zowel met communicatie als pensioenbeheer te maken. Ook de nodige deskundigheid voor deze onderwerpen ligt dicht bij elkaar.

Het fonds heeft een communicatiebeleid. Daarin staat hoe we pensioenzaken het beste kunnen uitleggen. De commissie adviseert het bestuur over nieuwe communicatieplannen voor de korte en de lange termijn. Het bestuur beslist over deze plannen. Vervolgens houdt de commissie in de gaten of de communicatie volgens deze plannen wordt uitgevoerd. In het hoofdstuk Communicatie op pagina 16 leest u daar meer over.

Pensioenbeheer betekent dat de commissie in de gaten houdt of het pensioen volgens de geldende regels goed wordt berekend en vastgelegd. De manier waarop we het pensioen berekenen noemen we de actuariële berekeningen. Voor de vastlegging in de administratie is het belangrijk dat er op tijd premie wordt betaald. En dat het pensioen correct wordt uitgekeerd. Ook adviseert de commissie het bestuur over nieuwe ontwikkelingen in pensioenbeheer. De commissie kan daarvoor beleidsplannen aan het bestuur voorleggen. In het hoofdstuk Pensioenbeheer op pagina 44 leest u wat de commissie in 2023 heeft gedaan.

Commissieleden in 2023:

- Tarik Uçar (voorzitter)
- Anne Vermeulen
- Semih Eski
- Jan Kerstens

Commissie Vermogensbeheer

Het fonds heeft een beleggingsbeleid. Daarin staat hoe het fonds het geld het beste kan beleggen. De commissie Vermogensbeheer voert het beleggingsbeleid uit. De commissie adviseert het bestuur over nieuwe onderwerpen en wijzigingen in het beleggingsbeleid. Ook denkt deze commissie na over wat het pensioenfonds wil met duurzaam beleggen. Bijvoorbeeld wat het fonds wil doen om het klimaat of de natuur te helpen. En om te zorgen dat mensen een eerlijk inkomen verdienen en dat bedrijven goed worden bestuurd.

In het hoofdstuk Beleggingen op pagina 24 leest u wat de commissie Vermogensbeheer in 2023 heeft gedaan.

Commissieleden in 2023:

- Walther Schapendonk (voorzitter)
- Evelyne Simons
- Daan Muusers
- Rutger van Asselt (extern beleggingsadviseur vanaf 1-8-2022)
- Semih Eski (toehoorder)
- Gerrie Westenbrink (toehoorder)

Commissie Finance, Risk en IT (FRI)

Tot 30 april 2023 had het fonds een commissie Integraal Risico Management (CIRM). Sinds 1 mei 2023 is het takenpakket van de commissie uitgebreid naar: Finance, Risk en IT. Het bestuur heeft een integraal risicobeleid. Daarin staat hoe het fonds de risico's die het fonds bedreigen het beste en in samenhang kan beheersen. De commissie FRI kijkt of de andere commissies de risico's inventariseren, beoordelen en beheersmaatregelen nemen. De commissie FRI beheert het beleidsplan IRM en het Informatie- en Communicatie Technologie (ICT)-Beleid. Ook bewaakt de commissie dat het risicoregister, waarin de risico's staan, door alle commissies en het bestuur bijgewerkt wordt. De commissie FRI heeft ook een rol bij de financiële administratie en financiële rapportage en bij het in kaart brengen van de beheersing van de IT-risico's.

Commissieleden in 2023:

- Anita Jharap (voorzitter tot 30 april 2023)
- Gertrude Wallens (voorzitter vanaf 1 mei 2023)
- Anne Vermeulen
- Gerrie Westenbrink
- Jan Kerstens
- Casper Lötgerink (toehoorder als Sleutelfunctie vervuller tot 30 april 2023)

Commissie Wtp

Het bestuur heeft in oktober 2023 besloten om een tijdelijke commissie Wtp in te stellen. Het aandachtgebied van deze tijdelijke commissie is de overgang naar en de inrichting van de Solidaire Premiereregeling (SPR) per 1 januari 2026. Dit betekent;

1. Het volgen en bijsturen van de uitvoering van het Wtp-programma: in de commissie wordt de planning en voortgang op hoofdlijnen besproken, inclusief de risico's en issues;
2. De voorbereiden van beleid en daarover adviseren aan het bestuur: Wtp-beleidsstukken en Wtp-documenten worden besproken ter advisering aan het bestuur;
3. Het bieden van tegenwicht aan uitvoeringsorganisaties APG en Achmea IM, als dat nodig is.

De commissie Wtp en het UB worden ondersteund door een programmamanager die in dienst is van APG. De commissie Wtp bestaat uit 2 niet uitvoerende bestuurders en het voltallige uitvoerend bestuur.

Commissieleden in 2023:

- Daan Muusers (voorzitter)
- Jan Kerstens
- Walther Schapendonk
- Tarik Uçar
- Gertrude Wallens

Welke organen heeft het fonds nog meer?

Uitvoerend bestuur

Een uitvoerend bestuurslid voert het afgesproken beleid van het fonds uit. Hij of zij doet dat voor onderwerpen die tot zijn/haar portefeuille behoren.

Het uitvoerend bestuur overlegt ongeveer één keer per maand. Het uitvoerend bestuur maakt in dat overleg afspraken over onderwerpen die buiten de portefeuilles van de commissies vallen. Of die het hele uitvoerend bestuur aangaan.

Verantwoordingsorgaan

In het verantwoordingsorgaan zitten 6 personen: 4 vertegenwoordigers van de werknemers, 1 vertegenwoordiger van de gepensioneerden en 1 vertegenwoordiger van de werkgevers. Zij adviseren het bestuur over diverse onderwerpen. En zij geven jaarlijks een oordeel over hoe het bestuur zijn taken uitvoert.

Het bestuur spreekt met het verantwoordingsorgaan over wat het bestuur doet, hoe het dat doet en waarom. Het verantwoordingsorgaan geeft hierover een oordeel. In dat oordeel kijkt het verantwoordingsorgaan of de belangen van alle deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers evenwichtig zijn afgewogen. Dus of alle belangen genoeg aandacht krijgen en in balans zijn.

Het verantwoordingsorgaan gebruikt voor zijn oordeel het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, zoals de verslagen van het intern toezicht. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan voor het werk van het bestuur over 2023 leest u op pagina 62.

Naam	M/V	Geboortejaar	Functie	Sinds	Tot	Namens
Luc Aretz *	M	1969	Voorzitter	1-1-2019	1-8-2023	Schoonmakend Nederland
Rob Westerlaken	M	1963	Voorzitter	1-1-2024	1-1-2028	Schoonmakend Nederland
Dinand Diele	M	1961	Lid	23-9-2020	23-9-2024	FNV
Tim Edwards	M	1954	Lid	1-1-2021	1-1-2025	FNV
Nadine Vrolijk **	V	1986	Lid	29-6-2022	1-2-2024	FNV
Hans van Schoor ***	M	1949	Lid	1-7-2014	1-1-2024	CNV Vakmensen
Leila Zariouh	V	1988	Lid	1-1-2024	1-1-2028	CNV Vakmensen
Trudy Schriemer	V	1948	Lid	1-7-2014	1-7-2025	ANBO

*De heer Luc Aretz heeft het Verantwoordingsorgaan verlaten op 1 augustus 2023, omdat hij de sector heeft verlaten. Hij is op 1 januari 2024 opgevolgd door de heer Rob Westerlaken.

** Mevrouw Nadine Vrolijk heeft het Verantwoordingsorgaan in februari 2024 verlaten omdat zij in een andere sector is gaan werken.

***De heer Hans van Schoor heeft aangegeven na 1 januari 2024 niet nog een extra jaar lid te willen blijven. Hij is vanaf 1 augustus 2023 waarnemend voorzitter geweest. Hij is op 1 januari 2024 opgevolgd door mevrouw Leila Zariouh.

Verlag van het bestuur

Communicatie

We staan aan de vooravond van de grootste verandering van het pensioenstelsel in Nederland. In de overgang naar het vernieuwde stelsel is het belangrijk om het vertrouwen van onze deelnemers en andere belanghebbenden te behouden. Onze strategie en het beleid hebben we in 2022 nog eens goed onder de loep genomen. Daarna hebben we in 2023 concrete invulling gegeven aan onze kernwaarden aan de hand van uitvoering van ons communicatie jaarplan. De overgang naar het nieuwe pensioenstelsel in 2026 moet overzichtelijk en begrijpelijk zijn.

Naast de gebruikelijke communicatie zoals bijvoorbeeld de website en nieuwsbrieven hebben we in 2023 gewerkt aan belangrijke communicatie speerpunten.

Samen sterk - Ons vernieuwde pensioen

De Wet toekomst pensioenen leidt tot een nieuwe pensioenregeling. Wij willen die in 2026 gaan uitvoeren. Ter voorbereiding op de communicatie richting deelnemers en werkgevers hebben we verschillende activiteiten uitgevoerd.

1. Samenwerking werkgevers: om werkgevers te helpen hun medewerkers te informeren over de nieuwe regels van pensioen, zijn we in 2023 gestart met LinkedIn als nieuw contactkanaal. In 2023 communiceerden we vooral actualiteiten die voor de werkgever interessant zijn. Dit om het bereik te vergroten, meer volgers te krijgen. In de overgang naar het vernieuwde stelsel wordt LinkedIn opgenomen als belangrijk communicatiemiddel met werkgevers.
2. Ook zijn we gestart met het inrichten van de communicatie voor, tijdens en na de overgang naar het vernieuwde stelsel. Hoe we dit doen leggen we vast in het wettelijke communicatieplan. In 2024 wordt dit plan verder uitgewerkt aan de hand van het Transitieplan van de sociale partners. In 2025 gaan we het communicatieplan uitvoeren.

Klanttevredenheidsonderzoek 2023

Het klanttevredenheidsonderzoek laat zien dat deelnemers een positief beeld hebben van het pensioenfonds. Maar het vertrouwen van deelnemers in het fonds is wel een aandachtspunt. Het vertrouwen en de tevredenheid kunnen worden verbeterd door goed te laten zien wat het fonds doet en waar het voor staat. In 2023 zochten meer deelnemers contact met het fonds. Ze hebben over het algemeen het gevoel goed geholpen te worden. Het is belangrijk dit op peil te houden. In 2024 zal weer een klanttevredenheidsonderzoek worden gedaan.

Drempels verlagen in huidige communicatie

We willen onze dienstverlening toegankelijker maken. Dit doen we door drempels in de communicatie weg te nemen en optimale (digitale) ondersteuning te bieden. Eén van die drempels is de Nederlandse taal als voertaal. In 2023 is gestart met het zoeken van een oplossing voor het aanbieden van informatie in meerdere talen. Naast taal is digitale vaardigheid ook een belemmering: inloggen met DigiD, gebruik maken van een bestaande vertaalfunctie, de voorleesfunctie inschakelen etc. In samenwerking met APG Groeifabriek is in 2023 het experiment 'Drempels Verlagen' gestart. De oplossingsrichting wordt in 2024 verder praktisch uitgewerkt.

Schoon Pensioen: communiceren over maatschappelijk verantwoord beleggen

Verantwoorde keuzes maken in onze beleggingen is de basis voor ons beleggingsbeleid. Met ons beleggingsbeleid kunnen wij een bijdrage leveren aan een duurzame toekomst. Bij schoonmaken is het verschil tussen "vuil" en "schoon" bekend. Schoon gebruiken wij ook als het gaat over hoe mensen met

anderen omgaan. Of met de wereld. Ook dan houden we niet van vuil. Daarom werken we bij Pensioenfonds Schoonmaak aan een pensioen dat schoon is.

In 2023 hebben we 'Schoon Pensioen' (deelnemers uitleggen hoe het fonds maatschappelijk verantwoord belegt) doorgezet. Door te verwijzen naar de webpagina via social media en nieuwsbrieven. Ook hebben we aandacht gegeven aan actualiteiten over dit onderwerp via nieuwsberichten. In 2024 onderzoeken we opnieuw de kennis en behoefte van onze deelnemers over het onderwerp maatschappelijk verantwoord beleggen.

Meer over verantwoord beleggen leest u op pagina 26.

Financieel beleid

2023 was voor de beleggingen een goed jaar. De waarde van onze beleggingen steeg van 5,4 miljard euro naar 6,2 miljard euro. Dat is een stijging van ongeveer 13,7 procent. Dit kwam door een beleggingsrendement van 10,4 procent en de inleg van pensioenpremies.

We hebben genoeg geld om naar verwachting de pensioenen van nu én later volledig te kunnen betalen. Het geld dat we nodig hebben, moeten we berekenen met een rente. Dit noemen we de rekenrente. Deze rekenrente is iets lager dan vorig jaar. Als deze rente lager is, dan hebben we nu meer geld nodig om later alle pensioenen te kunnen uitbetalen. We hebben wel genoeg geld om de pensioenen gedeeltelijk te verhogen. Pensioenfonds Schoonmaak heeft de pensioenen op 1 januari 2024 daarom met 3 procent verhoogd.

Geld voor het betalen van de pensioenen

Wij betalen iedere maand pensioen aan iedereen die nu met pensioen is (pensioengerechtigden). Ook houden we geld apart voor iedereen die straks met pensioen gaat (actieve en gewezen deelnemers). Pensioenfonds Schoonmaak moet ervoor zorgen dat er voldoende geld is om al die pensioenen te kunnen betalen. Het bedrag dat we daarvoor nodig hebben, is 5,6 miljard euro aan het eind van 2023. In 2022 was dat nog ongeveer 5,0 miljard euro. Dit bedrag is onze pensioenverplichting aan alle deelnemers en pensioengerechtigden.

Dekkingsgraad

Of wij voldoende geld hebben om alle pensioenen te kunnen betalen, meten we met de dekkingsgraad. Als de dekkingsgraad 100 procent is, is er precies genoeg geld om alle pensioenen te betalen. Nu en in de toekomst. De hoogte van de dekkingsgraad hangt af van:

- Hoeveel geld het fonds bezit (het vermogen). Eind 2023 hadden we 6,2 miljard euro.
- Hoeveel pensioen het fonds nu én later moet betalen (de pensioenverplichtingen): dat is 5,6 miljard euro.

Eind december 2023 was de dekkingsgraad 110,7 procent.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad steeg van 110,2 procent aan het eind van 2022 naar 115,3 procent aan het eind van 2023.

Reële dekkingsgraad

Bij de reële dekkingsgraad letten we op de verwachte stijging van de prijzen. Een reële dekkingsgraad van 100 procent betekent dat de pensioenen jaarlijks kunnen stijgen. Zo kunt u hetzelfde blijven kopen wanneer de prijzen stijgen. Het verhogen van pensioen heet indexeren. Een reële dekkingsgraad lager dan 100 betekent dat het pensioenfonds te weinig geld heeft om pensioenen (volledig) te verhogen. Of dat de pensioenen misschien moeten worden verlaagd. De reële dekkingsgraad van ons fonds eind 2023 was 82,5 procent. We hoefden de pensioenen niet te verlagen. We konden de pensioenen wel met 3 procent verhogen.

Eigen vermogen

Het is belangrijk dat we meer geld hebben dan dat we aan pensioenen moeten betalen. Onze bezittingen moeten dus groter zijn dan onze pensioenverplichtingen. Dan hebben we een positief eigen vermogen. Hoe hoog dit eigen vermogen moet zijn, is in de wet opgenomen. De wet zegt dat we geld opzij moeten zetten om risico's op te vangen. Hoeveel? Hiervoor heeft De Nederlandsche Bank (DNB) een berekening bedacht.

Met het eigen vermogen kunnen we risico's opvangen. In het hoofdstuk Risicobeheer leggen we meer uit over deze risico's.

Er staat in de Pensioenwet een vereist eigen vermogen en een minimaal vereist eigen vermogen.

Minimaal vereist eigen vermogen

Het minimaal vereist eigen vermogen is 4,3 procent van de pensioenverplichtingen. Dat betekent dat we een beleidsdekkingsgraad nodig hebben van 104,3 procent of hoger. De beleidsdekkingsgraad was 115,3 procent aan het eind van 2023. Dus eind 2023 was ons eigen vermogen hoger dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen is het vermogen waarmee we het komende jaar bijna alle risico's kunnen opvangen. Dat wil zeggen: in 39 van de 40 gevallen. Eind december 2023 was dat 16,9 procent van de pensioenverplichtingen. Dat betekent dat de beleidsdekkingsgraad 116,9 procent of hoger moet zijn.

Tekort

Omdat de beleidsdekkingsgraad eind 2023 115,3 procent was en het vereist eigen vermogen 116,9 procent moest zijn, hebben we nog een klein tekort op het vereist eigen vermogen.

Reserves

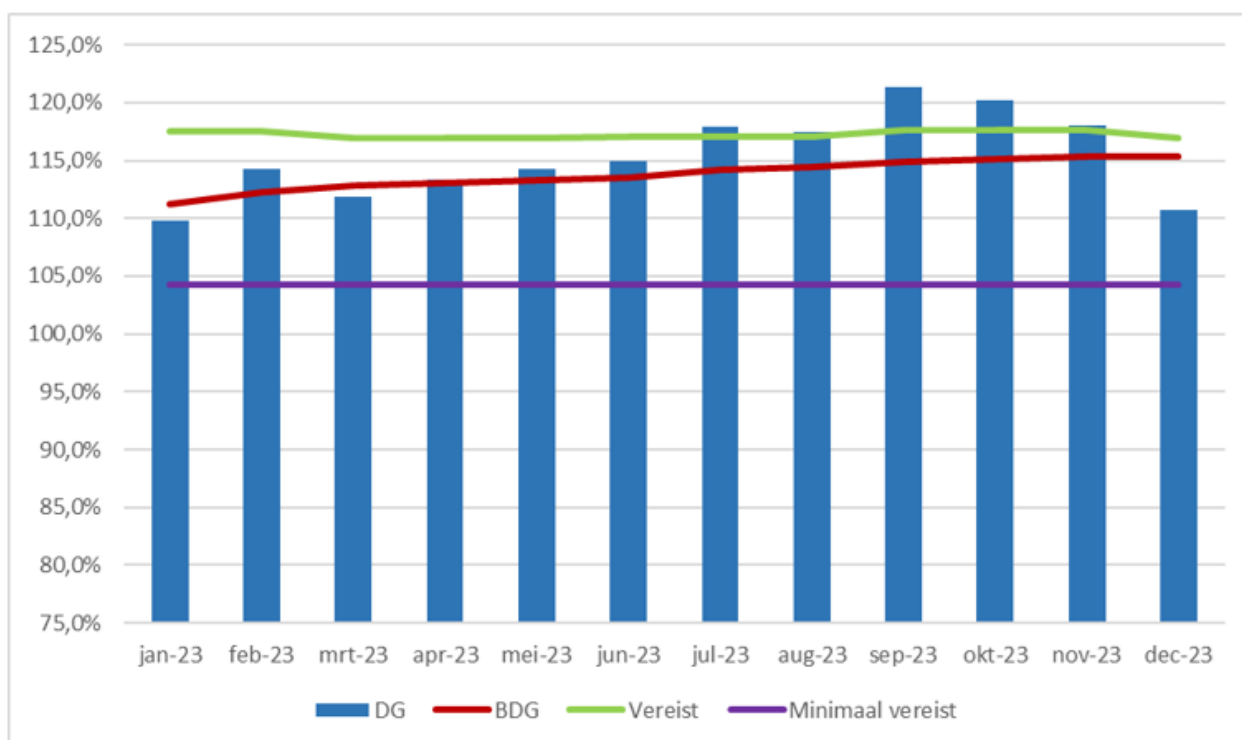
Het fonds heeft 2 reserves:

1. Om beleggingsrisico's op te vangen.
2. Om andere risico's op te vangen, zoals in de uitvoering en verzekeringen.

Deze reserves vormen samen het eigen vermogen. Is het eigen vermogen hoger dan het vereist eigen vermogen? Dan heeft het fonds een vrije reserve. In 2023 was het eigen vermogen lager. Dat betekent dat er geen vrije reserve was. Het tekort van de reserve geven we met een negatief bedrag aan.

Ontwikkeling dekkingsgraad

In de volgende grafiek staat de maandelijks dekkingsgraad (DG) van PF Schoonmaak in 2023 in de blauwe kolommen. Ook staat de beleidsdekkingsgraad (BDG; rode lijn) erin. En ook het minimaal vereiste vermogen (de paarse lijn) en het vereiste vermogen (de groene lijn).

We hebben in 2023 kunnen besluiten de pensioenen te indexeren per 2024

Het verhogen van pensioen heet indexatie. Pensioenfonds Schoonmaak mag de pensioenen alleen verhogen als het fonds genoeg geld heeft. Ieder jaar, op 30 september, bekijkt het bestuur of dat kan. Hier heeft het bestuur regels voor afgesproken, die volgen uit de wet. Doordat de wet in 2022 is aangepast mag een pensioenfonds pensioenen (gedeeltelijk) verhogen als de beleidsdekkingsgraad en de maanddekkingsgraad hoger zijn dan 105 procent. Hier voldoen we aan. Op 30 september 2023 was de beleidsdekkingsgraad 114,9 procent. De maanddekkingsgraad was 121,3 procent op 30 september 2023. Pensioenfonds Schoonmaak heeft de pensioenen op 1 januari 2024 met 3 procent verhoogd.

Hieronder ziet u de oorzaken van de verandering in de dekkingsgraad in het afgelopen jaar.

Tabel 1 Invloed van factoren op de verandering van de dekkingsgraad over 2023

	Dekkingsgraad
Stand per 31 december 2022	109,8%
Premie	0,6%
Uitkeringen	-0,2%
Indexering	-3,2%
Renteverandering	-3,6%
Overrendement	7,5%
Wijziging actuariële grondslagen	0,2%
Overig	-0,4%
Stand per 31 december 2023	110,7%

- De dekkingsgraad steeg het afgelopen jaar met 0,9 procent. Dit komt vooral door de stijging van de waarde van de beleggingen.

- De rente is belangrijk. Het pensioenfonds rekent daarmee uit wat we nodig hebben om alle pensioenen te kunnen betalen. Onze pensioenverplichtingen stijgen als de rente daalt en dalen als de rente stijgt. Als de rente daalt, moeten wij dus meer geld hebben om alle pensioenen, nu en later, te betalen. De gemiddelde rente daalde in 2023 van 2,5 procent naar 2,3 procent. Hierdoor is het bedrag dat we nodig hebben voor pensioenen hoger geworden. Dit zorgde voor een daling van de dekkingsgraad met 3,6 procent.
- De waarde van onze beleggingen steeg met 11,3 procent. Maar de rente veranderde ook. En het fonds heeft maatregelen getroffen om zich tegen een rentedaling te beschermen. Samen met het rendement van deze bescherming is de waarde van onze beleggingen in 2023 gestegen met 10,4 procent. Dit zorgde voor een stijging van de dekkingsgraad van 7,5 procent.
- De dekkingsgraad is met 0,2 procent gestegen door wijzigingen in actuariële grondslagen. De kosten voor (toekomstige) arbeidsongeschikten zijn toegenomen. Hierdoor daalde de dekkingsgraad met 0,1 procent. In de pensioenverplichting wordt rekening gehouden met de toekomstige kosten voor het uitbetalen van de pensioenen. Deze kosten zijn omlaaggegaan. Door de daling van de toekomstige kosten stijgt de dekkingsgraad met 0,3 procent. Opgeteld is dit een wijziging van 0,2 procent.
- Door verhoging van het opbouwpercentage vanaf 2024 is er meer pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten. Dit zorgde voor een daling van de dekkingsgraad met 0,5 procent. De renteverandering en het overrendement hebben invloed op elkaar. Dit zorgde voor een stijging van de dekkingsgraad. Samen zorgde dit voor een daling van de dekkingsgraad met 0,4 procent. Dit staat bij 'overige' in de bovenstaande tabel.
- Door de premie steeg de dekkingsgraad 0,6 procent. Met de premie konden we ongeveer 123 procent van de pensioenopbouw in 2023 betalen en dat was hoger dan de dekkingsgraad begin 2023 van 109,8 procent.
- Door de indexatie (verhoging) van de pensioenen op 1 januari 2024 met 3 procent daalt de dekkingsgraad met 3,2 procent.

Herstelplan, korten en gebruik vrijstellingsregeling

De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Schoonmaak was op 31 december 2015 lager dan het vereiste eigen vermogen. In de wet staat dat een pensioenfonds met een tekort een plan moeten maken om ervoor te zorgen dat de dekkingsgraad weer hoog genoeg wordt.

In de overgangstijd naar een Solidaire Premiereregeling mag het fonds een overbruggingsplan voor 1 juli 2024 indienen. In dat overbruggingsplan kan het fonds tijdelijk andere financiële regels voor toeslagen en kortingen toepassen, het zogenaamde transitie FTK. Het bestuur heeft in het eerste kwartaal 2024 de voor- en nadelen van het transitie-FTK onderzocht. Het bestuur besluit om geen overbruggingsplan voor 1 juli 2024 in te dienen. En alsnog voor 1 oktober 2024 een herstelplan in te dienen. Op dit herstelplan zijn de huidige financiële regels van toepassing.

Het fonds maakt gebruik van een hersteltermijn van 10 jaar volgens die regels. Maar het fonds wil op 1 januari 2026 de opgebouwde pensioenen over laten gaan (invaren) naar de solidaire premiereregeling.

De beleidsdekkingsgraad is per 31 december 2023 hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Hierdoor hoeft het fonds in 2024 de pensioenen niet te verlagen. We hebben de pensioenen zelfs kunnen indexeren.

Premies in 2023

In het jaar 2023 was de premie 21,4 procent van de pensioengrondslag. Dit noemen we de feitelijke premie. De pensioengrondslag is het deel van het salaris waarover u pensioen opbouwt. De werknemer betaalt 10,7 procent premie. Het overige deel - ook 10,7 procent - betaalt de werkgever.

Premie en pensioenopbouw 2024

De cao-partijen besloten voor 2024 de premie op 21,4 procent te houden. De opbouw van het ouderdomspensioen voor 2023 was 1,388 procent van de pensioengrondslag.

De premie en pensioenopbouw worden bepaald op de rente per 30 september. De rente per 30 september 2023 was hoger dan de rente per 30 september 2022. Daarom kunnen we met deze premie meer pensioen opbouwen. De opbouw van het ouderdomspensioen voor 2024 verhogen we van 1,388 procent naar 1,577 procent van de pensioengrondslag.

Ook het niet-ingegane partnerpensioen en wezenpensioen worden hoger, omdat die zijn gekoppeld aan het ouderdomspensioen. Het levenslange partnerpensioen is 70 procent van het ouderdomspensioen dat de deelnemer zou hebben opgebouwd bij doorwerken tot 67 jaar. Het wezenpensioen is 20 procent van het partnerpensioen.

Kostendekkende premie

De kosten van pensioen kunnen op verschillende manieren worden berekend:

- Een manier is om de kosten te berekenen met de rentetermijnstructuur (RTS). Dit noemen we de zuivere kostendekkende premie.
- Een andere manier is om uit te gaan van het verwacht reëel rendement. Deze manier probeert om jaarlijkse schommelingen bij de vaststelling van de premie te voorkomen. Bij de bepaling van dit rendement wordt rekening gehouden met een hoger verwacht rendement dan de RTS. Dit rendement daalt met de verwachte waardevermindering doordat producten duurder worden (inflatie). De op deze manier berekende premie noemen we de gedempte kostendekkende premie.

Pensioenfonds Schoonmaak gaat vanaf 1 januari 2023 uit van de zuivere kostendekkende premie.

De premies staan hieronder.

Tabel 2 Berekende premies.

Bedragen in duizenden euro's

	2023	2022
Zuivere kostendekkende premie	256.946	317.446
Feitelijke premie	268.144	261.464
Gedempte kostendekkende premie	n.v.t.	255.771

De feitelijke premie is 11.198 duizend euro hoger dan de zuivere kostendekkende premie. Hoe de feitelijke premie is samengesteld laten we hieronder zien.

Tabel 3 Samenstelling feitelijke premie

Bedragen in duizenden euro's

	2023	2022
Werknemersgedeelte	134.072	130.732
Werkgeversgedeelte	134.072	130.732
	268.144	261.464

De tabel hieronder laat zien hoe de zuivere kostendekkende premie is samengesteld.

Tabel 4 Samenstelling zuivere kostendeekkende premie

Bedragen in duizenden euro's

	2023	2022
Kosten pensioenopbouw	205.628	263.198
Pensioenuitvoeringskosten	17.469	17.445
Mutatie dekking voor excassokosten in Technische voorzieningen	-2.136	-1.887
Solvabiliteitsopslag	35.985	38.690
	256.946	317.446

Beleggingen

Pensioenfonds Schoonmaak belegt het pensioengeld. In ons beleggingsbeleid staat hoe wij omgaan met beleggingen. Het is belangrijk dat onze beleggingen zorgen voor een goed rendement. Het is ook belangrijk dat we niet te veel risico nemen en wij vinden maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk.

Een groot deel van het pensioen, dat we uiteindelijk gaan betalen aan de gepensioneerden, moeten we verdienen met beleggen. De ervaring leert dat pensioen voor twee derde uit beleggingsrendement bestaat en voor een derde uit ingelegde premies.

Beleggen om rendement te halen

Ons streven is om de waarde voor de deelnemer zo groot mogelijk te maken.

Pensioen wordt voor het grootste deel betaald uit het rendement op beleggingen. Daarom is het behalen van rendement op de beleggingen belangrijk. Om dat doel te behalen, belegt het pensioenfonds in aandelen, obligaties en andere beleggingsvormen, zoals bijvoorbeeld vastgoed.

Wat gebeurde er op de financiële markten in 2023?

Vanaf begin 2022 is het oorlog in Oekraïne, dus dit duurt al twee jaar. Sinds begin oktober 2023 ontwikkelde zich een strijd tussen Israël en Hamas. Dit conflict kost veel slachtoffers, geeft veel schade en kost ook veel geld. Ook zijn er problemen omdat de schepen die normaal langs die landen in de Rode Zee varen niet meer veilig zijn en daarom ver moeten omvaren. Dit zorgt voor hogere transportkosten en daarmee iets hogere prijzen voor producten. Hoewel dit tijd en geld kost, heeft dit op dit moment nog nauwelijks effect op de financiële markten gehad. Mochten de conflicten verder escaleren dan zou dit wel effect op de prijs van bijvoorbeeld aandelen kunnen hebben.

In 2022 en ook in 2023 daalde de waarde van het geld (dat noemen wij inflatie) en daardoor krijg je minder voor hetzelfde geld. Ook in 2023 waren centrale banken bezig om deze geldontwaarding te stoppen. Dat lukte en dat merkte je omdat de energieprijzen (zoals gas, stroom en benzine) daalden. De centrale banken maakten de rente hoger. In de landen die met de euro betalen is de rente naar 4 procent gegaan en in Amerika tussen 5,25 procent en 5,50 procent. De centrale banken denken dat ze in 2024 de rentes weer gaan verlagen nu de waarde van het geld niet meer zakt.

In Amerika ging het goed met de economie en deze groeide met ongeveer 2,4 procent in 2023. In de Eurolanden ging het minder goed. Bedrijven maken minder spullen, omdat de mensen ook minder kopen. Hierdoor was de economische groei van de Eurolanden ongeveer 0,6 procent in 2023. In China gaat het ook niet zo goed met de economie als vroeger en heeft iedereen het lastig. Dit kwam ook door problemen op de vastgoedmarkt.

Wat gebeurt er nu op de financiële markten?

De beurzen gingen eind 2023 en begin 2024 omhoog, omdat de verwachting was dat de centrale banken in 2024 de rente zouden gaan verlagen. De rente op de financiële markt ging daarom omlaag, en dat was weer goed voor de aandelen.

Beleggingen

In Tabel 5 staat onze beleggingsportefeuille. Daarin staat van alle beleggingen hoeveel wij daarin hebben belegd. Wij hebben onze beleggingen verdeeld over een matchingportefeuille en een returnportefeuille.

Matchingportefeuille

Het grootste risico voor de pensioenen is het renterisico. Dat betekent dat als de rente daalt de pensioenen duurder worden voor het pensioenfonds. En dan daalt ook de dekkinggraad van het pensioenfonds. Dat renterisico willen we kleiner maken. Dat heet afdekken. Met de matchingportefeuille zorgen we ervoor dat de invloed van dit renterisico op onze dekkinggraad kleiner wordt. Met de matchingportefeuille dekten we in 2023 ongeveer 40 procent van het renterisico af. Daardoor hebben wij dit risico dus voor een behoorlijk deel weggenomen in 2023. We doen dat zoveel mogelijk met Europese staatsobligaties. Maar we hebben ook renteswaps nodig, dat zijn speciale beleggingsproducten die worden gebruikt om het renterisico te verminderen.

Returnportefeuille

De beleggingen in de returnportefeuille hebben als doel om rendement te maken, geld verdienen dus. Wij beleggen in aandelen van bedrijven over de hele wereld. We hebben ook beleggingen waarvoor we een vaste rente krijgen. Zoals obligaties van landen en bedrijven en obligaties van opkomende landen en hypotheek. Verder beleggen we in woningen en winkels en we hebben altijd liquide middelen. Dit is geld op onze bankrekening en beleggingen die we heel snel kunnen verkopen, waarvoor we dan geld ontvangen.

We hebben ook nog andere beleggingen in infrastructuur en private equity. Dit zijn ingewikkelde beleggingen. Daarom hebben we eerder al besloten daarmee te stoppen. De verkoop van deze beleggingen kost alleen veel tijd. Het is nu nog maar een heel klein deel van de portefeuille. Ze staan in de tabel op de regel alternatieve beleggingen.

Tabel 5 De beleggingsportefeuille van het fonds

Bedragen in duizenden euro's	2023			2022	
	Bedrag	Percentage	Normportefeuille	Bedrag	Percentage
Matching					
Staatsobligaties en renteswaps	2.365.130	38,85%	39,50%	1.762.630	33,11%
Return					
Aandelen	1.679.866	27,59%	26,00%	1.437.130	27,01%
Vastrentende waarden	1.241.308	20,39%	22,00%	1.270.668	23,88%
Alternatieve beleggingen	5.333	0,09%	0,00%	7.268	0,14%
Vastgoed	655.355	10,77%	12,00%	667.641	12,55%
Liquide middelen	140.701	2,31%	0,50%	176.075	3,31%
Totaal	6.087.693	100,00%	100,00%	5.321.412	100,00%
Valuta-afdekking	21.992			49.618	
Totaal met valuta-afdekking	6.109.685			5.371.030	

Waar zijn we in 2023 mee bezig geweest?

Ieder jaar kijken we opnieuw naar onze beleggingen. We stellen onszelf hierbij de volgende vraag: waarom zijn deze beleggingen goed voor onze deelnemers en gepensioneerden? Helpen de verschillende beleggingen ons om een goed resultaat te krijgen en onze risico's onder controle te houden?

Eind 2023 hebben we besloten om de afdekking van het renterisico met de matchingportefeuille te verhogen van 40 procent naar 60 procent. Daardoor hebben wij een groter deel van dit risico weggenomen. De reden hiervoor is dat het renterisico groter was geworden. De rente is immers gestegen en dus is de kans dat

de rente weer omlaag gaat, groter geworden. Bovendien vinden we deze extra bescherming van belang in verband met het beschermen van de dekkingsgraad.

In 2022 hebben we besloten om meer te beleggen in vastgoed. Dit doen we om de risico's binnen de beleggingen wat meer te spreiden. In 2023 hebben we hiermee een begin gemaakt door, naast de huidige beleggingen in woningen, ook iets meer in winkels te beleggen. Ook hebben we een investering gedaan in zorgvastgoed. Hiermee proberen we een bijdrage te leveren aan betaalbare gezondheidszorg in Nederland. Daarnaast hebben we de hypotheekbeleggingen verder opgebouwd.

De afdekking van het valutarisico hebben we aangepast. We gaan het valutarisico van de Britse Pond en de Japanse Yen niet meer afdekken omdat deze posities in de beleggingsportefeuille erg klein zijn. Dat betekent dat we voortaan alleen de grootste valutarisico's afdekken. Dat is nu alleen het valutarisico van de Amerikaanse dollar. Dus als de dollar in waarde daalt zijn we daartegen beschermd.

We willen het risico van onze beleggingen zo goed mogelijk beheersen. Dat doen we door de verdeling van onze beleggingen niet te ver uit de pas te laten lopen met het beleid dat we hebben vastgesteld. Voorheen stuurden we de beleggingen 1 keer per jaar naar de gewenste verdeling. Het komende jaar doen we dat alleen als ze te ver uit de pas lopen. Dat bespaart kosten, en het risico wordt niet echt vergroot, dus dat vinden wij acceptabel.

Op het gebied van duurzaamheid hebben we ook verdere stappen gezet. Voor een aantal beleggingen hadden we al besloten om deze verder te verduurzamen, zodat onze beleggingen beter zijn voor het klimaat, mensenrechten en arbeidsnormen. Zo helpen we met onze beleggingen mee aan een betere wereld. Dit hebben we nu ook gedaan voor aandelen in de opkomende markten. Dat betekent dat we in die landen niet meer beleggen in bedrijven die slecht presteren op klimaat, mensenrechten en arbeidsnormen. Hieronder vertellen we meer over het beleid maatschappelijk verantwoord beleggen en de stappen die we daarin hebben genomen.

Zoals we al schreven op pagina 3 is er in Nederland een pensioenakkoord met nieuwe afspraken over de pensioenen. Dit pensioenakkoord heeft ook gevolgen voor onze beleggingen.

We stellen ons daarom de volgende vraag: zijn onze beleggingen ook goed voor de toekomst met deze nieuwe afspraken of kan het beter? Met dit onderzoek zijn we in 2021 begonnen en in 2022 en 2023 gingen wij daarmee verder.

In de nieuwe pensioenregeling neemt de samenwerking tussen de vermogensbeheerder en pensioenuitvoerder toe, omdat de beleggingen meer rekening zullen houden met de leeftijd van een deelnemer. Daarom moet meer informatie uitgewisseld worden.

Overzicht Maatschappelijk Verantwoord Beleggen in 2023

De wereld om ons heen staat niet stil. En wij dus ook niet. Om die reden kijken we altijd of het beleid nog passend is of dat er nog dingen beter kunnen. Het bestuur heeft zich tijdens studiedagen verder verdiept in Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Ook in 2023 hebben we verbeteringen doorgevoerd in ons beleid. Zo wordt de klimaatdoelstelling, niet alleen op de aandelenbeleggingen, nu ook toegepast in de portefeuille met bedrijfsobligaties. De volgende doelstelling is van toepassing: een CO₂-reductie van 30 procent ten opzichte van 2020 en daarna tot 2030 een gemiddelde reductie van 7 procent per jaar. De lange termijn doelstelling is een klimaatneutrale portefeuille in 2050. Het MVB-beleid van het fonds is in de afgelopen jaren doorgevoerd in bijna alle beleggingscategorieën.

Ook is in 2023 het nieuwe engagementthema gestart “Access to Healthcare”. Het nieuwe thema bouwt voort op het in december 2022 afgesloten engagement thema “Goede en toegankelijke medicijnen”. Met dit nieuwe thema gaan we de scope vergroten. We richten ons naast de farmaceutische sector nu ook op andere ondernemingen die een belangrijke rol spelen in de zorgketen, zoals ondernemingen die diagnostiek verzorgen, medische apparatuur ontwikkelen en medische hulpmiddelen distribueren.

Over het resultaat van ons beleid rapporteren we in ons Maatschappelijk Verantwoord Beleggen halfjaarverslag, dat op onze website te vinden is.

We hebben een lijst van bedrijven waarin we niet beleggen. Dit heet uitsluiten. Dit beleid hebben we in 2023 aangepast en strenger gemaakt. Zo hebben we het uitsluitingsbeleid ten aanzien van normschenders bijgewerkt. Dus bedrijven die zich niet houden aan de mensenrechten, arbeidsnormen, milieuregels en corrupt zijn, worden uitgesloten. In de volgende bedrijven beleggen we niet meer.

1. We beleggen niet in bedrijven, waarvan is vastgesteld dat die betrokken zijn bij schendingen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en corruptie 90 bedrijven uitgesloten.
2. We beleggen niet in bedrijven die controversiële wapens produceren, zoals kernwapens, chemische wapens, biologische wapens, antipersoonsmijnen of clusterbommen maken. 93 bedrijven uitgesloten.
3. We beleggen niet in bedrijven die betrokken zijn bij het opgraven van steenkool en meer dan 1 procent van hun inkomsten hieruit halen. We beleggen ook niet in bedrijven die meer dan 10 procent van hun inkomsten halen uit thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen). En we beleggen ook niet in bedrijven die meer dan 5 procent van hun inkomsten halen uit teerzanden, schaliegas en -olie en Arctische (noordpool) gas en olie gerelateerde activiteiten 429 bedrijven uitgesloten.
4. Bedrijven die meer dan 50 procent van hun inkomsten halen uit tabak of daaraan gerelateerde goederen 39 bedrijven uitgesloten.
5. Bedrijven in de uitgesloten landen, waarin de staat meer dan 50 procent van de aandelen heeft 454 bedrijven van 47 landen uitgesloten.
6. Bedrijven met een slecht bestuur volgens wet- en regelgeving 14 bedrijven uitgesloten.

Pensioenfonds Schoonmaak is ervan overtuigd dat goede bedrijfsvoering leidt tot een hogere waarde van bedrijven op de lange termijn. Daarom gaat Pensioenfonds Schoonmaak in gesprek met bedrijven en maken we actief gebruik van het recht om de aandeelhoudersvergadering te stemmen. Daarbij streven we niet alleen naar een goede bedrijfsvoering maar ook naar goed ondernemingsgedrag waarbij rekening wordt gehouden met milieu, sociale en bestuurlijke onderwerpen.

In 2023 stemden we op 1.208 aandeelhoudersvergaderingen. Deze aandeelhoudersvergaderingen vinden wereldwijd plaats. In totaal stemde het pensioenfonds op 17.852 agendapunten. Het fonds stemde op 18,9 procent van alle agendapunten tegen het bedrijf. Het gaat hier vooral om de benoeming van directieleden van ondernemingen en beloningsbeleid. Bedrijven namen de voorstellen van aandeelhouders vaak over. Deze voorstellen gingen over milieu, sociale en bestuurlijke onderwerpen.

Pensioenfonds Schoonmaak belegt het pensioengeld niet zelf. Hiervoor werken we met vermogensbeheerders. Deze worden ook apart beoordeeld op hun beleid Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Hieronder geven we meer uitleg over het beleid Maatschappelijk Verantwoord Beleggen van het pensioenfonds.

Beleid Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Wij willen op een goede manier beleggen. Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is belangrijk voor ons en daarom hebben wij hiervoor een beleid opgesteld. Wij vinden het belangrijk dat bedrijven waarin wij beleggen goed met hun werknemers omgaan. Ook vinden we het belangrijk om goed te kijken naar de gevolgen van de klimaatverandering voor onze beleggingen. We gaan ook na of we met onze beleggingen

kunnen helpen bij het verminderen van klimaatverandering. Bij het beleggen letten we daarom op risico's die te maken hebben met:

- mensenrechten
- arbeidsnormen en corruptie
- milieu en klimaat.

Het MVB-beleid kunt u vinden op pensioenschoonmaak.nl. Pensioenfonds Schoonmaak gebruikt de volgende instrumenten om het MVB-beleid uit te voeren: Screenen van bedrijven, engagement, uitsluiten, stemmen op aandeelhoudersvergaderingen, ESG-integratie en impactbeleggen.

Screenen van bedrijven

Wij nemen regelmatig onze beleggingsportefeuille door om te kijken of er bedrijven in zitten die zich niet houden aan de internationale regels. In het Engels noemen we dat due diligence. Due diligence doen we om na te gaan wat de belangrijkste verkeerde gevolgen zijn van beleggingen voor duurzaamheid. Dat doen we voor onze bestaande beleggingen, maar ook bij nieuwe beleggingen waar wij misschien in willen gaan beleggen.

Engagement

Engagement is het gesprek met ondernemingen. Het is een belangrijk middel in het MVB-beleid van Pensioenfonds Schoonmaak. Door met bedrijven te praten willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren. Het bedrijf moet op lange termijn een waarde hebben voor de maatschappij.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Als pensioenfonds zijn we aandeelhouder en stemmen we op de aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven om invloed te hebben op het beleid en de bedrijfsvoering. In de aandeelhoudersvergadering leggen de directies van bedrijven voorstellen voor aan de aandeelhouders. Dat zijn bijvoorbeeld voorstellen over de benoeming van de leden van raad van commissarissen. Het pensioenfonds stemt niet zelf, dat doet Achmea IM voor ons.

Uitsluiting

Wanneer stemmen en praten niet helpt, dan stoppen we met het beleggen in deze bedrijven. Dit zijn bedrijven die al een lange tijd niet goed omgaan met arbeidsnormen of mensenrechten, bedrijven die het milieu vervuilen of corrupt zijn. De lijst met uitgesloten beleggingen verandert vaak. Twee keer per jaar passen we de lijst aan. Deze lijst is te zien in de halfjaarlijkse rapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen.

ESG-integratie

We nemen duurzaamheidsinformatie mee in de beleggingsbeslissing, dit noemen we ESG-integratie. Wij geloven dat het meewegen van Ecologische, Sociale en Governance (ESG) informatie op de lange termijn bijdraagt aan het verbeteren van het rendement van de beleggingsportefeuille. De manier waarop we dit doen bekijken we per categorie.

Impact beleggen: green bonds

We beleggen in bedrijven met een positieve impact op het klimaat, dit noemen we impact beleggen. We beleggen in Green Bonds. Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten worden gebruikt voor financiering van duurzame ofwel 'groene' projecten. Deze projecten helpen de energietransitie. Ze hebben een positieve impact op het klimaat. Wij beleggen 2 procent van onze beleggingsportefeuille in green bonds.

Beleggingsresultaten over 2023

Het rendement van het beleggingen over 2023 was: 10,3 procent. In tabel 6 ziet u welke belegging dat rendement hebben opgeleverd.

Wij vergelijken het resultaat van onze portefeuille met het resultaat van de markt waarin wij willen beleggen. Dat noemen we een 'benchmark'. De rendementen van de benchmark ziet u ook in de tabel. Het rendement van onze totale beleggingsportefeuille was in 2023 in vergelijking met de benchmark iets hoger.

Van de rendementen die we hebben behaald, hebben we de kosten voor het vermogensbeheer nog niet geheel afgetrokken.

Tabel 6 Beleggingsresultaten van het fonds over 2023

	Rendement van het fonds	Rendement van de benchmark
Totaal Matching	8,7%	8,7%
Staatsobligaties en renteswaps	8,7%	8,7%
Totaal Return	11,0%	11,6%
Aandelen	23,6%	22,4%
Vastrentende waarden	7,5%	8,5%
Alternatieve beleggingen	-17,4%	10,3%
Vastgoed	-7,1%	-4,5%
Liquide middelen	3,3%	3,2%
Totaal portefeuille	10,1%	10,4%
Totaal met valuta-afdekking	10,3%	10,6%

Resultaat op de matching portefeuille

Ons grootste risico is het renterisico. Met de matchingportefeuille dekte het pensioenfonds het renterisico in 2023 voor ongeveer 40 procent af. Het precieze niveau van de renteafdekking is afhankelijk van de dekkingsgraad. Hoe hoger de dekkingsgraad des te hoger de renteafdekking. En omgekeerd, des te lager de dekkingsgraad des te lager de renteafdekking.

Door niet al het renterisico af te dekken, behouden we een voordeel als de rente omhooggaat. In 2023 is de rente eerst omhooggegaan en in het laatste kwartaal weer omlaaggegaan. Eind 2023 was de rente bijna gelijk aan de rente eind 2022. Over het hele jaar is de dekkingsgraad van het pensioenfonds gedaald waardoor we minder renterisico zijn gaan afdekken in 2023.

De matchingportefeuille heeft in 2023 een rendement gehaald van 8,7 procent. Het rendement van de benchmark is gelijk aan het rendement van de portefeuille.

Resultaat op de return portefeuille

Ook voor de returnportefeuille was 2023 een goed jaar. Het resultaat was 11,0 procent. Bijna alle beleggingen in deze portefeuille deden het goed. Alleen bij het beleggen in vastgoed (huizen, winkels en kantoren) was

het resultaat negatief. Het resultaat op alternatieve beleggingen is ook heel laag, maar deze beleggingen hebben wij bijna allemaal verkocht in de afgelopen jaren, waardoor dit nog maar 0,1 procent van de totale beleggingen uitmaakt. De beleggingen in liquide middelen kwamen op ongeveer 3,3 procent rendement uit. Dit is het geld op onze bankrekening en beleggingen die we heel snel kunnen verkopen en dan geld ontvangen.

Aandelen

Het hele jaar deden aandelen het erg goed op de beurs. De aandelen in ontwikkelde landen, zoals Nederland en Duitsland, deden het beter dan aandelen in opkomende landen, zoals China en Zuid-Afrika. In ontwikkelde landen haalden we een rendement van 28,1 procent. Dit rendement komt vooral van een aantal grote bedrijven die profiteerden van het optimisme rondom de ontwikkeling van '*artificial intelligence (AI)*'. In opkomende markten werden aandelen 5,6 procent meer waard, ondanks dat de Chinese aandelen het slecht deden. Alle aandelen bij elkaar werden 23,6 procent meer waard. De benchmark haalde een rendement van 22,4 procent. Daarmee was het rendement van onze beleggingen beter dan de benchmark.

Beleggingen met vaste rente

Wij beleggen het geld niet alleen in aandelen, maar ook in beleggingen met vaste rente. Dit noemen we vastrentende waarden. Dat zijn bijvoorbeeld leningen aan bedrijven of landen of het geven van hypotheekleningen voor mensen die een huis kopen. Op het geld dat wij uitlenen krijgen wij een vast percentage aan rente terug. Deze beleggingen worden minder waard als de rente omhooggaat en juist meer waard als de rente omlaaggaat. Voor deze beleggingen, zoals veilige staatsobligaties en bedrijfsobligaties, is de rente omlaaggegaan en daardoor zijn deze beleggingen meer waard geworden. Voor de meer risicovolle leningen is de rente ook gedaald en daarom is de waarde van deze beleggingen ook meer geworden. Ook hypotheekleningen behaalden een positief resultaat. Sinds 2022 beleggen we in groene obligaties, die noemen we green bonds. Dit zijn leningen die worden gegeven aan bedrijven en landen, maar ook de gemeente kan een lening vragen die gebruikt worden voor het verbeteren van duurzaamheid of het klimaat. Deze green bonds deden het goed in 2023.

In totaal zijn al deze vastrentende waarde beleggingen, die bestaan uit Nederlandse hypotheekleningen, green bonds, leningen aan bedrijven en staatsleningen aan landen uit opkomende landen, 7,5 procent meer waard geworden. In tegenstelling tot de aandelen deden onze vastrentende waarde beleggingen het minder goed dan de benchmark die wij gebruiken om te vergelijken. De benchmark steeg met 8,5 procent, dat was 1,0 procent meer dan onze beleggingen. Binnen de categorie vastrentende waarden waren het vooral onze beleggingen in Nederlandse hypotheekleningen die het minder goed deden dan de benchmark afgelopen jaar. Dit kwam, doordat de marktrente harder daalde dan de hypotheekrente en de benchmark uitgaat van de marktrente. Omdat de waarde omhooggaat als de rente daalt, steeg de benchmark harder in waarde dan de hypotheekleningenportefeuille.

Alternatieve beleggingen

Alternatieve beleggingen zijn de andere beleggingen in infrastructuur (zoals bruggen en wegen) en private equity. Wij hebben deze beleggingen bijna allemaal verkocht. Er is nog maar een klein stukje over. Dat zullen we ook verkopen wanneer dat voor een goede prijs kan. De alternatieve beleggingen werden in 2023 17,4 procent minder waard. Dat komt vooral omdat het laatste stukje moeilijk te verkopen is. Als niemand het wil kopen van ons, moeten we er rekening mee houden dat de verkoopopbrengst lager is dan verwacht. Daarnaast wordt het negatieve rendement veroorzaakt doordat de hogere rente een negatieve invloed had op deze bedrijven. Het lenen van geld wordt hierdoor duurder en dat is moeilijker om terug te verdienen voor een bedrijf.

Vastgoed

Ons vastgoed bestaat uit beleggingen in woningen, winkels en zorgvastgoed. In 2022 hebben wij ervoor gekozen om meer beleggingen in vastgoed te kopen. We hebben besloten om te gaan beleggen in zorgvastgoed (zoals verzorgingshuizen). In 2022 hebben we hiervoor een manager gevonden die in 2023 in zorgvastgoed is gaan beleggen.

De beleggingscategorie vastgoed was één van de weinige categorieën die het jaar 2023 met een negatief resultaat heeft afgesloten en dus minder waard is geworden. Al in 2022 was duidelijk dat de waarde van onze portefeuilles zou gaan dalen. Vanwege de gestegen rente en de hogere overdrachtsbelasting stond 2023 in het teken van een scherpe daling van de prijzen. Wij verwachten dat dit op de langere termijn weer zal herstellen.

Ons rendement voor onze beleggingen in vastgoed was in 2023 -7,7 procent. De benchmark eindigde op -4,50 procent. Vastgoed deed het minder goed dan de benchmark, doordat wij niet in precies dezelfde verhouding in woningen en winkels beleggen als waar de benchmark uit bestaat. Wij beleggen in verhouding meer in woningen dan in winkels. En woningen hadden een slechter rendement dan winkels. Woningenprijzen daalden namelijk in 2023 en dit was dus ook het geval voor onze beleggingen. Ook de verkoop van één van onze fondsen die in winkels belegt, zorgde voor een slechter rendement. In dit fonds zijn namelijk alle goed verkoopbare objecten verkocht, maar de objecten die moeilijk verkopen, zijn nog over en deze daalden een stuk harder in waarde dan andere objecten.

Valutarisico

Het pensioenfonds heeft beleggingen in veel landen met ander geld (valuta's) dan de euro. Wanneer de waarde van een andere valuta in vergelijking met de euro verandert, kan daaruit winst ontstaan, maar het kan ook geld kosten en dan heb je verlies. Dit noemen wij valutarisico en dat willen wij beperken, omdat je nooit weet of het geld in andere landen hetzelfde waard blijft. Dat doen we door het valutarisico af te dekken van de belangrijkste beleggingen in andere valuta waarin veel geld is belegd. In 2023 werd de Amerikaanse dollar iets minder waard ten opzichte van de euro. Het pensioenfonds had dat risico afgedekt, waardoor dit een positief resultaat van 0,3 procent opleverde.

Europese wetgeving, betrokken aandeelhouder

Het pensioenfonds moet voldoen aan *Shareholders' Rights Directive*. Dat is duurzaamheidswetgeving uit de Europese wet. Wij beleggen in bedrijven in de Europese Unie. Dat betekent dat wij een betrokken aandeelhouder moeten zijn en actief gebruik moeten maken van onze rechten als aandeelhouder. De beleggingen in deze aandelen moeten aansluiten bij onze doelen voor de lange termijn en daarom stemmen wij op aandeelhoudersvergaderingen om langetermijnwaardecreatie bij ondernemingen te stimuleren, om effectief toezicht te houden op ondernemingen en om sterk leiderschap te bevorderen.

Het pensioenfonds belegt wereldwijd in aandelen. Wij kijken ieder jaar of er niet te veel wordt gehandeld. Dat leidt tot hoge transactiekosten. Ook kijken we ieder jaar of de beheerkosten redelijk zijn. Het beleggen in aandelen doen we passief. Dat betekent dat het beleid de markt volgt. Wordt er meer gehandeld dan de markt? Dan moet dat komen door aankopen of verkopen en aanvullende beleggingsrestricties, zoals uitsluitingen. In 2023 liggen de aan- en verkoop van aandelen en de daarbij behorende transactiekosten van het mandaat in lijn met onze doelen voor de lange termijn.

Europese wetgeving, milieu en klimaat

SFDR en EU Taxonomie

Pensioenfonds Schoonmaak voldoet aan de Verordening met betrekking tot informatieverstrekking over duurzaamheid in de financiële sector en de EU Taxonomie. Deze Verordening is beter bekend als de

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). De SFDR maakt deel uit van het Action Plan for Financing Sustainable Growth van de Europese Commissie. Pensioenfonds Schoonmaak classificeert haar pensioenregeling als een artikel 8 product. De pensioenregeling promoot ecologische of sociale kenmerken of een combinatie van die kenmerken. Dat doet Pensioenfonds Schoonmaak door MVB-instrumenten in te zetten, zoals de hiervoor al toegelichte engagement, stemmen op aandeelhoudersvergaderingen, ESG-integratie en uitsluiting. Daarnaast weegt Pensioenfonds Schoonmaak de belangrijkste negatieve impact op duurzaamheidsfactoren mee in investeringsbeslissingen.

De EU-taxonomie is een raamwerk aan de hand waarvan wordt beoordeeld of economische activiteiten bijdragen aan milieudoelstellingen. Pensioenfonds Schoonmaak heeft in 2023 geen concrete milieudoelstelling, zoals gedefinieerd in de EU Taxonomie. Hoeveel de onderliggende beleggingen in de portefeuille rekening houden met EU Taxonomie-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten en welk percentage een transitie-of faciliterende activiteit is, is opgenomen in de verplichte rapportage die als bijlage aan dit jaarverslag is toegevoegd. We verwachten dat in de komende jaren meer taxonomie data beschikbaar zal komen. We verwijzen naar de website voor onze MVB-rapportages en specifieke SFDR- en Taxonomie-toelichtingen.

Z-score

Schoonmaak- en glazenwassersbedrijven zijn verplicht aangesloten bij Pensioenfonds Schoonmaak. Zij kunnen vrijstelling krijgen als onze beleggingen niet genoeg opleveren. Ieder jaar meten wij het resultaat van onze beleggingen. Dat heet de 'Z-score'. Met de Z-scores over 5 jaar achter elkaar bepalen we of het rendement goed genoeg is geweest. Dit behaalde rendement van Pensioenfonds Schoonmaak wordt vergeleken met een door de wet bepaalde maatstaf (score). Dit heet de performancetoets. We zijn voor deze toets geslaagd als de uitkomst groter is dan -1,28.

- De Z-score over 2023 is -0,20.
- De performancetoets over 2019 tot en met 2023 komt uit op 1,52.

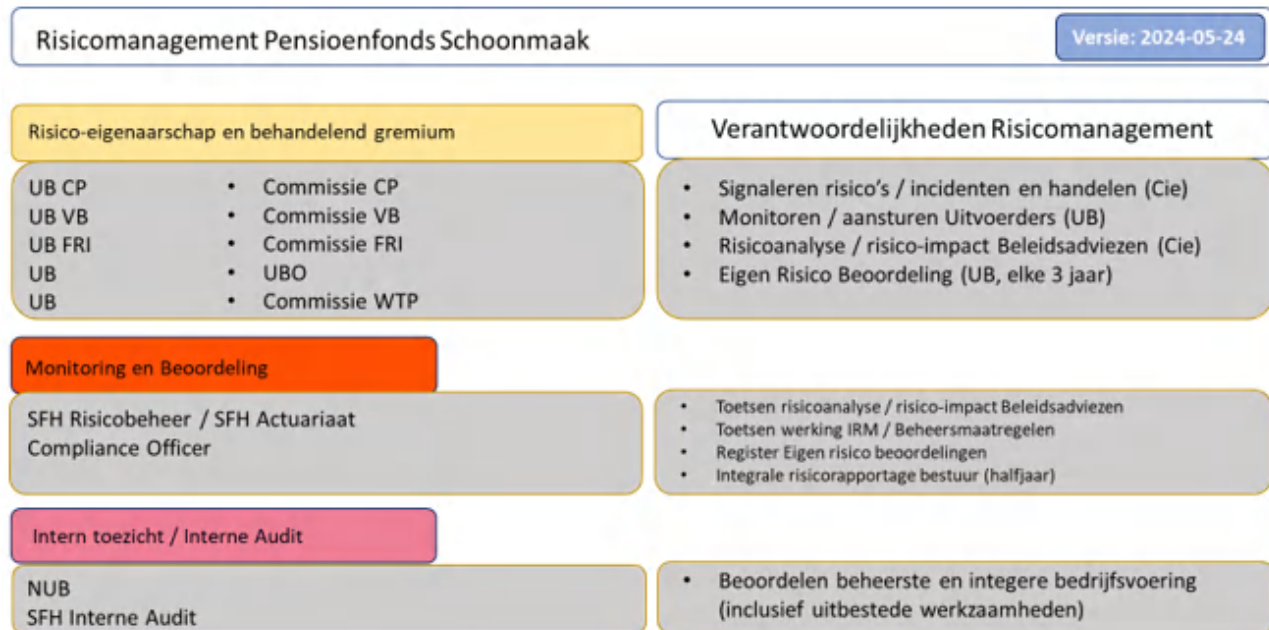
De beleggingen leveren genoeg op voor de verplichte aansluiting van werkgevers.

Risicobeheer

In deze paragraaf beschrijven wij hoe het fonds risicobeheer heeft ingericht en wat het doet om risico's te beheersen.

Inrichting Integraal risicomanagement, inschatten van risico's en beheersmaatregelen

Kennis van de risico's die wij nemen en de maatregelen om die risico's te beheersen, helpt ons bij het bereiken van onze doelen. Daarvoor hebben wij binnen het fonds het integrale risicomanagement (IRM) ingericht. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor IRM. In onderstaand plaatje geven we aan hoe IRM binnen ons pensioenfonds werkt.

Drie lijnen voor risicobeheer

Om goed met onze risico's om te gaan, hebben wij 3 verschillende lijnen ingericht die elkaar aanvullen. In bovenstaand plaatje is dat met verschillende kleuren aangegeven. Het uitvoerend bestuur en de bestuurscommissies (Communicatie & Pensioenbeheer, Vermogensbeheer, Financiën, Risicobeheer & ICT en Wtp) letten in de uitvoering op onze risico's en de maatregelen om die te beheersen. Dat is de eerste lijn. De sleutelfunctiehouders Risicobeheer en Actuariaal kijken vanuit de 2e lijn extra goed of de eerste lijn alles heeft gezien en helpen om alles te controleren. De sleutelfunctiehouder Interne Audit kijkt vervolgens of de 1e en de 2e lijn en het bestuur hun taak goed hebben verricht. Daarnaast houdt het niet uitvoerend bestuur toezicht op het bestuur. Zo zorgt het fonds ervoor dat het risico's goed kan controleren op een totaalniveau.

Risicoregister

Voor een totaaloverzicht van de risico's die het fonds loopt, houden we een risicoregister bij, waarin we alle risico's hebben ingedeeld naar deze hoofd risico's:

- Strategie & Governance;
- Financieel;
- Niet-financieel.

Dit risicoregister houden we goed bij zodat we kunnen zien of risico's veranderen. Zo hebben we in 2023 nieuwe risico's toegevoegd die te maken hebben met het nieuwe pensioenstelsel. Bijvoorbeeld het risicoscenario dat wij in verandertrajecten worden achtergesteld op andere klanten van onze uitbestedingspartijen. Wij hebben dit jaar ook weer alle bestaande risico's opnieuw bekeken. Dan schatten

we in hoe groot de kans nu is dat dat risico kan gebeuren en wat de gevolgen kunnen zijn als het risico zich voordoet. En dan bespreken we ook of we genoeg doen om ervoor te zorgen dat het risico niet gebeurt. En wanneer we vinden dat we niet genoeg doen, dan gaan we extra maatregelen nemen. En als het nodig is, passen we bestaande maatregelen aan. De belangrijkste risico's die we in 2023 opnieuw hebben bekeken zijn:

- Het nieuwe pensioenstelsel: binnenkort worden pensioenregelingen in Nederland anders. Wij zijn samen met werkgevers- en werknemersorganisaties druk bezig met die verandering. Zoals het er nu naar uitziet gaat het fonds op 1 januari 2026 over naar de nieuwe regeling. En hebben we alles wat dat doel in de weg kan staan in beeld en doen we wat benodigd is om het doel te behalen.
- Datakwaliteit: dit is altijd iets waar we naar kijken, maar als we straks naar een nieuw pensioenstelsel gaan is het extra belangrijk dat alles klopt wanneer we naar een nieuwe pensioenregeling gaan.
- Communicatierisico's: als pensioenfondsen delen we veel informatie met de deelnemers. Daarbij worden wel eens fouten gemaakt. Informatie over je pensioen is heel belangrijk, dus wil het fonds ervoor zorgen dat er zo min mogelijk fouten zijn en dat wij onze deelnemers goed uitleg geven.
- Klimatarisico's: de opwarming van de aarde brengt risico's met zich mee. Ook het pensioenfonds moet hier op letten. Risico's die niet beloofd worden willen we vermijden. We moeten zorgen voor het inkomen van de deelnemers in de toekomst. Dus willen we beleggen in bedrijven die ook over die klimatarisico's nadenken en er iets aan doen.
- Verzekeringstechnische risico's: wanneer de levensverwachting van de deelnemers hoger wordt, noemen we dit een verzekeringstechnisch risico. We moeten dan meer pensioen gaan uitbetalen dan eerder gedacht.
- Uitbestedingsrisico's bij de organisaties die voor ons de communicatie en pensioenbeheer (APG), het vermogensbeheer (Achmea IM) en de effectenbewaring (Northern Trust) verzorgen.
- ICT-risico's: dit zijn alle risico's die te maken hebben met de administratie en automatisering die het pensioenfonds en de organisaties in de uitbesteding gebruiken. Ook informatiebeveiliging valt hieronder.

In 2023 hebben we uitgebreid bij de risico's stilgestaan. In de bestuurscommissies worden de belangrijke risico's voor de aandachtsgebieden van die commissie besproken. Sommige algemenere risico's bespreken we met het hele bestuur. Als de risico's te groot zijn, kijken we hoe we daar mee om moeten gaan. Dan nemen we beheersmaatregelen. Dat zijn de dingen die we doen om risico's zo klein mogelijk te houden. Of om de gevolgen zo klein mogelijk te houden. Al die risico's en beheersmaatregelen leggen we vast in een verzameldocument. Dat document heet het risicoregister. Dat risicoregister werken we regelmatig bij. Ook zijn we in 2023 op zoek gegaan naar een beter systeem om ons risicoregister in vast te leggen. Dat systeem is gevonden en wordt in 2024 ingericht.

Het uitvoerend bestuur maakt eens per 3 maanden ter verantwoording een rapportage voor het bestuur. De commissie FRI let daarbij goed op het risicodeel. Zo zijn het bestuur en andere stakeholders altijd op de hoogte van de risico's die op dat moment belangrijk zijn. We proberen die rapportage telkens beter te maken en zo aantoonbaar te maken hoe we het fonds beschermen.

De Sleutelfunctiehouder (SFH) Risicobeheer maakt ieder kwartaal ook een rapportage. De SFH Risicobeheer kijkt meer op afstand (vanuit de tweede lijn) of het pensioenfonds risico's loopt en of de beheerders hun taken zorgvuldig doen. Ook geeft de SFH Risicobeheer aan of er een eigen risico beoordeling (ERB) gemaakt moet worden als er een groot risico plaatsvindt waarbij het fonds een grote verandering krijgt; dit was vorig jaar niet het geval. De SFH Actuarieel doet dit eveneens maar dan voor de actuariële risico's zoals de berekening van de technische voorziening en de verplichtingen.

De commissie FRI kijkt of alle risicotaken worden uitgevoerd. De commissie zorgt ervoor dat we regelmatig kijken of de risico's veranderen. En toetst of de andere commissies hier goed op letten. Hoe we dat doen, staat in ons beleidsplan IRM. Het bestuur van het fonds is eindverantwoordelijk voor de risico's die het fonds loopt.

De uitvoerende bestuurder FRI heeft in 2023 een raamwerk gemaakt om de ICT- en informatiebeveiligingsrisico's beter te kunnen opvolgen. Dat is een overzicht waarin de belangrijkste ICT-risico's van zowel het fonds als haar belangrijkste uitvoeringsorganisatie in kaart worden gebracht. Vanaf 2024 zal hierover ieder kwartaal aan het bestuur worden gerapporteerd.

Opleidingen om goed te kunnen controleren

De bestuursleden van het fonds volgen voortdurend opleidingen en cursussen om hun kennis te verbeteren, ook op het gebied van risico's en risicomanagement. Zo zorgt het bestuur dat zij goed haar taak kan doen om te bewaken dat alles goed gaat. In 2023 zijn er dagen besteed aan kennissessies over het nieuwe pensioenstelsel, governance en Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Individuele bestuurders hebben ook diverse opleidingen en cursussen gedaan. Alle bestuursleden volgen sinds 2022 maandelijks modules over ICT- en cyberrisico's. Hierdoor leren we nog meer over deze risico's. Daarnaast wonen bestuursleden doorlopend kennissessies en seminars/webinars bij over allerlei onderwerpen bij de Pensioenfederatie, bij de partijen waaraan we werk hebben uitbesteed, of op een andere manier.

Onderzoeken en audits

AFM onderzoeken

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) heeft in 2023 weer een toezichtsrapportage uitgevraagd over het pensioen dat je opbouwt terwijl je werkt. Dat is een vragenlijst die het bestuur moet invullen. Het bestuur heeft de antwoorden op tijd teruggestuurd naar de AFM. De AFM had daarop geen verdere vragen.

DNB onderzoeken

De Nederlandsche Bank (DNB) heeft in 2023 alleen sector brede onderzoeken gedaan bij ons fonds. Dat zijn onderzoeken waaraan alle pensioenfondsen mee moeten doen. Er zijn onderzoeken geweest over informatiebeveiliging, datakwaliteitsbeleid en het nieuwe pensioenstelsel. DNB had bij onze antwoorden op de onderzoeken naar het nieuwe pensioenstelsel soms vervolgvragen op de antwoorden die Pensioenfonds Schoonmaak gaf. Die vervolgvragen hebben we beantwoord. DNB had daarna geen verdere vragen. DNB vraagt elk kwartaal opnieuw naar de voortgang van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Interne Audit op Transitie Wet toekomst pensioenen

De sleutelfunctiehouder Interne Audit is in 2023 gestart met een onderzoek ("Quick Scan") op de manier waarop het bestuur controle heeft op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Deze audit is begin 2024 afgerond en besproken in het bestuur. De sleutelfunctiehouder vond dat het bestuur het tot nu toe goed had gedaan. Maar hij had ook wel een paar aanbevelingen om het nog wat beter te doen. De verbeteringen gaan met name over hoe het bestuur op de uitvoeringsorganisaties moet blijven letten. En dat het bestuur daarvoor voldoende kennis van ICT moet hebben, omdat je anders niet voldoende snapt wat er gebeurt bij de uitvoeringsorganisaties.

Onafhankelijkheid risicobeheer

In 2020 hebben wij onderzoek gedaan en gekeken of de 2e lijn van risicobeheer onafhankelijk genoeg kan werken. Eind 2022 is dit opnieuw bekeken en op basis daarvan is in 2023 de rol van sleutelfunctiehouder risicobeheer neergelegd bij een onafhankelijke adviseur. Hiermee is de al sterke risicobeheer inrichting nog onafhankelijker geworden.

Ambitie, doelstellingen en risicobereidheid

Wij voeren de pensioenregeling van cao-partijen uit. Sociale partners geven daarbij aan welke pensioenpremie zij kunnen betalen. Vanuit de pensioenregeling en de premie stellen wij de pensioenopbouw vast. Pensioenfonds Schoonmaak wil dat het pensioen van alle deelnemers meestijgt

met de prijzen: daarvoor proberen we genoeg beleggingsrendement te halen. Maar we vinden het nog belangrijker dat de pensioenen niet verlaagd hoeven te worden.

Doelstellingen

Wij hebben, in overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan van het fonds, vastgesteld hoeveel beleggingsrisico's we willen nemen om rendement te maken. En hoeveel beleggingsrisico's wij kunnen lopen voor onze deelnemers. Op basis daarvan is, ook in samenspraak met sociale partners, de volgende lijst van doelstellingen vastgesteld. De doelstellingen bovenaan vinden we het belangrijkste:

Doelstellingen	
Voorkomen van hoge nominale kortingen	1
Voorkomen van premiestijgingen	2
Voorkomen van grote daling koopkracht	3
Realiseren hoge mate van koopkrachtbehoud	4
Realiseren hoge indexatieverwachting op korte termijn	5

Beleggen is nodig om aan onze deelnemers de toegezegde pensioenen te blijven geven. We beleggen in veel verschillende landen en bedrijven om risico's te verminderen. We verlagen de pensioenen alleen wanneer het niet anders kan. We vinden het belangrijk dat een verlaging klein blijft.

Korte termijn risicohouding

Het pensioenfonds belegt om de premie van deelnemers meer waard te laten worden. Wij beleggen voorzichtig. Deze risicohouding komt tot uitdrukking in de samenstelling van de beleggingen. Het korte termijn risico komt tot uitdrukking in het Vereist Eigen Vermogen (VEV). Dat geeft aan hoeveel extra geld we moeten hebben om tegenvallers op korte termijn te kunnen opvangen. Aan het eind van 2023 is het VEV vastgesteld op 16,9 procent. Het VEV berekenen we met een standaardmodel van de toezichthouder DNB. Ons lage Vereist Eigen Vermogen laat zien dat wij niet veel risico's nemen bij het beleggen.

Wat waren onze belangrijkste risico's in 2023?

Het nieuwe pensioenstelsel

In 2023 heeft het bestuur druk gewerkt aan de voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel. De sociale partners hebben de keuze gemaakt voor de Solidaire Premie Regeling (SPR) en het bestuur opdracht gegeven daar mee aan de slag te gaan. We willen op 1 januari 2026 overgaan naar de nieuwe regeling. Het bestuur wordt geholpen door een programmamanager vanuit APG die het proces voor haar begeleidt zodat alles goed en op tijd klaar is. Ook heeft het bestuur besloten een nieuwe commissie op te richten, de Commissie Wtp ('Wet toekomst pensioenen'). Die commissie houdt namens het bestuur extra in de gaten dat alle voorbereidingen voor de overgang naar het nieuwe stelsel goed verlopen. De sociale partners hebben eind 2023 een transitieplan opgesteld en goedgekeurd waarin de pensioenregeling onder het nieuwe stelsel is uitgewerkt. De Commissie Wtp en de programmamanager houden goed in de gaten voor het bestuur dat deze voorbereidingen precies en gedegen gaan. Er zijn in ons risicoregister verschillende risicoscenario's over de overgang naar het nieuwe stelsel opgenomen. Die helpen ons om de mogelijke risico's in de gaten te houden. De nieuwe pensioenregeling is in de administratie heel anders dan de bestaande. Daarom heeft APG, onze pensioenadministrateur, een partij gevonden om het nieuwe administratiesysteem te bouwen. Dat is Festina Finance uit Denemarken. Zowel de Commissie Wtp als de risicofunctie houden dit goed in de gaten en letten daarbij op datakwaliteitsrisico's, klimaatrisico's, communicatierisico's en uitbestedingsrisico's waaronder ICT-risico's.

Uitstel van datum

In het eerste kwartaal van 2023 liet onze pensioenadministrateur APG ons weten, dat ons fonds niet per 1 januari 2025 over kon naar het nieuwe stelsel. Hierbij werd ons pensioenfonds in de planning vervangen door een ander fonds. Voor het bestuur was het een onaangename verrassing. We waren teleurgesteld omdat we nu pas een jaar later naar het nieuwe stelsel kunnen: 1 januari 2026. Het bestuur heeft in 2023 veel met APG gesproken over de relatie, en over de waarde van afspraken die we met elkaar maken. Aan het einde van het jaar was de relatie met APG hierdoor beter dan in het begin van het jaar.

Dekkingsgraad en de kans op het verlagen van pensioenen

Een risico in 2023 was de kans dat we de pensioenen moeten verlagen. Wanneer de dekkingsgraad te laag wordt, dan moeten wij de pensioenen verlagen. Dat is gelukkig niet nodig geweest. We hebben de pensioenen voor 2024 weer kunnen verhogen. Meer hierover leest u in het hoofdstuk financieel beleid op pagina 18.

De impact van de belangrijkste risico's op de financiële positie

Voor het pensioenfonds is het renterisico heel belangrijk. Daarnaast is het nodig dat we een goed rendement behalen op beleggingen zoals aandelen en vastgoed. En dan hebben we te maken met krediet- en marktrisico op de financiële markten. Deze risico's beheersen we zo goed mogelijk door de manier waarop we het strategisch beleggingsbeleid hebben ingericht. We hebben de beleggingen verdeeld over een Matchingportefeuille en een Returnportefeuille. Eind 2023 is besloten om de afdekking van het renterisico te verhogen in 2024. Dat betekent dat we na die verhoging minder dekkingsgraadpunten verliezen als de rente daalt.

Matchingportefeuille en het renterisico

Ons grootste risico is het renterisico. Wij beleggen om nu en straks alle pensioenen te kunnen betalen. Om te berekenen hoeveel geld we nu moeten hebben om straks alle pensioenen te kunnen betalen, gebruiken we een door DNB voorgeschreven rente: de rekenrente. Hoe lager die rente is, hoe meer geld wij nu moeten hebben om later alle pensioenen te kunnen uitbetalen. Als de rente naar beneden gaat dan stijgen de verplichtingen en daalt ook de dekkingsgraad. En wanneer de dekkingsgraad te laag wordt, dan moeten wij in een uiterst geval de pensioenen verlagen. De rente is in de periode tot en met 2020 langzaam gedaald. In 2021 en 2022 steeg de rente. In 2023 steeg de rente eerst nog verder door, maar aan het eind van het jaar daalde hij weer stevig.

Met de matchingportefeuille zorgen we ervoor dat het effect van dit renterisico op de dekkingsgraad kleiner wordt. We dekten eind 2023 ruim 40 procent van het renterisico af. In 2024 gaat dat percentage omhoog naar ongeveer 60 procent. Dat doen we zoveel mogelijk met veilige staatsobligaties. Maar we hebben daarvoor ook andere financiële producten zoals swaps (rentederivaten) nodig.

Returnportefeuille

De beleggingen in de returnportefeuille (obligaties, aandelen, vastgoed) hebben als doel om winst te maken. Maar het risico bestaat natuurlijk ook dat het een tijdje slecht kan gaan met deze beleggingen. 2023 was een positief maar ook turbulent jaar voor de beleggingen. Dit kwam door de oorlog in Oekraïne en spanningen in de Gazastrook, en in mindere mate door de fluctuerende rente. In 2023 bereikte de returnportefeuille een rendement van 11,0 procent.

Andere risico's

Wij proberen risico's zoveel mogelijk te voorkomen en hebben een risicoregister waarmee we alle controles en beheersmaatregelen bewaken. Volledigheidshalve noemen we hier ook nog andere risico's rond het Vereist Eigen Vermogen (VEV). Over deze risico's is meer te lezen in het hoofdstuk Risicobeheer en derivaten op pagina 90 van dit jaarverslag.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het geld van het pensioenfonds vast zit in de beleggingen. En dat we dan niet op tijd uitkeringen en andere betalingen kunnen doen. Dit risico is klein. Dat komt omdat de pensioenpremie die we maandelijks ontvangen veel meer is dan de pensioenen die we nu maandelijks moeten betalen. Ook zorgen we dat onze beleggingen voor het grootste deel heel goed verkoopbaar zijn. We hebben als regel dat zeker 80 procent van de beleggingen snel verkoopbaar moet zijn. Daarnaast zorgen we ervoor dat we zo weinig mogelijk met derivaten (bijvoorbeeld de renteswaps) hoeven te werken. Daar moet je namelijk veel geld -als onderpand- voor opzij zetten. We zorgen dat er steeds genoeg geld beschikbaar is om alles te kunnen betalen, ook als we te maken krijgen met een crisis.

Concentratierisico

Er is concentratierisico als het pensioenfonds veel belegt in één soort belegging zoals in een aandeel van een bedrijf. Dat doen we niet. Door de beleggingen te spreiden verlagen we dit risico. We beleggen over de hele wereld in verschillende soorten beleggingen. Binnen die soorten beleggen we weer in heel veel bedrijven. Daarom is dit risico heel klein.

Actief beheer risico

Er is actief beheer risico als het pensioenfonds veel afwijkt van de benchmark bij beleggingen. Dat willen we niet. We hebben voor de meeste beleggingscategorieën een passief beleid. Daarom is dit risico heel klein.

Grondstoffen risico

Wij beleggen niet in grondstoffen. Daarom is dit risico nul.

Operationeel risico

Bij operationeel risico is het risico op fouten in de administratie van de pensioenen en de beleggingen van het pensioenfonds het belangrijkste. Onze beleggers in dienst van onze vermogensbeheerder Achmea IM en administrateurs (Northern Trust) voeren hiervoor veel controles op hun werk uit. Dat kunnen automatische controles zijn, maar soms is het ook nodig dat medewerkers hun werk laten controleren door hun collega's. Daarnaast kijken wij ook extra goed of deze uitvoeringsorganisaties hun werk goed doen. Hiervoor doet de door ons aangestelde accountant jaarlijks belangrijke controles. Daarom is dit risico klein. Bij onze pensioenadministrateur APG zijn door hun accountant een aantal bevindingen gedaan. Er is extra aandacht besteed aan geconstateerde tekortkomingen in de beveiliging van de toegang tot gegevens in de administraties bij APG. Vorig jaar waren er ook bevindingen maar die bevindingen heeft APG aangepakt. We spreken ieder kwartaal met APG over de voortgang van de verbeteringen. Eén van de dingen waarover we met APG praten is incidenten. Dat zijn gebeurtenissen waarbij er iets fout gaat. Dat gebeurt natuurlijk wel eens, en dan wordt het meestal ook snel opgelost.

Het operationele risico is heel breed. Het is bijvoorbeeld ook het risico op uitbraak van een ziekte, oorlog of grote politieke onrust (omgevingsrisico's). Als dit gebeurt, proberen wij zoveel mogelijk de nadelige gevolgen klein te houden. Verder is operationeel risico ook computerproblemen (IT-risico), diefstal, fraude (integriteitsrisico) en andere overtredingen van de wet (juridisch risico). We hebben strenge afspraken met de uitvoeringsorganisaties en letten hier scherp op.

Verzekeringstechnisch risico

Naast het marktrisico is voor het pensioenfonds het verzekeringstechnisch risico van belang. Het verzekeringstechnische risico heeft te maken met de levensverwachtingen arbeidsongeschiktheid van onze deelnemers.

Levensverwachting

Het is een risico voor het pensioenfonds als deelnemers langer blijken te leven dan het fonds van

tevore berekend heeft. Het fonds moet dan langer en dus meer uitkeren. Het is ook een risico voor het pensioenfonds als deelnemers eerder overlijden dan verwacht. We moeten dan meer partner- en wezenpensioen uitbetalen.

Om deze beide risico's te verkleinen doet het pensioenfonds elke 2 jaar onderzoek naar de levensverwachting van de deelnemers van het fonds en hun partners. Dit is in 2023 niet gebeurd, omdat het in 2022 nog gedaan was.

Arbeidsongeschiktheid

Bij arbeidsongeschiktheid hoeven deelnemers en werkgevers misschien geen pensioenpremie meer te betalen, maar gaat de pensioenopbouw wel door. De premie wordt dan betaald door het fonds. Alle deelnemers zijn dan solidair met de langdurig zieke werknemer. Het is een risico voor het pensioenfonds als dit vaker gebeurt dan verwacht. Om dit risico te verkleinen doet het pensioenfonds elke 3 jaar onderzoek naar hoeveel deelnemers naar verwachting arbeidsongeschikt worden. Ook kijken we hoeveel arbeidsongeschikten weer beter worden. Dit is in 2023 weer onderzocht. Hieruit bleek dat het risico op arbeidsongeschiktheid nog steeds stijgt. Daardoor moeten we iets meer premie opzijzetten om dit risico af te dekken.

Premie

Elk jaar onderzoeken we of de premie voldoende is bij de nieuwste cijfers van de levensverwachting en arbeidsongeschiktheid. Als dit niet voldoende is, dan wordt de pensioenopbouw verlaagd of de premie verhoogd. We hebben in 2023 gekozen voor een andere methode om de premiedekkingsgraad te berekenen. Dat hebben we besproken met de toezichthouder, De Nederlandsche Bank. Zij waren het er mee eens dat we de methode gingen aanpassen.

Waar hebben we in 2023 de meeste aandacht aan besteed?

Het nieuwe pensioenstelsel

De regering heeft nieuwe regels voor pensioenregelingen ingevoerd. Uit de wet die daarvoor wordt gemaakt, weten we dat we uiterlijk per 1 januari 2028 moeten voldoen aan die nieuwe regels. Maar het mag ook al eerder. Ons fonds gaat al op 1 januari 2026 over naar het nieuwe stelsel. Dit is voor ons allemaal een heel grote wijziging. Om dat goed te doen, hebben we voor een projectmatige aanpak gekozen.

In 2023 hebben we ons verder voorbereid op het nieuwe pensioenstelsel. We zijn verdergegaan met het bespreken van de nieuwe regels met de sociale partners. Vanuit de risicomanagement functie kijken we nu mee in het project om te zien of dit goed loopt.

Onze pensioenuitvoeringsorganisaties moeten hun systemen en hun manier van werken geschikt maken voor de nieuwe pensioenregeling. Wij zien dat daar ook veel tijd voor nodig is. Daarom nemen we maatregelen om vertraging te voorkomen. Om besluiten van sociale partners en het fonds goed te laten verlopen, hebben we in 2023 weer veel kennissessies voor het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de sociale partners georganiseerd. De dingen die we tijdens die sessies hebben geleerd helpen ons bij het nemen van de juiste besluiten.

Een ander risico is dat we rekening moeten blijven houden met het pensioenstelsel van nu. Maar we moeten ook kijken of onze besluiten goed zullen zijn bij de overstap naar de nieuwe pensioenregeling. Beide situaties nemen we mee als we besluiten nemen.

Geopolitiek, oorlogen en onrust

De oorlog in Oekraïne is nog steeds niet beëindigd. Voor het pensioenfonds leverde dit extra risico's op. Onze

Russische beleggingen hadden we al verkocht. Daarnaast mogen er geen betalingen meer naar Rusland gedaan worden. Hierbij was het belangrijk om te controleren of er geen deelnemers die nu een uitkering krijgen nu in Rusland wonen. Ook hier hebben we oplossingen voor gevonden. De oorlog zorgde ook voor extra gevaar op ICT-gebied en op continuïteit en dat hebben wij ook vaak besproken met de uitvoerders. Het bestuur heeft met verhoogde aandacht op deze risico's gelet.

Aan het einde van 2023 begon er ook een strijd in de Gazastrook. De directe gevolgen voor onze beleggingen zijn op deze korte termijn nog moeilijk in te schatten. Maar oorlogen leiden altijd tot veel bewegingen op de financiële markten. En dat is een risico voor ons pensioenfonds.

ICT, datakwaliteit en privacy

Door steeds snellere, nieuwe ontwikkelingen op ICT-gebied, cybercriminaliteit en cloud toepassingen blijven ICT, datakwaliteit en privacy als risico hoog op onze agenda staan. In 2023 hebben we de 3 belangrijkste uitvoeringsorganisaties (APG, Achmea IM en Northern Trust) vaak gevraagd hoe zij met deze risico's omgaan. Bij APG en Achmea IM hebben we daar ook verdere gesprekken over gehad wat voor effect dit op het pensioenfonds heeft. Allebei de partijen hebben ons verteld hoe ze met deze risico's omgaan en dat zij ook Cyber volwassenheid controles doen.

Met pensioenadministrateur APG praten we doorlopend over de controle op de privacy. Er is hiervoor speciale wetgeving, de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). In het verleden waren er te vaak datalekken bij APG. Dat betekent dat door een menselijke fout persoonlijke gegevens van een deelnemer of werkgever op de verkeerde plek terecht konden komen. APG heeft al verbeteringen gemaakt op dit gebied. Maar het kan nog steeds beter. De risicofunctie van het fonds monitort deze ontwikkelingen scherp. De uitvoering van APG heeft van de Functionaris Gegevensbescherming van het fonds over 2023 het predicaat "Compliant" gekregen. Als klant van APG betekent dat voor het Pensioenfonds Schoonmaak dat wij aan alle regels van de AVG-wetgeving hebben voldaan.

Klimarisico's

Wij beleggen het pensioengeld van onze deelnemers voor een groot deel in bedrijven. Om ervoor te zorgen dat we met deze beleggingen het klimaat niet verder belasten, hebben we samen met onze vermogensbeheerder Achmea IM hier goed naar gekeken. We hebben beleid opgesteld en over waar we wel en niet in willen beleggen. Zo sluiten we beleggingen uit in bedrijven die met steenkool en schalie-gas hun geld verdienen. Dat geldt ook voor bedrijven die boringen doen op teerzanden of in de poolgebieden. De bedrijven waar we wel in beleggen die slecht omgaan met het milieu spreken we aan. Dat doen we niet alleen, maar samen met andere beleggers. We beleggen ook in zogenaamde "Green Bonds", dat zijn obligaties van bedrijven, overheden en semi-overheden met een positieve impact op het klimaat. De risicomanagementfunctie controleert ook in de rapportages of de vermogensbeheerder zich houdt aan het beleid op klimaat.

Soft skills

Soft skills zijn de menselijke kanten van het bestuurswerk. Het is altijd goed om te kijken hoe de bestuurders nog beter met elkaar kunnen omgaan. Het fonds kijkt hierbij naar de Code Pensioenfonds van de Pensioenfederatie. Hierin staan voorbeelden van goede soft skills. Ook staan er normen in over bijvoorbeeld de diversiteit in een fonds. Wij vinden diversiteit belangrijk en besteden er veel aandacht aan, vooral wanneer we nieuwe bestuurders zoeken. Diverse besturen maken vaak evenwichtiger beslissingen. Het fonds werkt sinds medio 2021 in vergaderingen soms met een proces-observator (één van de aanwezige bestuurders). Die let tijdens de vergadering op dingen die goed en minder goed gaan. Aan het eind van de vergadering luisteren de bestuurders naar zijn of haar opmerkingen om daarvan te leren.

Overige zaken

In 2023 hebben we een aantal andere zaken meegenomen. Zo hebben we:

- Een start gemaakt met een nieuw beoordelingskader/raamwerk voor ICT-risico's;
- Een marktverkenning voor een nieuw risicomanagementsysteem uitgevoerd en een nieuw softwarepakket geselecteerd;
- Een start gemaakt met een inventarisatie en risicobeoordeling van alle autorisaties die er bestaan bij de uitbestedingspartijen.

Waar verwachten we in 2024 veel aandacht aan te besteden?

Het nieuwe pensioenstelsel

In 2024 zullen we verdere stappen zetten voor het overgaan naar het nieuwe pensioenstelsel per 1 januari 2026. Hierbij zullen we kijken naar het beleggingsbeleid dat bij ons past in het nieuwe pensioenstelsel. Het fonds en de sociale partners willen de bestaande pensioenen opnemen in de nieuwe pensioenregeling (het zogeheten "invaren"). Het pensioen voor de deelnemer en pensioengerechtigde moet daarbij wel zijn waarde behouden. Daarnaast kijken we naar hoe de pensioenuitvoeringsorganisaties hun systemen en hun manier van werken geschikt maken voor onze nieuwe pensioenregeling. Wij verwachten dat daar ook veel tijd voor nodig is. Daarom nemen we maatregelen om vertraging te voorkomen. Om besluiten van sociale partners en het fonds goed te laten verlopen, worden waar nodig in 2024 weer kennissessies voor het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de sociale partners georganiseerd. De dingen die we tijdens die sessies leren helpen ons bij het nemen van de juiste besluiten.

Klimaatrisico

Het fonds zal in 2024 verder gaan met het uitwerken van klimaatrisico. We willen daarbij meer actief met bedrijven in gesprek om te verbeteren. Dit willen we doen op een aantal onderwerpen. Dit zal vooral ook op sociale onderwerpen zijn. We voeren in 2024 ook weer een deelnemersonderzoek uit over maatschappelijk verantwoord beleggen. Zo weten we wat onze deelnemers belangrijke onderwerpen op dit gebied vinden.

Overige zaken

Ook in 2024 zullen we onze risico's bijhouden in de commissies en in het bestuur. Dat nemen we op in ons risicoregister. Naast onze doorlopende taken zijn de belangrijkste onderwerpen:

- De overgang naar de nieuwe pensioenregeling en het maken van risicoanalyses daarover;
- Beoordeling risico's uitvoering Transitieplan;
- Het uitvoeren van de Eigen Risico Beoordeling (samen met het implementatieplan Wtp);
- Het verder uitwerken van de aanpak van het klimaatrisico/impact beleggen;
- Het voortdurend monitoren van cybersecurity-risico's.

De doorlopende taken zijn:

- Het herzien van de SIRA – de Systematische Integriteits Risico Analyse (de driejaarlijks review vindt in 2024 plaats);
- Het updaten van het beleidsplan IRM;
- Het updaten van het beleidsplan ICT indien nodig.

Wet toekomst pensioenen

In het voorwoord hebben wij u reeds geïnformeerd over de invoering van de Wet toekomst pensioenen (Wtp). De cao-partijen en het bestuur wilden aan het begin van 2023 een nieuwe pensioenregeling nog per 1 januari 2025 invoeren. Zij waren tijdens de gesprekken in 2022 tot de conclusie gekomen dat het nodig was om snel over te gaan naar een nieuwe premiereregeling. In een nieuwe regeling kunnen deelnemers en pensioengerechtigden sneller delen in het beleggingsrendement. Dat betekent naar verwachting meer behoud van koopkracht voor dezelfde premie en minder kans op verlaging van pensioenen van pensioengerechtigden.

De pensioenuitvoeringsorganisaties en vermogensbeheerders moeten die regeling dan wel kunnen uitvoeren. In februari 2023 bleek dat de ingangsdatum van 1 januari 2025 voor de pensioenuitvoeringsorganisatie (in ons geval is dat APG) niet haalbaar is. Het bestuur heeft daarna onderzocht welke alternatieven er waren om de regeling alsnog per 1 januari 2025 in te laten gaan. En of de doelstellingen van het fonds bij APG wel te halen zijn. Uiteindelijk is met APG overeenstemming bereikt om de overgang per 1 januari 2026 te doen.

Transitieplan

De gesprekken met cao-partijen over de inhoud van de nieuwe premiereregeling zijn voortgezet. Cao-partijen en het bestuur van het fonds hebben uitgebreide analyses en verschillende scenario's besproken. De mogelijke verschillen tussen de huidige regeling en de solidaire premiereregeling zijn daarbij bekeken. Op grond daarvan hebben zij de belangen van actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden van verschillende leeftijden afgewogen. Zo is inhoud gegeven aan een solidair en evenwichtig beleid. Uiteindelijk is de Wtp per 1 juli 2023 ingegaan. Cao-partijen hebben gekozen voor de zogenaamde solidaire premiereregeling. Het Transitieplan is in november 2023 door cao-partijen vastgesteld en aan het bestuur van PF Schoonmaak gegeven.

In het transitieplan staat

- het doel van de overgang naar een nieuwe pensioenovereenkomst;
- de inhoud van de nieuwe pensioenovereenkomst;
- hoe cao-partijen willen omgaan met pensioen dat al is opgebouwd in de oude regeling voor de verschillende leeftijdsgroepen;
- wat het gevolg is van de overstap op de nieuwe pensioenregeling voor iedere leeftijdsgroep;
- welke afspraken er zijn
 - over een vergoeding voor mensen voor wie de nieuwe regels minder gunstig uitpakken en hoe deze vergoeding kan worden betaald;
 - over de eerste vulling van de solidariteitsreserve;
 - over voorrangregels voor doelstellingen en maatstaven;
- in welke situaties deze afspraken worden uitgevoerd en welke gunstige en ongunstige situaties in de financiële toestand van het pensioenfonds en in de economie hiervoor zijn doorgerekend;
- in welke situatie de afspraken niet kunnen worden nagekomen;
- redenen voor de keuzes die zijn gemaakt en de berekeningen die daarbij horen;
- uitleg waarom de keuzes verstandig en evenwichtig zijn.

Het volledige Transitieplan treft u aan via de volgende link: [Afspraken over nieuwe regels voor pensioen | Pensioen Schoonmaak](#)

Programma Wtp

Aan het eind van het derde kwartaal heeft APG toegezegd dat de transitie van het PF Schoonmaak op 1 januari 2026 in de planning staat. Het fonds heeft deze bevestiging ook gekregen van Achmea IM.

In oktober 2023 heeft het bestuur besloten de transitie naar de solidaire premiereregeling bij APG uit te voeren. En het programma voor de inrichting van een solidaire premiereregeling is weer gestart. Het fonds heeft daarvoor een nieuwe programmamanager aangesteld en de commissie Wtp (zie pagina 14) in het leven geroepen.

Datakwaliteit voor het invaren

Het fonds wil dat de kwaliteit van de gegevens in de administratie goed is. Het liefst willen we werken met 100 procent volledige en juiste gegevens van deelnemers en werkgevers. We weten dat die 100 procent moeilijk te halen is door alle wijzigingen in de gegevens en verschillen in de bronnen van de gegevens. In 2023 heeft het fonds het databeleid verder verdiept. Het databeleid voldoet daarmee aan de gestelde eisen van het Kader Datakwaliteit Wtp van de Pensioenfederatie.

We willen de bestaande pensioenen opnemen in de solidaire premiereregeling (invaren). Daarvoor moeten de bestaande digitale gegevens (data) van de huidige regeling goed genoeg zijn. Juiste data zijn nodig om voor alle deelnemers en pensioengerechtigden de juiste vergelijking te kunnen maken tussen de oude regeling en de nieuwe regeling. Volgens de Wtp moet het fonds kunnen aantonen dat de datakwaliteit voor, tijdens en na transitie geborgd is. Het Kader Datakwaliteit maakt het mogelijk dat het fonds bij het invaren de datakwaliteit duidelijk en aantoonbaar kan onderbouwen en vastleggen. In 2023 is het fonds begonnen met het vaststellen van 58 kritieke data-elementen (KDE). Een KDE is een gegeven dat relevant is voor het kunnen aantonen dat een deelnemer krijgt waar hij recht op heeft.

Het fonds volgt het Kader Datakwaliteit. Met een stappenplan worden de KDE's onder regie gebracht. Het fonds wil alle relevante data voor de pensioenuitvoering op deze manier onder regie brengen ongeacht het doel van de gegevens. Eenmaal onder regie gebracht, betekent dit, dat de KDE continu in de gaten gehouden worden. Of het dan voor het invaren wordt gebruikt of voor het Uniform Pensioenoverzicht is later niet meer relevant. De bron van het KDE is de datakern. Een apart systeem waarin alle data worden opgeslagen en beheerd.

Bij het doorlopen van de eerste stappen om de data onder regie te brengen voor het invaren is een risico-inventarisatie en -beoordeling uitgevoerd. De risicogroepen zijn daarbij vastgesteld. Op deze risicogroepen worden nadere analyses uitgevoerd. In januari 2024 heeft het bestuur besloten dat er verder gezocht wordt als bij het onderzoek naar verschillen het verschil in de individuele aanspraak of uitkering groter is dan 1 euro bruto per maand, de maximaal toelaatbare afwijking (MTA). Mochten uit de resultaten van het onderzoek alsnog onevenwichtigheden blijken, dan zal gekeken moeten worden hoe we met die fouten binnen de groep omgaan. In 2024 zullen we de andere stappen van het Kader Datakwaliteit uitvoeren. Het doel is in 2024 de datakwaliteit als voorbereiding op het totale proces van invaren vast te stellen.

Wat gaan we de komende jaren doen?

Na ontvangst van het Transitieplan bekijkt het fonds of het daaraan kan voldoen. Het fonds bevestigt dan de opdracht. Naast de opdrachtaanvaarding zijn de belangrijkste mijlpalen van het programma Wtp in 2024: het zogenoemde implementatieplan (het plan voor de invoering van de pensioenregeling) en het communicatieplan. Het implementatieplan wordt beoordeeld door DNB en het communicatieplan door de AFM. Als zij akkoord gaan, dan kunnen we verder. Onderdeel van het implementatieplan is ook het verkrijgen van een rapport van een accountant waarin feitelijke bevindingen staan conform het kader datakwaliteit.

Pensioenbeheer

Terwijl we werken aan de inrichting van de nieuwe premiereregeling blijft de huidige pensioenregeling gewoon doorlopen. We hebben in 2023 aan alle ex-partners van deelnemers met een bijzonder partnerpensioen een Uniforme Pensioenoverzicht (UPO) gestuurd. Dat doen we één keer in de vijf jaar voor deze hele groep. Dat was naast de UPO's die we jaarlijks aan deelnemers en pensioengerechtigden moeten versturen. Begin 2024 sturen we alle ex-partners met een klein bijzonder partnerpensioen een voorstel om dat pensioen af te kopen.

Bij de controles van de Basis Registratie Pensioenen is gebleken dat we over gegevens van wezen konden beschikken, die bij het fonds geen wezenpensioen hebben aangevraagd. Deze 1.100 wezen hebben we in 2023 er opnieuw op gewezen dat ze een uitkering kunnen aanvragen.

Pensioenopbouw

Eerder in dit verslag kunt u lezen hoe het fonds er financieel voor staat. De hogere rente eind 2022 heeft het pensioen in 2023 goedkoper gemaakt: u kreeg in 2023 weer meer pensioen voor dezelfde premie. De opbouw van het ouderdompensioen is verhoogd van 1,121 procent in 2022 naar 1,388 procent in 2023. Ook het partnerpensioen en het wezenpensioen zijn verhoogd. De gevolgen voor deelnemers zijn zichtbaar op mijn.pensioenschoonmaak.nl en in het Uniform Pensioenoverzicht (UPO). Daarin wordt het toekomstige pensioen berekend met het meest recente opbouwpercentage.

Het opgebouwde pensioen is het pensioen, waarvoor de premie is betaald en belegd. In 2023 hebben we weer gebruikgemaakt van de vrijstellingsregels. Dat zijn regels die het gemakkelijker maken om het pensioen te verhogen als een pensioenfonds wil overstappen naar een nieuwe premiereregeling die aan de Wtp voldoet. Het bestuur heeft de gevolgen voor iedereen afgewogen. Dus voor de schoonmaker en de pensioengerechtigden. We hebben de opgebouwde pensioenen en uitkeringen per 1 januari 2024 met 3 procent verhoogd.

Zorgplicht en keuzebegeleiding

De verwachting was dat met de invoering van de Wtp per 1 juli 2023 ook het bedrag ineens zou ingaan. Het bedrag ineens houdt in dat de deelnemer 10 procent van zijn/haar pensioen in één keer als één bedrag kan opnemen. De wet die het 'bedrag ineens' mogelijk zou maken is nog niet ingegaan. Wel zijn er al nieuwe regels voor de zorgplicht en keuzebegeleiding van pensioenfondsen ingevoerd. Het bedrag ineens is niet doorgegaan, maar de zorgplicht en keuzebegeleiding wel. PF Schoonmaak wil deelnemers en pensioengerechtigden begeleiden bij de pensioenkeuzes die gemaakt kunnen worden. In 2023 zijn het beleid en uitgangspunten over zorgplicht en keuzebegeleiding verder uitgewerkt in de communicatie en pensioenadministratie van het fonds. De bestaande communicatie is verbeterd. Het fonds voldoet in 2023 aan de eisen van de wet op het gebied van zorgplicht en keuzebegeleiding.

E-mailadressen

Voor een goede zorg en begrijpelijke communicatie is het van belang dat het fonds kan beschikken over e-mailadressen van deelnemers en pensioengerechtigden. In 2022 was het reeds mogelijk dat werkgevers die e-mailadressen kunnen aanleveren. Die e-mailadressen worden verwerkt en gebruikt in de administratie. In 2023 hebben wij werkgevers opgeroepen tot het aanleveren van e-mailadressen van werknemers. Het blijkt dat het ook in 2024 nodig is om werkgever te betrekken bij het belang van deze e-mailadressen voor goede en betaalbare communicatie.

Drempels verlagen

Met onze communicatie willen we méér deelnemers uit onze diverse doelgroep bereiken. Daarom willen we drempels verlagen en communicatie nóg begrijpelijker maken. Zo draagt communicatie bij aan het algehele

vertrouwen. Bij de afdeling innovatie van APG hebben ze onderzocht welke mogelijkheden er zijn om de communicatie van een pensioenfonds als Pensioenfonds Schoonmaak te versimpelen en te vertalen. Dit heeft een voorlopig model (prototype) opgeleverd van een digitale toepassing, waarmee je kunt chatten in veel talen. Dit prototype is in 2023 getest en gevalideerd. In 2023 hebben veel partijen belangstelling getoond voor dit prototype. Demissionair Minister Carola Schouten voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen is op bezoek geweest voor een presentatie van het prototype. In 2024 wordt de wenselijkheid, haalbaarheid en levensvatbaarheid verder getoetst. Als dat goed verloopt wil het fonds in 2024 de chattool laten maken. Vanaf 2025 kunnen we de chattool dan gebruiken bij de communicatie.

Overname van pensioenpremie door het UWV

Als een bedrijf failliet gaat, is de kans groot dat er al een tijdje geen pensioenpremie is betaald. Nu moet de werknemer dit zelf binnen 26 weken na het faillissement bij het UWV melden. Anders betaalt het UWV geen achterstallige premie aan het fonds. Pensioenfonds Schoonmaak vindt de aanvraagformulieren die een werknemer in zo'n geval moet invullen onnodig en te ingewikkeld. Het blijkt ook dat niet iedere werknemer, die er recht op heeft, ze invult. Wij vinden het beter als we de pensioenpremie direct bij het UWV kunnen opvragen, op het moment dat het UWV zijn eigen gegevens met die van ons vergelijkt. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is in 2022 niet met een structurele oplossing gekomen. Het fonds heeft daarom in 2023 de premies namens de werknemers rechtstreeks bij het UWV gevorderd. Het UWV bleek niet bereid deze premies aan het pensioenfonds te betalen en daarom zijn we in december 2023 naar de rechter gestapt. Deze gerechtelijke procedure is in samenwerking met de Pensioenfederatie gestart.

Kosten

Samen met cao-partijen willen we de pensioenregeling eenvoudig en betaalbaar uitvoeren. Dan blijft er zoveel mogelijk geld van de premies over voor de pensioenuitkering. Daarom wordt het vermogensbeheer gedaan door organisaties buiten het fonds. Maar ook het pensioenbeheer en de communicatie. Hierdoor is er een goede en betaalbare dienstverlening voor deelnemers, gepensioneerden en werkgevers.

Kosten van vermogensbeheer in 2023

We kopen en verkopen beleggingen. Dat kost geld. Maar ook het advies hierover kost geld. Dat noemen we het beheren van vermogen. U leest in deze paragraaf alle kosten van beleggen. Hierbij houden we ons aan de 'aanbevelingen uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie. De kosten zijn als wij ze weten, de werkelijke kosten. Soms weten we ze niet, of niet precies genoeg. Dan werken we met schattingen. Dit laatste geldt vooral wanneer we beleggen via beleggingsfondsen.

Van het rendement dat u ziet in Tabel 6 'Beleggingsresultaten van het fonds over 2023' (10,3 procent), zijn niet alle kosten voor het vermogensbeheer verrekend. Dit komt doordat een deel van de kosten van beleggen pas achteraf in rekening wordt gebracht. Daarom gebruiken we 2 woorden voor rendement:

- het bruto rendement, dat is het rendement zonder aftrek van alle kosten. Dat is in 2023 ongeveer 10,5 procent.
- het nettorendement, daar zijn alle kosten vanaf getrokken. Dit rendement is in 2023 naar schatting 10,3 procent.

Het verschil tussen het bruto en het nettorendement is 0,19 procent. Dit zijn de kosten van het vermogensbeheer, zoals ze in Tabel 7 staan. In deze tabel ziet u ook de transactiekosten in relatie tot het gemiddeld belegd vermogen. Dat zijn de kosten om die beleggingen te kopen of te verkopen.

Tabel 7 Kosten vermogensbeheer 2023

Bedragen in euro's

	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Totaal excl. transactie- kosten	Transactie- kosten	Totaal 2023	Totaal 2022
Vastgoed	2.977.177	-	2.977.177	63.284	3.040.461	4.698.332
Aandelen	771.720	-	771.720	266.743	1.038.463	2.079.587
Alternatieve beleggingen	68.441	-87.494	-19.053	120	-18.933	52.477
Vastrentende waarden	2.427.459	-	2.427.459	873.924	3.301.383	5.441.659
Overige beleggingen	-	-	-	-	-	-
Overlay beleggingen	839.633	-	839.633	155.966	995.599	909.238
Kosten fonds	1.421.482	-	1.421.482	-	1.421.482	1.200.967
Fiduciair beheer	1.934.885	-	1.934.885	-	1.934.885	1.491.375
Bewaarloon	386.608	-	386.608	-	386.608	350.099
Advieskosten	3.340	-	3.340	-	3.340	3.025
Totaal	10.830.745	-87.494	10.743.251	1.360.037	12.103.288	16.226.759

	2023	2022
Gemiddeld belegd vermogen	5.646.842.256	6.034.311.020
Totale kosten vermogensbeheer als % gemiddeld belegd vermogen	0,21%	0,27%
Waarvan kosten vermogensbeheer	0,19%	0,17%
Waarvan transactiekosten	0,02%	0,10%

De kosten voor vermogensbeheer bestaan uit 3 verschillende kosten:

1. Beheerkosten

Vermogensbeheerders beleggen ons vermogen. Dit kost geld. We noemen dit 'beheerkosten'. In het hoofdstuk 'Jaarrekening' ziet u welke kosten wij rechtstreeks betalen. In Tabel 7, hierboven, staan ook de beheerkosten die in de beleggingsfondsen zijn gemaakt.

Verschiede dingen bepalen de hoogte van de beheerkosten. Onze beheerkosten zijn niet hoog. Dit komt doordat we vooral beleggingen willen die goed verhandelbaar zijn en niet complex zijn. We beleggen ook in beleggingscategorieën met wat hogere kosten voor de beheerder. Omdat dit voor ons rendement goed is. Hieronder leest u de belangrijkste factoren die de hoogte bepalen van de kosten van het vermogensbeheer.

- *Complexe beleggingen zijn duurder*

Het soort belegging is erg belangrijk voor de kosten. Is een product minder goed verhandelbaar? Dan kost dat meer geld. Want het is voor de beheerder moeilijker om dit te beleggen. Dat geldt ook voor de beheerder die belegt in beleggingen die heel complex zijn. De kosten voor beleggingen in vastgoed zijn daardoor bijvoorbeeld hoger dan de kosten voor aandelen.

- *Actief beleggen is duurder*

Een tweede reden waarom we meer zouden willen betalen aan een vermogensbeheerder, is als we hem vragen om juist andere dingen te doen dan de markt. Dit noemen we actief beleggen. De vermogensbeheerder probeert dan door middel van kennis en kunde de juiste aandelen, obligaties of woningen te kopen. De praktijk leert dat het heel moeilijk is om de extra kosten daarvoor terug te verdienen. Al enkele jaren beleggen wij daarom op een simpele manier. Dat noemen we passief beleggen.

- *Passief beleggen is goedkoper*

Ons doel is dat we ieder jaar het rendement van de benchmark halen. Dit noemen we passief beleggen. Passief beleggen is goedkoper dan actief beleggen. Wij beleggen veel passief. Daarom hoeven wij ook weinig aanpassingen in onze portefeuille te doen. Dat scheelt weer transactiekosten. Zo houden we meer van de premie en de beleggingsrendementen over voor een goed pensioen voor onze deelnemers.

- *Wij houden rekening met maatschappelijk verantwoord beleggen*

We zien dat het moeilijk wordt om de kosten van vermogensbeheer verder te laten dalen. Dat komt omdat wij vinden dat we in onze beleggingen meer rekening moeten houden met maatschappelijk verantwoord beleggen. Dat zal meer geld kosten, omdat we de vermogensbeheerders vragen om hiervoor extra kennis en kunde op te bouwen. Ook moeten we geld uitgeven om met bedrijven in gesprek te gaan. Wij vinden deze kostenontwikkeling verantwoord. De verwachte extra kosten in 2023 zijn ongeveer 0,3 miljoen euro.

- *Eén vermogensbeheerder is goedkoper*

Hoe meer een vermogensbeheerder voor ons kan beleggen, hoe lager de kosten zijn die hij in rekening brengt. Daarom willen we het vermogen niet te veel spreiden over verschillende vermogensbeheerders. We maken daarbij ook gebruik van onze fiduciair vermogensbeheerder Achmea IM. Achmea IM doet dit fiduciaire beheer niet alleen voor ons, maar ook voor andere pensioenfondsen. Als die pensioenfondsen dezelfde beleggingen als wij hebben, kan Achmea IM de kosten verlagen.

Naast bovengenoemde factoren zijn er nog meer factoren die de kosten kunnen beïnvloeden.

2. Mandaat

Vaak is beleggen in een beleggingsfonds voordeliger. Als het pensioenfonds groot genoeg is, kan die een eigen beleggingsportefeuille opbouwen. We zoeken er dan een vermogensbeheerder bij, die de portefeuille volgens onze eigen richtlijnen wil beheren. Dit maatwerk heet een mandaat. Voor de grote vermogens van Pensioenfonds Schoonmaak leidt een mandaat tot lagere kosten dan bij een vergelijkbaar beleggingsfonds.

3. Performance gerelateerde beheerkosten

Dit betekent dat wij een vermogensbeheerder betalen wanneer ze een goed resultaat halen. Bijvoorbeeld als het resultaat beter is dan we verwacht hadden. Of dat ze het beter doen dan de markt. Dat doen we nog voor sommige van onze alternatieve beleggingen. Wij willen partijen niet extra betalen, omdat ze het beter doen dan de markt. We denken dat voor de meeste beleggingscategorieën dat op lange termijn niet zorgt voor een beter resultaat.

4. Transactiekosten

Dit zijn kosten die we maken voor aanpassingen in onze portefeuille. Hiervoor moeten we transacties doen en dat kost geld. Een voorbeeld is de aankoop of verkoop van aandelen. Bij aandelen en vastgoed zijn de transactiekosten de daadwerkelijke kosten. Voor de andere beleggingen zijn de kosten niet altijd heel duidelijk. Vaak zijn deze kosten onderdeel van de prijs. Daarom maken we gebruik van schattingen. Zodat we toch een indruk van deze kosten krijgen. Daarnaast is het bij de andere beleggingen in fondsen niet exact te bepalen welke transactiekosten voor ons zijn gemaakt. Daarom maken we een schatting van de omzet in de andere beleggingen. We bepalen op basis van gemiddelde transactiekosten in de markt wat onze transactiekosten ongeveer zullen zijn. De accountant die jaarlijks de boeken controleert onderzoekt of deze schattingen correct zijn.

Verklaring van de ontwikkeling van de kosten 2023

De totale kosten over 2023 zijn 12,1 miljoen euro (16,2 miljoen euro in 2022). Dat is ongeveer 0,21 procent van wat we gemiddeld in 2023 hebben belegd (0,27 procent in 2022). De vermogensbeheerkosten bedroegen 0,19 procent (0,17 procent in 2022) en de transactiekosten bedroegen 0,02 procent (0,10 procent in 2022).

De totale kosten in euro's zijn in 2023 lager dan in 2022

Dit komt voornamelijk door lagere transactiekosten. De vermogensbeheerkosten zijn juist hoger in 2023.

In 2023 zijn vooral de transactiekosten in euro's lager dan in 2022

De transactiekosten zijn in 2023 lager omdat ten opzichte van 2022 geen transitie hebben plaatsgevonden waar normaliter veel extra transactiekosten worden gemaakt.

In 2023 zijn de vermogensbeheerkosten in euro's hoger dan in 2022

De vermogensbeheerkosten in euro's zijn in 2023 ruim 700.000 euro hoger dan in 2022. Dit komt doordat de kosten voor de fiduciaire dienstverlening en de kosten van het fonds hoger waren. In 2023 zijn nieuwe prijsafspraken gemaakt met de fiduciaire dienstverlener waardoor deze kosten omhoog zijn gegaan. De kosten voor het fonds zijn ook omhooggegaan door de voorbereiding op de Wtp (Wet toekomst pensioenen).

De kosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen zijn in 2023 hoger dan in 2022.

Doordat de vermogensbeheerkosten in euro's in 2023 hoger zijn dan in 2022, zijn de kosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen hoger in 2022. Door de daling van de transactiekosten in euro's zijn deze kosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen lager in 2023 dan in 2022.

De totale kosten passen bij onze beleggingsportefeuille

We beleggen vooral in goed verhandelbare beleggingscategorieën. Daarbij willen wij daar waar mogelijk onze portefeuille simpel inrichten. Maar wel met oog voor duurzaamheid en een goede verhouding tussen rendement en risico.

Verschil met kosten in de staat baten en lasten

Hierboven legden we de kosten van het vermogensbeheer uit. Deze kosten zijn zo opgeschreven zoals de Pensioenfederatie heeft aanbevolen. Hierin nemen we de directe kosten, de indirecte kosten en de transactiekosten mee. De kosten zoals opgenomen in tabel 7 'Kosten vermogensbeheer 2023' komen niet overeen met de staat baten en lasten op pagina 102. Op de staat van baten en lasten komen alleen de direct betaalde kosten terug. In 2023 was dit een bedrag van 6,2 miljoen euro. Plus de indirecte vermogensbeheerkosten van 4,5 miljoen euro en de transactiekosten van 1,4 miljoen euro, is dit tezamen de totale vermogensbeheerkosten van 12,1 miljoen euro zoals opgenomen in tabel 7.

Kosten van pensioenbeheer en de communicatie

Wij willen dat iedereen onze informatie begrijpt. En bij ons terecht kan voor vragen. Ook willen wij de administratie zo goed mogelijk uitvoeren. En we willen dat pensioen betaalbaar blijft.

APG zorgt voor het pensioenbeheer en de communicatie van Pensioenfonds Schoonmaak

De kosten voor pensioenbeheer en communicatie noemen we de administratiekosten. De kosten voor bestuursondersteuning horen hier ook bij.

Prijs per deelnemer 85 euro exclusief btw

We hebben met APG afgesproken dat we per deelnemer 85 euro exclusief btw betalen. Inclusief btw is dat 102,85 euro. Dit noemen we de prijs per deelnemer. De 'deelnemers' (zie pagina 5) zijn in dit geval: alle actieve deelnemers, plus alle pensioengerechtigden. Deelnemers met een arbeidsongeschiktheidspensioen zijn ook actieve deelnemers. Eind 2023 zijn dat er 150.977.

Het jaar daarvoor, in 2022, was dit 81,50 euro exclusief btw en 98,62 euro inclusief btw. Met APG hebben we afspraken gemaakt over de daling van de prijs per deelnemer tot de transitie. Toch is de prijs per deelnemer in 2023 gestegen door de onverwacht hoge inflatie. Daardoor nemen ook de kosten van APG toe.

In totaal is er voor 18,6 miljoen euro aan administratiekosten betaald

Administratiekosten zijn de kosten voor pensioenbeheer, communicatie en bestuursondersteuning.

In de administratiekosten zijn ook de transitiekosten opgenomen. Dat zijn de kosten voor de inrichting van de solidaire premiereregeling uit de Wtp. Deze kosten vallen niet onder de prijs per deelnemer van APG. Het zijn tijdelijke kosten voor extra werkzaamheden, die naast de normale uitvoering van de pensioenregeling moeten worden uitgevoerd. In 2023 zijn de transitiekosten gemaakt voor advisering, de programmamanager, de voorbereiding van het invaren, voor data onder regie brengen en dataherstel. De totale transitiekosten in 2023 bij APG bedragen 3,1 miljoen euro.

Fondskosten

Naast deze kosten heeft het pensioenfonds ook fondskosten. Fondskosten zijn de kosten die het fonds niet aan APG of Achmea IM betaald. Bijvoorbeeld de vergoedingen en vergaderkosten van het bestuur, advieskosten en bijdragen aan De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Deze kosten waren in 2023 2,2 miljoen euro. In 2022 was dat 1,8 miljoen euro. De transitie heeft een stijgend effect op de fondskosten omdat bestuurders, adviseurs, sleutelfunctiehouders en accountants meer uren aan de Wtp besteden.

Tabel 8 Uitvoeringskosten

	2023	2022
Pensioenbeheer	18.016	14.329
- bestuursondersteuning	310	291
Fondskosten	1.112	910
Subtotaal	19.438	15.530
Kosten vermogensbeheer	10.743	10.100
- transactiekosten	1.360	6.127
Totale kosten	31.541	31.757
- totale kosten exclusief transactiekosten	30.181	25.630
Kosten per deelnemer (in euro's)	129	104
Kosten in percentage van de premie	7	6

De totale kosten van pensioenbeheer, communicatie, het fonds en bestuursondersteuning zijn in 2023 20,9 miljoen euro (2022: 16,7). Door de helft van de fondskosten en kosten bestuursondersteuning van het rendement te betalen, zijn de totale kosten voor pensioenbeheer, communicatie, het fonds en bestuursondersteuning 19,4 miljoen euro (in 2022 was dat 15,5 miljoen euro). De kosten per deelnemer zijn dan in 2023 129 euro (in 2022 was dat 104 euro). De kosten zijn ongeveer 7 procent (in 2022 was dat 6 procent) van de premie. De totale kosten per deelnemer zijn dus wel gestegen. Voor een goede en betaalbare dienstverlening vergelijkt het fonds de kosten met andere pensioenfondsen. Die andere pensioenfondsen hebben kenmerken (aantal deelnemers en aard van de sector) die ook enigszins overeenkomen met Pensioenfonds Schoonmaak. Het fonds heeft ten opzichte van die vergelijkbare fondsen een hogere prijs per deelnemer. Daarom streeft het fonds naar een verdere verlaging van de kosten. En maakt daarover ook afspraken met APG. De invoering van de nieuwe pensioenregeling heeft aan de andere kant vanaf 2022 reeds een verhogend effect op de kosten. In 2023 bedragen deze tijdelijke kosten ongeveer 3,1 miljoen euro bij APG en 143 duizend euro in de fondskosten.

De totale pensioenpremie van werknemers en werkgevers komt bij ons via de werkgevers. Werkgevers houden het deel dat werknemers moeten betalen in op hun salaris. De werkgever, die de gegevens van werknemers niet goed aanlevert of de premies te laat betaalt moet ook incassokosten, administratiekosten of rente betalen. De werkgever moet dan betalen voor het extra werk dat nodig is om de premie te innen.

Veranderingen in de regels

Pensioenfonds Schoonmaak heeft regels die gelden voor het pensioen. Deze regels staan in statuten en reglementen.

Veranderingen in de regels

Pensioenregelingen

Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bij Pensioenfonds Schoonmaak was per 1 januari 2023 1,388 procent. Sinds 1 januari 2024 zijn de opbouwpercentages voor het ouderdomspensioen, partnerpensioenen het wezenpensioen gewijzigd. Het opbouwpercentage van het ouderdomspensioen is sinds 1 januari 2024 verhoogd van 1,388 procent naar 1,577 procent. Het percentage van het nabestaandenpensioen is sinds 1 januari 2023 70 procent van 1,577 procent.

Gedragslijn Goed omgaan met klachten

In de zomer van 2022 publiceerde de Pensioenfederatie de Gedragslijn 'Goed omgaan met klachten'. In de Gedragslijn staat hoe pensioenfondsen moeten omgaan met klachten. Pensioenfonds Schoonmaak vindt klachten ook belangrijk. Daarom registreert het fonds vanaf 1 januari 2023 *iedere* uiting van ongenoegen als een klacht. Dit staat ook in de Gedragslijn. Ook de Pensioenwet bepaalt dit per 1 juli 2023. Op 1 januari 2024 moet het fonds aan de Gedragslijn voldoen. Met ingang van het verslagjaar 2024 zal het fonds in het bestuursverslag de klachten uitsplitsen overeenkomstig de rubrieken die worden genoemd in de gedragslijn.

In de Gedragslijn staan 35 gedrags- en 30 volwassenheidsbepalingen. De eisen die de wet gaat stellen en de aanbevelingen van de Ombudsman Pensioenen en de AFM staan ook in de Gedragslijn. In het najaar van 2023 is de zogenoemde '1 meting' gedaan door de Stichting Gouden oor. Deze '1- meting' brengt in kaart hoe het fonds op dit moment met klachten omgaat. Het fonds behaalde de score 'zeer goed'. Vanaf 1 januari 2024 maakt de Ombudsman Pensioenen deel uit van de *Geschillen Instantie Pensioenen (ook: GIP)*. De GIP bemiddelt kosteloos tussen het fonds en de deelnemers. Het is een onafhankelijke instelling. Ook als het fonds bijvoorbeeld niet tijdig een besluit neemt over een klacht dan kan de klacht worden ingediend bij de GIP.

Startleeftijd naar 18 jaar vanaf 1 januari 2024

Door de invoering van de Wtp verandert de leeftijd waarop iemand 'deelnemer' wordt van het fonds. Dit was 21 jaar en dit is per 1 januari 2024 18 jaar geworden. Jongeren beginnen dus eerder met het opbouwen van hun pensioen. Deze regel hoort bij het nieuwe pensioenstelsel. En is juist voor jongeren met een praktisch beroep en die fulltime werken, zoals jonge schoonmakers- en glazenwassers, van belang.

Bijzondere gebeurtenissen

In 2023 zijn er geen bijzondere dingen gebeurd die wij volgens de Pensioenwet moeten noemen.

- De toezichthouders DNB en AFM hebben geen dwangsommen en boetes opgelegd.
- DNB heeft geen toezichthouder aangewezen (zoals bedoeld in artikel 171 Pensioenwet).
- DNB en AFM hebben geen bewindvoerder aangesteld (zoals bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet).
- Er heeft zich geen situatie voorgedaan waarin wij toestemming moesten vragen aan DNB en AFM (zoals bedoeld in artikel 172 van de Pensioenwet).
- De compliance officer heeft geen verkeerde situaties aangetroffen.

Goed pensioenfondsbestuur

Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen vertelt ons hoe we ons moeten gedragen als pensioenfondsbestuur. We mogen van deze code afwijken. Dit betekent dat we het anders mogen doen. We moeten dan wel goed kunnen uitleggen waarom. Voor dit jaarverslag zijn de volgende normen uit de code belangrijk. Over de volgende normen hebben de pensioenfondsen afgesproken om daarover verantwoording af te leggen in het jaarverslag. Het fonds voldoet aan deze normen.

Norm 5 Verantwoording

Het bestuur legt in het jaarverslag verantwoording af over

- het beleid dat het in 2023 heeft gevoerd;
- de resultaten en keuzes voor de toekomst; en
- de afweging van belangen van actieve deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en ander belanghebbenden.

Norm 31 Samenstelling van fondsorganen en evaluatie

Het fonds heeft een geschiktheidsbeleidplan. Daarin staat wat een geschikte bestuurder en een geschikt bestuur is. Het bestuur evalueert dat. Er wordt besproken wat er goed gaat. En wat er anders kan of beter kan.

Ieder jaar heeft het bestuur evaluatiegesprekken met de bestuursleden. Ook het bestuur en commissies evalueren ieder jaar hun werk. Eén keer in de 3 jaar bespreekt het bestuur onder leiding van een onafhankelijk deskundige hoe het gaat binnen het bestuur. Dit heeft in oktober 2021 plaats gevonden. Bij deze bespreking is ook het omgekeerd gemengd bestuursmodel geëvalueerd. In 2022 zijn de wijzigingen uit de evaluatie opgenomen in het huishoudelijk reglement.

Norm 33 Diversiteit

In Nederland wonen mensen uit de hele wereld. Overal komt u mensen tegen met een andere achtergrond. In uw supermarkt. Op straat. Op de school van uw kinderen. En ook op uw werk. Het fonds wil dat ook in het bestuur laten zien. Het bestuur kijkt niet alleen of iemand man of vrouw is. Of hoe oud iemand is. Of waar iemand is geboren. Het bestuur wil ook leden met ouders uit het buitenland. Of iemand die zelf in het buitenland geboren is. Dat noemen we diversiteit. Ieder pensioenfonds moet een goede verdeling hebben van mensen binnen haar organisatie. Niet alleen wat betreft kennis en vaardigheden. Dat staat in de Code.

Iedereen verdient een plek in het bestuur en het verantwoordingsorgaan

Er moeten bestuurders jonger zijn dan 40 jaar. En er moeten ongeveer evenveel mannen als vrouwen zijn. Eind 2023 waren er 4 vrouwelijke bestuursleden en 6 mannelijke bestuursleden. Eind 2023 zijn er 2 bestuurders jonger dan 40 jaar. Het bestuur heeft ook plek voor een trainee. Dat is een jonge vrouw of man, die kennis en ervaring opdoet met het besturen van een pensioenfonds. Sociale partijen hebben op verzoek van het bestuur in 2024 trainees voorgedragen.

In het verantwoordingsorgaan moet minimaal 1 lid jonger zijn dan 40 jaar. Dat staat in norm 33 van de Code en in de diversiteitsvoorwaarden van het fonds. Aan deze norm voldoet het fonds eind 2023.

Hoe zorgt Pensioenfonds Schoonmaak voor meer diversiteit?

De schoonmaaksector heeft een bijzonder karakter. Er werken veel mensen met een migratieachtergrond. Daarom heeft het bestuur van Pensioenfonds Schoonmaak een extra diversiteitsnorm gemaakt. De

extra norm is dat er minimaal 1 bestuurder is met een migratieachtergrond. Een migratieachtergrond is volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Ook in het verantwoordingsorgaan geldt deze extra norm. In het bestuur zijn er vier bestuurders met een migratieachtergrond. In het verantwoordingsorgaan zijn er twee leden met een migratieachtergrond.

Zoeken wij nieuwe bestuurders of leden van het verantwoordingsorgaan? Dan vinden wij het belangrijk dat de nieuwe bestuurder of lid van het verantwoordingsorgaan bijdraagt aan de diversiteit. Het fonds voldoet niet alleen volledig aan de norm uit de Code, maar ook aan haar eigen beleid, dat verder gaat dan de Code.

Norm 47 Intern toezicht

Het niet uitvoerend bestuur maakt een plan voor intern toezicht. De normen in dat plan zijn mede gebaseerd op de Code Pensioenfondsen. Daarover staat meer in het hoofdstuk Intern Toezicht van dit jaarverslag.

Norm 58 Missie, Visie en Strategie

De missie, visie en strategie van fonds staat op de website en in het hoofdstuk Organisatie van dit jaarverslag.

Norm 62 Verantwoord beleggen

Het fonds heeft een beleid voor Maatschappelijk Verantwoord Beleggen en informeert de belanghebbenden daarover op de website en in het hoofdstuk Beleggen van dit jaarverslag.

Norm 64 Naleving interne gedragscode

Bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan ondertekenen bij hun benoeming de interne gedragscode van het fonds. De gedragscode is gebaseerd op het model dat de Pensioenfederatie heeft opgesteld. Ieder bestuurslid rapporteert over zijn of haar persoonlijke naleving van deze gedragscode in het afgelopen jaar aan de Compliance Officer. Daarna stelt de Compliance Officer een rapport op voor het hele bestuur. Voor het kalenderjaar 2023 is in dat rapport opgenomen dat de gedragscode is nageleefd.

Norm 65 Klachten- en geschillenprocedure

Volgens de Code Pensioenfondsen moet het bestuur zorgen voor een goede klachten- en geschillenprocedure die makkelijk en bereikbaar is

De verschillende stappen om een klacht te behandelen bij Pensioenfonds Schoonmaak

Bij Pensioenfonds Schoonmaak is er geen verschil tussen klachten en geschillen (een geschil is een ander woord voor serieuze meningsverschillen). Als een deelnemer, pensioengerechtigde of partner ontevreden is over de service van het fonds, of het niet eens is met een besluit van het fondsbestuur, dan kan hij of zij daarover een klacht indienen bij het bestuur. Op de website staat op welke manieren iemand een klacht kan indienen en staat ook de procedure.

Het fonds volgt het pensioenreglement streng. Als het fonds vindt dat dit niet tot een eerlijk resultaat leidt, kan het fonds afwijken van het pensioenreglement. Als degene die klaagt het niet eens is met de beslissing van het bestuur op de klacht, dan kan hij per 1 januari 2024 naar de Geschilleninstantie Pensioenfondsen (GIP).

Aantal klachten 2023

In 2023 zijn er 108 klachten ingediend bij Pensioenfonds Schoonmaak (in 2022 waren dat er 55). Het hogere aantal klachten in 2023 komt doordat het fonds sinds 1 januari 2023 *iedere uiting van ongenoegen* beschouwt als een klacht. Het is de deelnemers duidelijk hoe onze klachtenprocedure werkt. In de ogen van de deelnemer is een klacht een snelle manier om antwoord te krijgen. De meeste klachten (39 stuks, dat is

36 procent) gingen over het wel of niet recht hebben op pensioen of over de hoogte van het pensioen. Er waren 20 klachten (19 procent) die te maken hadden met informatieverzoeken. Er waren 14 klachten (13 procent) die gingen over de betalingen van het pensioen. De overige klachten gingen onder andere over partnerpensioen, eenmalige afkoop en de jaaropgave van pensioengerechtigden.

	Ingediend in 2023	Afgehandeld in 2023	Nog in behandeling op 31 december
Aantal klachten	108	107	1

Klachten bij de Ombudsman Pensioenen

De Ombudsman Pensioenen ontving één klacht in 2023 die ging over Pensioenfonds Schoonmaak. Ook in 2022 ontving de Ombudsman Pensioenen één klacht die ging over Pensioenfonds Schoonmaak. De klacht is op dit moment nog in behandeling bij de Ombudsman Pensioenen. Hieronder leest u in het kort waar de klacht bij de Ombudsman Pensioenen over gaat. De klacht bij de Ombudsman Pensioenen is van iemand die dacht pensioen bij Pensioenfonds Schoonmaak te hebben. Helaas kan hij geen bewijs aanleveren dat hij in die periode heeft gewerkt bij een Pensioenfonds Schoonmaak aangesloten werkgever. De klacht is op dit moment nog in behandeling bij de Ombudsman Pensioenen.

In 2024 treedt de nieuwe Code Pensioenfondsen in werking. In het jaar 2024 gaat het fonds na wat de *nieuwe* normen of veranderingen zijn van de Code Pensioenfondsen.

Vergoedingen

Wij vinden het belangrijk om open en eerlijk te zijn. Daarom ziet u hier de vergoeding die de bestuursleden per jaar krijgen.

Naam	VTE **	Functie	Vergoeding 2023 *	Vergoeding 2022	Vergoeding 2021
Cathrin van der Werf (voorzitter)***	0,3	NUB	€ 50.108	€ 39.014	€ 30.390
Daan Muusers	0,2	NUB	€ 33.415	€ 31.211	€ 30.390
Semih Eski	0,2	NUB	€ 33.500	€ 31.211	€ 30.390
Anne Vermeulen	0,2	NUB	€ 33.500		
Evelyne Simons	0,2	NUB	€ 33.280	€ 31.211	€ 30.390
Jan Kerstens	0,2	NUB	€ 33.207	€ 15.605	
Gerrie Westenbrink	0,2	NUB	€ 33.801	€ 31.211	€ 30.390
Anita Jharap (tevens SFH)***	0,5	UB	€ 35.698 tot 1 mei 2023	€ 94.672	€ 79.014
Gertrude Wallens	0,4	UB	€ 64.862 vanaf 1 mei 2023		
Tarik Uçar***	0,7	UB	€ 150.466	€ 135.246	€ 118.251
Walther Schapendonk***	0,7	UB	€ 174.155	€ 154.955	€ 137.226

* De vergoedingen zijn ontvangen over het hele jaar, tenzij dat is aangegeven. Alle vergoedingen zijn in 2023 inclusief de reiskosten. Op 1 januari 2023 zijn de vergoedingen van bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan met 5 procent (2,7 procent op 1-1-2022) verhoogd. Dit is minder dan de inflatie over 2022. Op 1 januari 2024 zijn deze vergoedingen met 3,8 procent (de inflatie over 2023) verhoogd.

** De Voltijd equivalent score (VTE-score) is een wettelijke norm. Het is de tijd die de bestuurder van een pensioenfonds volgens de benoeming besteedt aan zijn functie. 0,2 VTE betekent dat de bestuurder gemiddeld 1 dag per week werkt voor het fonds.

*** In verband met het gestegen aantal benodigde uren zijn de VTE van deze bestuurders verhoogd met 0,1.

De leden van het verantwoordingsorgaan krijgen een vergoeding per vergadering of bijeenkomst en voor de reiskosten. De totale vergoeding is 671,81 euro. Voor de voorbereiding van de vergadering is de vergoeding 223,94 euro. En voor de tijdsbesteding per vergadering is de vergoeding 447,87 euro. Kan een lid niet bij de vergadering aanwezig zijn? Dan krijgt hij of zij dus 223,94 euro.

Het pensioenfonds heeft een beheerst beloningsbeleid

De bestuursleden krijgen een vergoeding. Dit krijgen zij op basis van het aantal dagen dat ze per week voor Pensioenfonds Schoonmaak werken (VTE). De standaardvergoeding voor een bestuurder die 1 dag per week voor het fonds werkt, is voor een heel jaar 32.722 euro in 2023. Uitvoerende bestuurders (UB) zijn aangesteld vanwege hun specifieke deskundigheid op een bepaald gebied. Het bestuur wijkt per persoon van het beloningsbeleid af. Dat is nodig als bij de functie de marktconforme beloning afwijkt van het beloningsbeleid. Het fonds betaalt vanaf 1 juli 2021 geen btw meer aan de bestuurders. De btw in 2021 staat niet in de bovengenoemde tabel. In het beloningsbeleid van het fonds staat geen prestatiebeloning of variabele beloning. Daarmee halen we de prikkel weg tot het nemen van duurzaamheidsrisico's.

Intern toezicht

Inleiding

De niet uitvoerende bestuurders (NUB) voeren het intern toezicht uit. Zij zien toe op vele zaken. Zoals op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. In ieder geval kijken ze goed naar de risicobeheersing, evenwichtige afweging van de belangen en het functioneren van het bestuur. Daarvoor hebben zij het toezichtplan 2023 opgesteld. Met het intern toezicht wil het NUB bijdragen aan:

- De realisatie van de doelstellingen van PF Schoonmaak;
- De zorg dat het fonds aan wet- en regelgeving blijft voldoen;
- Het transparant en integer handelen;
- De effectieve organisatie van het fonds;
- Het adequaat functioneren van uitbestedingen; en
- De goede relatie met sociale partners, het verantwoordingsorgaan en andere stakeholders van het fonds.

Het NUB werkt vanuit een toezichtvisie. Daarin staat dat:

- het intern toezicht niet enkel aan het belang van de organisatie denkt, maar ook objectief het beleid aan belanghebbenden kan uitleggen;
- het intern toezicht afstand houdt om het geheel te kunnen overzien;
- het NUB de toezichtrol bij voorkeur onafhankelijk invult bijvoorbeeld door alternatieve bronnen te raadplegen en nader onderzoek te doen;
- intern toezicht houden gebeurt vanuit ‘vertrouwen met een kritische houding’;
- het intern toezicht een rechte rug heeft om erkend te worden in haar rol;
- het intern toezicht controleert achteraf, maar kan in voorkomende situaties ook vóór definitieve besluitvorming adviseren, zodat aanbevelingen en adviezen nog opgevolgd kunnen worden;
- het intern toezicht alles kan doen en vragen, maar daar wel transparant over is en dat proportioneel doet; en
- het intern toezicht bewaakt dat het bestuur zich professioneel opstelt.

Een uitgebreide versie van deze toezichtvisie staat in het toezichtplan 2023.

Het toezichtplan van 2023 is opgesteld in de verwachting dat het fonds op 1 januari 2025 zou overgaan op een nieuwe, solidaire premiereregeling volgens de Wtp. Het intern toezicht heeft haar eigen rol in 2022 uitgewerkt en een Wtp-normenkader ontwikkeld.

Aan het einde van het eerste kwartaal 2023 gaf APG te kennen dat 1 januari 2025 voor PF Schoonmaak niet haalbaar zou zijn. Daarmee konden een aantal onderwerpen uit het oorspronkelijke toezichtplan 2023 nog niet worden uitgevoerd. Het NUB heeft de aanpassing van het toezichtplan in juni 2023 besproken. Daarbij is besloten in het toezicht de volgende onderwerpen over de voorbereiding op de transitie naar de solidaire premiereregeling extra aandacht (focusthema's) te geven:

1. Het proces van het tot stand komen Transitieplan;
2. De financiële opzet voor een solidaire premiereregeling en het beleggingsbeleid gegeven de risicohouding;
3. De voortgang in de opzet, het bestaan en werking van maatregelen om de datakwaliteit te beheersen;
4. IT-systemen van APG en Achmea IM van belang voor het invaren; en
5. De evenwichtige belangenafweging bij besluitvorming in bestuur.

In 2023 heeft het intern toezicht 4 hoofdprocessen nader onderzocht. Andere hoofdprocessen volgt het NUB wel gedurende het jaar. Er hebben zich daar geen incidenten, risico's of onverwachte ontwikkelingen voorgedaan, waardoor het intern toezicht daar geen extra aandacht aan hoefde te geven.

De in 2023 onderzochte hoofdprocessen zijn:

1. De opvolging van de aanbevelingen;
2. De strategie van het fonds;
3. De governance; de relatie met het verantwoordingsorgaan en de taakverdeling van het UB;
4. Het herijken van de ESG-overtuigingen.

De uitkomsten van het intern toezicht over 2023 staan in het jaarrapport 2023 van het intern toezicht. Voor elk toezichtonderwerp is een normenkader uitgewerkt. Dit kader wordt gevormd door de Pensioenwet, andere wetten waaronder Europese wetten, de statuten en reglementen van het fonds en de Code Pensioenfondsen en Code VITP. De VITP is de vereniging van intern toezichthouders in de pensioensector.

Alle hoofdprocessen en focusthema's zijn als voldoende of goed beoordeeld. Dit rapport is in het bestuur besproken. Het rapport is vastgesteld in de bestuursvergadering van 28 maart 2023. De geïnteresseerde lezer kan het rapport opvragen. Dit hoofdstuk is een samenvatting van het jaarrapport.

Het intern toezicht verantwoordt zijn toezichttaken aan het verantwoordingsorgaan. Ook legt het NUB hierover verantwoording af via dit jaarverslag.

Bevindingen van het Intern toezicht in 2023

In dit bestuursverslag beperkt het NUB zich tot de belangrijkste bevindingen over 2023.

De totstandkoming van het Transitieplan

In 2023 heeft het bestuur in nauwe afstemming met sociale partners aan de Pensioentafel belangrijke stappen gezet in de voorbereiding naar de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Zo is eind 2023 het Transitieplan door sociale partners vastgesteld. Daaraan voorafgaand heeft het NUB-adviezen (onder meer over evenwichtige belangenafweging) gegeven die in het Transitieplan zijn opgenomen. Het bestuur heeft gezorgd dat sociale partners het transitieplan in stapjes en effectief konden bespreken, opstellen en vervolgens vaststellen.

Het intern toezicht adviseert om rekening te houden met het risico dat bij het invaren er geen of onvoldoende financiële ruimte is om alle deelnemers te compenseren voor het vervallen van de doorsneepremie.

Financiële opzet solidaire premiereregeling en beleggingsbeleid gegeven de risicohouding

Het intern toezicht heeft met name beoordeeld op welke wijze het bestuur de eerste stap in de financiële opzet voor de solidaire premiereregeling namelijk het bepalen van de risicohouding heeft uitgevoerd. Het intern toezicht concludeert dat dit goed is gegaan.

Datakwaliteit: opzet, bestaan en adequate werking van beheersmaatregelen.

De vraag is hoever het fonds is met de beheersing van de datakwaliteit. Het intern toezicht vindt dat het bestuur aanzienlijke vooruitgang heeft geboekt

- bij het ontwikkelen en invoeren van kritische data-elementen (KDE's) in de pensioenadministratie;
- met een focus op datakwaliteit; en
- naleving van de regels, die gelden voor de datakwaliteit.

De gekozen aanpak is het gevolg van het besef, dat het fonds een bredere verantwoordelijkheid draagt voor een goede datakwaliteit. Het proces dat het bestuur in samenspraak met APG volgt is niet alleen qua opzet en bestaan maar ook qua werking tot nu toe op orde.

De goede kwaliteit van kritische data-elementen zijn belangrijk voor de invaarberekening. Maar ook vraagt het intern toezicht aandacht voor correcte contactgegevens van deelnemers, pensioengerechtigden en andere belanghebbenden, omdat die groepen bij ons fonds zo divers samengesteld zijn. Een goed contact is belangrijk om de wettelijke processen bij de transitie te kunnen uitvoeren.

Het intern toezicht stelt voor dat het bestuur actief blijft zoeken naar benaderingen om mogelijke fouten in dataverkeer op te lossen en naar nog beter geschikte communicatievormen.

IT-systemen van APG en Achmea IM van belang voor invaren.

De vraag is of deze uitvoeringsorganisaties voldoende in control zijn en klaar voor de transitie?

Om te bepalen of de risico's door de uitvoeringsorganisatie beheerst worden, baseert het intern toezicht zich op verschillende soorten rapporten over controles, die worden uitgevoerd. Die rapporten worden door accountants voorzien van een beoordeling (verklaring). De controles in die rapporten gaan ook over de organisatie van IT en informatiebeveiliging. Ook op de veranderingen worden de nodige controles uitgevoerd. Het intern toezicht constateert het volgende:

- Het bestuur heeft een risicoraamwerk voor IT opgesteld. In 2024 zal de invulling van dit raamwerk verder vorm krijgen.
- Er zit verschil tussen de beoordelingen over de mate van volwassenheid van IT-controls. De interne audit van APG beoordeelt dat soms lager dan de uitvoering van APG. Het risico is dat dit aan de cultuur binnen APG kan liggen.
- In 2023 zijn de risico's op het vlak van IT bij APG en Achmea IM opgenomen in het IT-ricoraamwerk en beoordeeld.
- Het bestuur heeft gesprekken gevoerd met de risicocontroleurs en intern audit van zowel APG als Achmea IM. De nieuwe digitale gegevensuitwisseling tussen APG en Achmea IM was ook onderwerp van die gesprekken.
- De dynamiek en de ontwikkelingen binnen de IT vragen om blijvende aandacht van het bestuur voor het vergroten van de IT-kennis.

Het intern toezicht vindt de wijze waarop het fonds de beheersing van IT-risico's bij de uitvoeringsorganisatie heeft beoordeeld voldoende. Bij deze IT-risico's is ook voldoende gekeken naar de transitie. Wel stelt het intern toezicht voor

- de risicobereidheid als bestuur te bespreken ten aanzien van de risicobeoordelingen door APG en Achmea IM over hun eigen IT-systemen;
- te zorgen voor voldoende zicht vanuit het bestuur op het risico in de cultuur van APG over de verschillen in constatering van de uitvoering en interne audit; en
- dat het bestuur aandacht houdt voor het vergroten van de IT-kennis.

Evenwichtige belangenafweging bij besluitvorming van het bestuur in het kader van Wtp.

Het bestuur heeft de Wtp-onderwerpen, waarbij evenwichtige belangenafweging een rol speelt, benoemd. In 2023 heeft het bestuur meerdere keren gesproken over het normenkader van evenwichtige belangenafweging. Het uiteindelijk vastgestelde normenkader is niet alleen van toepassing op de Wtp-onderwerpen.

Dit kader is de fundering voor een evenwichtige belangenafweging. De aantoonbaarheid van evenwichtige belangenafweging is echter voor verbetering vatbaar. Het intern toezicht stelt voor om een overzicht bij te houden van de door het bestuur gemaakte en te maken evenwichtige belangenafweging per Wtp-onderwerp.

Opvolging aanbevelingen externe toezichthouders en uit jaarwerk 2022 van accountant, certificerend actuaris, Compliance Officer, Verantwoordingsorgaan, Sleutelfunctiehouders en Intern toezicht.

Het bestuur neemt iedere bevinding, aanbeveling of suggestie serieus en beoordeelt of en hoe het fonds er vervolg aan kan geven. Het UB houdt daartoe een overzicht bij. In 2023 heeft de onafhankelijk voorzitter dit overzicht ook regelmatig met het UB besproken. Er zijn verschillen van inzicht besproken over wanneer een aanbeveling of suggestie aantoonbaar is afgehandeld. De afspraken hierover zijn opgevolgd.

Strategie: strategische heroriëntatie

Net als in 2022 heeft het nadenken over de toekomst van PF Schoonmaak ook in 2023 op de agenda van het bestuur gestaan. In 2023 was het uitstel bij APG van de transitie de reden om de strategie van de uitbesteding van pensioenbeheer te heroverwegen en alternatieven te verkennen. Omdat APG na de zomer bevestigde dat de transitie van het fonds op 1 januari 2026 ingepland stond, is het proces niet verder voortgezet.

Het intern toezicht vindt dat het proces in 2023 voldoende is afgerond. Wel ziet het intern toezicht nog een aantal leerpunten voor de toekomst.

Het intern toezicht stelt het bestuur voor uit te zoeken wat de relevante onderdelen van de strategische verkenning zijn, zodat daar later meteen op doorgepakt kan worden. Bij een uitgebreide strategische verkenning zouden het verantwoordingsorgaan en sociale partners betrokken moeten worden.

De Governance; de relatie met het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) heeft het rapport van de evaluatie van het VO gedeeld met het bestuur. Het bestuur en het VO hebben op 17 mei 2023 gezamenlijk het evaluatierapport besproken. Naar aanleiding van deze bijeenkomst hebben bestuur en VO 5 onderwerpen benoemd die ze diepgaand willen bespreken.

Ook in de bestuursvergadering is de relatie met het VO besproken. Het doel is het gesprek met het VO goed te blijven voeren en duidelijk te krijgen waar de punten van kritiek zitten. Door de bestuursleden zal vaker worden aangesloten bij de vergaderingen van het VO.

Het intern toezicht verwacht dat dit en de acties, die worden ondernomen op de afgegeven signalen gaan helpen om te komen tot verbetering van de samenwerking.

Het intern toezicht stelt voor dat het bestuur samen met het VO vaker stilstaan bij de vraag waarom het bestuur voor een bepaald beleid heeft gekozen. En stilstaan bij de achtergrond van signalen vanuit het VO.

De Governance: de taakverdeling van het UB

Het sinds mei 2023 uitvoeren van de functies van UB FRI en SFH Risicobeheer door verschillende personen heeft tot meer duidelijkheid en overzicht geleid. Dit heeft het UB aantoonbaar versterkt. Er moet wel aandacht zijn voor een goede balans in de beschikbare tijd van de uitvoerende bestuurders om de gewenste kwaliteit te kunnen blijven leveren. Het intern toezicht stelt voor de balans inzake de tijdsinzet met name van de UB FRI te bewaken.

Herijken ESG-overtuigingen

Het bestuur wil namens de deelnemers impact maken op een nader te bepalen speerpunt binnen het ESG-domein. Maar op de vraag hoe en wat te doen is nog geen concreet antwoord gegeven. Daarmee is herijking van de ESG-overtuigingen nog een lopend proces. Het fonds heeft de verschillen tussen het huidige beleid en de DNB-gids voor beheersing van klimaat- en milieurisico's onderzocht. Veel van de goede voorbeelden uit de praktijk passen we toe. De geconstateerde mogelijkheden om te verbeteren kan het fonds goed realiseren.

Het intern toezicht vindt dat het proces nog niet klaar is maar dat er goede stappen zijn gezet. Het intern toezicht stelt voor dat het bestuur overweegt om de ESG-overtuigingen onderdeel te maken van de beleggingsovertuigingen.

Functioneren van het intern toezicht in 2023

Het NUB hield als intern toezicht in 2023 5 bijeenkomsten. In twee van die bijeenkomsten was ook tijd besteed aan opleiding voor het intern toezicht. Tijdens deze bijeenkomsten werkten we aan het beoordelen van de hoofdprocessen en focusthema's voor 2023. Verder bereidden we het jaarplan intern toezicht 2024 voor.

Het NUB evalueerde ook het eigen functioneren. Het NUB groeit qua inhoud en proces in haar rol als intern toezicht. Het werken in duo's bevalt en wordt in 2024 voortgezet. Ook de kwaliteit van de bespreking van onderwerpen in de vergaderingen van het NUB is verbeterd. Het overleg met een ander fonds met een omgekeerd model in 2023 om de ervaringen te bespreken is goed bevallen. Het NUB wil dat in 2024 met weer een ander fonds herhalen. Tevens worden de NUB-leden gefaciliteerd om scholing te volgen gericht op toezicht houden. Voor het hele bestuur is het nodig om de geschiktheid op het gebied van IT, informatiebeveiliging en ESG te blijven ontwikkelen.

Toezichtplan 2024

Vanuit de reguliere opdracht van het NUB-toezicht te houden op de algemene gang van zaken, de evenwichtige belangenafweging en een adequate risicobeheersing zijn naast de hoofdprocessen de volgende focusthema's voor 2024 aan de orde.

Focusthema's voor 2024 zijn:

1. Implementatieplan en invaarsjabloon
2. Communicatieplan
3. Financiële opzet en beleggingsbeleid onder Wtp
4. In control: IT-systemen van APG en Achmea IM relevant voor Pensioenfonds Schoonmaak en een goede transitie
5. Opdrachtaanvaarding
6. Invaarsbesluit
7. Uitwerken nieuwe pensioenreglement en uitvoeringsreglement

Vanuit de hoofdprocessen zijn er een drietal processen waar het intern toezicht in 2024 onderzoek naar zal verrichten:

1. Governance:
 - a. opvolging vacant komende NUB-vacature (werkgevers),
 - b. de implementatie van het Stakeholderbeleid in combinatie met nieuwe Code Pensioenfonds.
2. IT/Informatiebeveiliging: kan Pensioenfonds Schoonmaak aantoonbaar maken dat ze dit beheerst voor de fondsorganisatie en ook voor de uitbestedingen? Is Pensioenfonds Schoonmaak eind 2024 klaar voor DORA?
3. Datakwaliteit: Zijn alle voor de migratie van belang zijnde data onder regie en voorzien van effectieve beheersing? Dit ziet dus breder dan alleen de data voor een juiste invaarsberekening.

De overige hoofdprocessen zullen we in 2024 latent volgen en alleen wanneer er onverwachte ontwikkelingen, incidenten, risico's of andere zorgsignalen zijn een verdiepend onderzoek doen.

Waar we rekening mee houden in 2024

Betaalbaar houden van de pensioenregeling en het risico op verlagen

Bij een dekkingsgraad van 110,6 procent hebben wij iets meer dan 1 euro voor elke euro die wij nu en tot in de verre toekomst uitbetalen. In het huidige stelsel streven we naar een dekkingsgraad van tenminste 116,9 procent.; dan is de reserve voldoende gevuld.

Het bestuur wil risico's op een tekort bij het invaren verkleinen en daarmee dus ook de kans op verlagen en op onvoldoende fondsvermogen voor compensatie afschaffing doorsneesystematiek. Daarom heeft het bestuur op 13 december 2023 besloten de afdekking van het renterisico te verhogen. Het bestuur heeft daarom besloten de bandbreedte van de korte termijn risicohouding aan te passen door de bandbreedte van het Vereist Eigen Vermogen (VEV) vast te stellen op plus 3 procent en min 6 procentpunt (i.p.v. min 3 procent nu) ten opzichte van het VEV behorende bij de strategische beleggingsmix. Omdat daarmee de risicohouding werd aangepast is dit besproken met sociale partners die ingestemd hebben.

Ook met de regels die gelden tot de invoering van een nieuw pensioenstelsel blijft het mogelijk dat het fonds de opgebouwde pensioenen moet verlagen in 2024 of daarna. Dit vinden wij niet wenselijk. Daarom willen we zo snel mogelijk overstappen naar het nieuwe pensioenstelsel. In het nieuwe stelsel bepaalt het beleggingsrendement wat er met de pensioenen gebeurt. We verwachten dat we dan duidelijker kunnen zijn over het verhogen en verlagen van pensioen.

Vorbereiden op het nieuwe pensioenstelsel

Als we op 1 januari 2026 overgaan naar het nieuwe pensioenstelsel, moet dat natuurlijk zo goed mogelijk verlopen. Daarom zijn we de afgelopen jaren al begonnen met de voorbereidingen. Dit doen we samen met onze uitbestedingspartijen APG en Achmea IM. APG moet de administratie aanpassen voor het nieuwe stelsel. Achmea IM moet er straks voor zorgen dat er over de beleggingen anders wordt gerapporteerd. Er komt een koppelfunctie tussen beide partijen. Via die koppelfunctie wordt de totale waarden van onze beleggingen vertaald in een individueel pensioenvermogen per deelnemer. Het bestuur volgt al deze werkzaamheden heel nauwkeurig, want het is belangrijk dat dit allemaal foutloos gaat werken. Hierbij moeten we ook goed op de kosten blijven letten. Want we willen het goed doen, maar ook voor een goede prijs.

Geopolitieke risico's

De oorlog tussen Rusland en Oekraïne gaat helaas nog steeds door. Ook ontstond er een nieuw conflict op de Gazastrook. We leven mee met alle mensen die hierdoor worden geraakt.

Volgens ons beleid letten we goed op de landen waar we in beleggen. In het hoofdstuk beleggingen staat hoe wij omgaan met arbeidsnormen en mensenrechten in de landen waarin we beleggen. En we zeggen er iets van als dingen daar niet goed gaan. En soms willen we ergens niet langer in beleggen.

Oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan geeft in dit verslag zijn oordeel over het functioneren van het bestuur in 2023. Het verantwoordingsorgaan mag volgens de wet over bepaalde voorstellen van het bestuur adviezen uitbrengen. Ook mag het verantwoordingsorgaan volgens de wet een oordeel geven over het beleid door het bestuur. Dit gaat over het uitgevoerde beleid van het afgelopen jaar en de keuzes van het bestuur voor de toekomst.

Algemeen

Het verantwoordingsorgaan heeft deze werkzaamheden in 7 vergaderingen uitgevoerd. Bij deze vergaderingen was de voorzitter van het bestuur aanwezig. De voorzitter heeft een toelichting gegeven op de onderwerpen waarover het verantwoordingsorgaan advies gaf en over het gevoerde beleid. Daarnaast waren er soms ook andere bestuursleden of adviseurs aanwezig om informatie te geven. Een vergadering heeft in zijn geheel in het teken gestaan van de samenwerking tussen het verantwoordingsorgaan en het bestuur.

Ook heeft het verantwoordingsorgaan het actuariële rapport, het accountantsverslag en het jaarverslag van Pensioenfonds Schoonmaak besproken. Dit deed het met de actuaris, de accountant en de voorzitter van het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan moet jaarlijks een zelfevaluatie uitvoeren. Deze evaluatie heeft over 2023 maar beperkt plaatsgevonden. Want in het verantwoordingsorgaan heeft een aantal wisselingen plaatsgevonden in de bezetting. Door het vertrek van de voorzitter (halverwege 2023) en de plaatsvervangend voorzitter (eind 2023) is er een uitstroom van kennis. Het ontbreken van een overdrachtsperiode bij de vervanging van deze leden heeft het functioneren van het verantwoordingsorgaan moeilijk gemaakt. Daarom hebben we als verantwoordingsorgaan een aantal tijdelijke maatregelen genomen om onze wettelijke taken te kunnen blijven uitvoeren. In 2024 zal het verantwoordingsorgaan een plan opstellen om deze situatie in de toekomst zo veel mogelijk te voorkomen.

Uit de zelfevaluatie van 2022 hebben we een aantal bevindingen geconstateerd. Die zijn samen te vatten in de volgende twee onderdelen:

1. Het verantwoordingsorgaan ervaart dat het in een oneigenlijke inhoudelijke rol terecht komt die in de ogen van het verantwoordingsorgaan bij het bestuur behoort te liggen.
2. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat zijn opmerkingen onvoldoende gehoor vinden.

Dit is met het bestuur op 17 mei 2023 besproken. De gezamenlijke conclusie van dit overleg was dat de communicatie tussen het bestuur en het verantwoordingsorgaan verbeterd moest worden. Er worden inmiddels stappen gezet. De rolvervaging zoals bepaald in 2022 is, zoals vastgesteld in de zelfevaluatie over 2023, nog altijd een punt van aandacht. Wij beseffen dat wij als verantwoordingsorgaan hier extra op moeten letten. Dit vraagt om voortdurende afstemming met het bestuur.

Uiteraard is de uitvoering van de pensioentransitie belangrijk voor het verantwoordingsorgaan. De rol die wij daarbij hebben, heeft onze volledige aandacht. Wij geven deze zo goed mogelijk vorm en inhoud. Een onafhankelijke externe adviseur staat het verantwoordingsorgaan ook in 2024 bij.

De adviezen van het verantwoordingsorgaan aan het bestuur

Het bestuur heeft in 2023 het verantwoordingsorgaan 6 adviesaanvragen voorgelegd. Dit zijn de adviezen die het verantwoordingsorgaan uitbracht.

1. *Pensioenpremie 2024 en bestanddelen daarvan*

Het verantwoordingsorgaan heeft hier positief op geadviseerd.

2. *Communicatiejaarplan 2024*

Het verantwoordingsorgaan heeft zich de afgelopen jaren kritisch getoond over de communicatie met onze deelnemers. We spreken de verwachting uit dat er hierbij extra aandacht zal worden besteed aan situaties die vooral spelen in de schoonmaaksector. We denken hierbij bijvoorbeeld aan schoonmakers en glazenwassers voor wie het Nederlands niet de moedertaal is. En aan schoonmakers en glazenwassers die niet gewend zijn om informatie te ontvangen via e-mail. Ook speelt in de schoonmaaksector dat veel werknemers verhoudingsgewijs kleine pensioenen hebben. En pas op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen waardoor ze een lagere AOW-uitkering krijgen dan gebruikelijk is (onvolledige AOW-opbouw). Wij blijven met het bestuur in gesprek om de communicatie richting de deelnemers te verbeteren. En om de werkgevers hier een actievere rol in te laten spelen. Wij blijven onze twijfels houden over het gebruik van sociale media voor onze doelgroep.

Na het ontvangen van aanvullende informatie heeft het verantwoordingsorgaan hier positief op geadviseerd.

3. *Voorstel tot wijziging uitvoeringreglement*

Het verantwoordingsorgaan heeft positief geadviseerd over het doorvoeren van de verlaging van de startleeftijd. Dat is de leeftijd waarop werknemers in de schoonmaaksector pensioen gaan opbouwen. Die leeftijd is per 1 januari 2024 verlaagd van 21 naar 18 jaar.

4. *Voorstel tot wijziging van het reglement verantwoordingsorgaan*

Naar aanleiding van de wijziging Code Pensioenfondsen wordt de zittingstermijn van de leden van het verantwoordingsorgaan aangepast. Het verantwoordingsorgaan heeft hier positief op geadviseerd.

5. *Wijziging interne klachten- en geschillenprocedure.*

De procedure wordt aangepast aan de huidige wet- en regelgeving. Het verantwoordingsorgaan heeft hier positief op geadviseerd.

6. *Aanpassing beloningsbeleid*

Het verantwoordingsorgaan heeft hier positief op geadviseerd.

Standaardprocessen en bijzondere aandachtspunten voor 2023

Het niet uitvoerend bestuur van het fonds heeft voor 2023 een toezichtplan opgesteld met wettelijke taken en bijzondere aandachtspunten. Het doel van dit toezichtplan is om aan het begin van 2024 duidelijkheid te hebben over belangrijke zaken. Dit toezichtplan deelde zij met het verantwoordingsorgaan. APG heeft begin 2023 aan het bestuur medegedeeld dat ons pensioenfonds niet op de oorspronkelijke datum (1 januari 2025) kan overgaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Dat kan pas op 1 januari 2026. Daarop heeft het bestuur het toezichtplan 2023 aangepast.

Hieronder staat een korte toelichting van de wettelijke processen en bijzondere aandachtspunten voor 2023 zoals het verantwoordingsorgaan die bekijkt.

Wettelijke processen 2023

Opvolging aanbevelingen van externe toezichthouders, accountant, certificerend actuaris, compliance officer, verantwoordingsorgaan, sleutelfunctiehouders en intern toezicht.

Het uitvoerend bestuur van het fonds houdt de bevindingen en aanbevelingen van deze mensen. Het verantwoordingsorgaan volgt via de kwartaalrapportages de opvolging daarvan.

Strategische heroriëntatie van het fonds

Het bestuur heeft in 2023 het volgende besluit genomen. Het zal tot de overgang naar de nieuwe pensioenstelsel op 1 januari 2026 geen onderzoek doen naar een andere pensioenuitvoerder. Het verantwoordingsorgaan kan zich vinden in dit besluit.

Governance: taakverdeling uitvoerend bestuur

Hierover hebben we geen bijzonderheden te melden. Het verantwoordingsorgaan blijft dit op afstand volgen.

Herijken ESG overtuigingen (maatschappelijk verantwoord beleggen)

Het fonds is hier actief mee bezig. Dit blijkt uit het bestuursverslag en de ESG verklaring van het fonds. Het verantwoordingsorgaan steunt het zoeken naar steun onder de deelnemers. En blijft aandacht houden voor de communicatie over dit onderwerp.

Uitvoeringskosten

De stijging van de kosten per deelnemer t.o.v. 2022 worden voor een groot deel veroorzaakt door de invoering van de nieuwe pensioenregeling. Na aftrek van 3.243.000 euro tijdelijke kosten stijgen de uitvoeringskosten (exclusief transactiekosten) met 5,1 procent t.o.v. 2022. Dit is in lijn met de inflatieontwikkeling in 2023. Het besluit om de totale communicatiekosten niet langer te specificeren naar communicatiekanaal maakt dat het lastiger is om op onderdelen een uitspraak te doen over een goede kosten/baten verhouding per communicatiekanaal.

Aandachtspunten 2023

Transitieplan naar een nieuw pensioencontract

Op procesmatig en inhoudelijk vlak heeft het bestuur dit verder opgepakt en afgestemd met de sociale partners. In het vierde kwartaal van 2023 hebben de sociale partners het transitieplan vastgesteld. Het bestuur heeft dit gepubliceerd op de website. Het bestuur werkt in 2024 het implementatieplan dat alle pensioenfondsen moeten indienen verder uit.

Financiële opzet solidaire premiereregeling en het beleggingsbeleid gegeven de risicohouding.

De sociale partners hebben gekozen voor de solidaire premiereregeling. Het bestuur heeft de risicohouding vastgesteld. En heeft daarvoor onder meer in 2021 een onderzoek gedaan naar het risico dat deelnemers willen nemen (het risicopreferentieonderzoek). Het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur om extra aandacht gevraagd voor deelnemers met een onvolledige AOW-opbouw (zie eerder in dit oordeel). Uit nader onderzoek blijkt dat dit speelt bij ongeveer de helft van al onze deelnemers. Het bestuur neemt dit mee bij toekomstige besluitvorming.

Datakwaliteit

Het bestuur zegt dat het eind 2023 de eerste versie van het databeleid heeft vastgesteld. Met het databeleid wil het bestuur ervoor zorgen dat alle gegevens in de pensioenadministratie juist zijn. Dit is van belang in verband met de juiste overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. In 2024 gaat het bestuur hiermee verder. Ook het verantwoordingsorgaan vindt dat dit belangrijk is.

IT-systemen van APG en AIM. Zijn deze organisaties in control?

Het verantwoordingsorgaan heeft zich meerdere keren uitgesproken over de IT-systemen die het fonds gebruikt. Die zijn van groot belang voor een juiste overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Het uitstel van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel vermindert naar ons oordeel het risico op kinderziektes. Met kinderziektes bedoelen we het risico dat na de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel iets nieuws niet gelijk goed gaat. Het verantwoordingsorgaan heeft een overleg gehad met de sleutelfunctiehouder risicobeheer. Die sleutelfunctiehouder heeft aan het bestuur een samenvatting gegeven over dit overleg.

Evenwichtige belangenafweging bij besluitvorming van het bestuur in het kader van de Wtp.

Het bestuur heeft zich verder verdiept in de principes voor evenwichtige belangenafweging. Het verantwoordingsorgaan volgt deze discussie op de voet. Want het beoordelen van de belangenafweging door het bestuur is een van de wettelijke taken van het verantwoordingsorgaan.

Naleving van de Code Pensioenfondsen

In het jaarverslag heeft het bestuur aangegeven op welke manier de Code Pensioenfondsen is gevolgd. Het verantwoordingsorgaan vindt dit voldoende.

Afsluitend

Het verantwoordingsorgaan oordeelt vanuit de taak die het volgens de statuten heeft. Daarbij gaat het verantwoordingsorgaan uit van informatie die het ontvangt van het bestuur, de accountant en de certificerend actuaris. Het verantwoordingsorgaan geeft een positief oordeel over het beleid dat het bestuur in 2023 uitvoerde en de gemaakte keuzes die van invloed zijn op de toekomstige uitvoeringskosten. Het verantwoordingsorgaan zal komende jaren blijven volgen dat de tijdelijke uitvoeringskosten die veroorzaakt worden door de invoering van de nieuwe pensioenregeling inderdaad tijdelijk van aard zijn.

Reactie van het bestuur

Het bestuur wil de leden van het verantwoordingsorgaan hartelijk danken voor de constructieve samenwerking en de betrokken houding van de leden van het verantwoordingsorgaan.

Juist in deze jaren van verandering is de rol van ons verantwoordingsorgaan een zeer belangrijke. Een rol die in 2023 wederom op een goede manier is ingevuld. Een invulling waarbij het verantwoordingsorgaan op een positief kritische wijze haar gedachten en oordelen met het bestuur heeft gedeeld.

Deze adviezen helpen het bestuur bij de invulling van een optimale uitvoering van de pensioenregeling nu en in de toekomst.

Het bestuur rekent dan ook op voortzetting van de goede verstandhouding om er gezamenlijk voor te zorgen dat we in 2026 goed voorbereid het nieuwe pensioenstelsel in kunnen gaan.

Vaststelling van het jaarverslag door het bestuur

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf heeft het jaarverslag 2023 in de vergadering op 25 juni 2024 vastgesteld.

Semih Eski

Gertrude Wallens

Daan Muusers

Walther Schapendonk

Evelyne Simons

Tarik Uçar

Cathrin van der Werf

Jan Kerstens

Gerrie Westenbrink

Anne Vermeulen

Jaarrekening

Toelichting op de jaarrekening

Deze jaarrekening is zorgvuldig samengesteld. PF Schoonmaak probeert in de communicatie bovendien zo helder mogelijk te zijn en moeilijke woorden te vermijden. In de jaarrekening komen echter veel termen en omschrijvingen voor die we volgens de wet en verslaggevingsregels moeten gebruiken. We kunnen die daarom vaak niet eenvoudiger beschrijven. Wel leggen we zo veel mogelijk begrippen uit.

Balans per 31 december 2023

(Na bestemming van het saldo van baten en lasten, bedragen in duizenden euro's)

		31-12-2023	31-12-2022
Activa			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)	6.227.414	5.506.983
Vorderingen en overlopende activa	(2)	54.217	45.942
Overige activa	(3)	14.818	21.303
		6.296.449	5.574.228
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	595.124	484.591
Technische voorzieningen	(5)	5.582.050	4.950.091
Overige schulden en overlopende passiva	(6)		
- Derivaten		114.705	135.975
- Overige schulden en overlopende passiva		4.570	3.571
		6.296.449	5.574.228

De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de uitleg in de algemene toelichting op pagina 72 en verder.

Staat van baten en lasten over 2023

(Bedragen in duizenden euro's)

		2023	2022
Baten			
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(7)	268.144	261.464
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	(8)	565.237	-1.606.833
Saldo overdracht van rechten	(9)	27.323	-198.310
Overige baten	(10)	2.736	1.847
		863.440	-1.541.832
Lasten			
Pensioenuitkeringen	(11)	100.258	86.609
Pensioenuitvoeringskosten	(12)	19.438	15.530
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	(13)		
Pensioenopbouw		201.823	258.385
Rentetoevoegingen		164.551	-33.967
Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-97.106	-85.757
Toevoeging voor pensioenuitvoeringskosten		1.669	2.927
Wijziging marktrente		139.402	-2.338.711
UFR wijziging marktrente		22.794	79.889
Wijziging overige actuariële uitgangspunten		14.417	46.860
Wijziging door overdracht van rechten		27.085	-192.988
Wijzigingen door kanssystemen en overige		508	-2.028
Wijziging door indexatie		156.816	188.933
		631.959	-2.076.457
Overige lasten	(14)	1.252	461
		752.907	-1.973.857
Saldo staat van baten en lasten			
		110.533	432.025

De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de uitleg in de algemene toelichting op pagina 72 en verder.

Bestemming van het saldo van baten en lasten

(Bedragen in duizenden euro's)

	2023	2022
Beleidsreserve	32.519	596.578
Bestemmingsreserve beleggingen	78.014	-164.553
Saldo van baten en lasten	110.533	432.025

Kasstroomoverzicht over 2023

(Bedragen in duizenden euro's)

	2023	2022
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	260.940	260.962
Ontvangen waardeoverdrachten	58.767	59.995
Betaalde pensioenuitkeringen	-100.115	-86.503
Betaalde waardeoverdrachten	-30.033	-260.417
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-22.415	-11.677
Ontvangen overige baten	2.835	1.802
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	169.979	-35.838
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	10.015.154	12.978.286
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	138.836	30.157
Aankopen beleggingen	-10.331.399	-12.884.131
Mutatie onderpand in geld	7.190	-77.365
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-6.245	-5.960
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-176.464	40.987
Mutatie liquide middelen	-6.485	5.149
Stand liquide middelen per 1 januari	21.303	16.154
Stand liquide middelen per 31 december	14.818	21.303

Algemene toelichting

(Bedragen in duizenden euro's, tenzij anders aangegeven)

Inleiding

Stichting Bedrijfstakingpensionfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf (hierna PF Schoonmaak) is gevestigd in Amsterdam. PF Schoonmaak regelt de pensioenen voor werknemers en oudwerknemers in de schoonmaak- en glazenwassersbranche. Alle werkgevers in deze bedrijfstak moeten zich bij het fonds aansluiten. PF Schoonmaak betaalt uitkeringen bij ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid. PF Schoonmaak staat ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 41177936.

Overeenstemmingsverklaring

Overeenstemmingsverklaring De jaarrekening van PF Schoonmaak voldoet aan de eisen die in de Pensioenwet en in Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek staan. Ook houdt PF Schoonmaak zich aan de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft de jaarrekening op 25 juni 2024 vastgesteld.

Schattingswijzigingen voorziening pensioenverplichtingen

Rentetermijnstructuur

De pensioenverplichtingen berekenen we met de rentetermijnstructuur. Deze wordt door DNB voorgeschreven. Vanaf 2023 heeft DNB deze rentetermijnstructuur veranderd. De rente voor de eerste 50 jaren is gelijk aan de marktrente. De rente na deze 50 jaar is minder zeker en wordt daarom aangepast. De rente gaat dalen. Hierdoor stegen de verplichtingen op 1 januari 2023 met 22.794. De dekkingsgraad is op dat moment ineens met 0,5 procentpunt gedaald.

Aanpassing excassokosten

We hebben de opslag voor excassokosten in 2023 verlaagd van 2,2 procent naar 2,0 procent. Hierdoor zijn de verplichtingen met 10.987 gedaald. De dekkingsgraad is hierdoor met 0,3 procentpunt gestegen.

Aanpassing invaliderings- en revalideringskansen

We hebben de invalideringskansen per eind 2023 aangepast. De revalideringskansen per eind 2023 zijn verhoogd van 7,0 procent naar 10,0 procent. Hierdoor zijn de verplichtingen met 3.979 gedaald. De dekkingsgraad is hierdoor met 0,1 procentpunt gestegen.

Jaarrekening

De jaarrekening geeft een jaarlijks overzicht van de financiële situatie van het fonds. De balans is het overzicht van alle bezittingen of vorderingen en alle schulden of verplichtingen op 31 december. De staat van baten en lasten is een overzicht van opbrengsten (inkomsten) en kosten (uitgaven) in het boekjaar. En het kasstroomoverzicht laat zien hoeveel geld er binnenkwam en hoeveel geld er uit ging. PF Schoonmaak maakt de jaarrekening elk jaar volgens vastgestelde (basis)regels. Al deze regels samen vormen het stelsel van de jaarrekening. Deze algemene toelichting beschrijft de regels van PF Schoonmaak.

Het bestuur gaat er van uit dat het fonds niet binnenkort ophoudt te bestaan. Daarom is de jaarrekening opgesteld volgens de zogenaamde continuïteitsveronderstelling.

Grondslagen voor de waardering

In het stelsel van de jaarrekening staan ook regels om te bepalen wat de waarde van de bezittingen en schulden is. Dit zijn de grondslagen voor de waardering.

Algemeen

PF Schoonmaak waardeert beleggingen en pensioenverplichtingen op reële waarde. Dat is hetzelfde als de marktwaarde. Soms lukt het niet om de reële waarde van een belegging goed vast te stellen. Dan berekent het fonds de waarde op een andere manier. Deze rekenmethode heet de geamortiseerde kostprijs.

Alle andere activa (dat zijn bezittingen of vorderingen) en passiva (dat zijn schulden of verplichtingen) waardeert het fonds op nominale waarde. Behalve als specifieke grondslagen bepalen dat het anders moet. De nominale waarde is de waarde die de activa of passiva vanaf het begin hebben. Toch komt deze nominale boekwaarde in de buurt van de reële waarde. Want deze vorderingen en schulden hebben allemaal een korte looptijd.

Schattingen en veronderstellingen

Om een jaarrekening te maken moet het bestuur oordelen vormen, veronderstellingen doen en schattingen maken. Deze oordelen, veronderstellingen en schattingen bepalen hoe het fonds grondslagen gebruikt. Ook hebben ze invloed op de waarde van activa en verplichtingen en baten en lasten in de jaarrekening. Het bestuur baseert de schattingen en veronderstellingen op ervaring en op andere betrouwbare factoren. Samen vormen de oordelen, veronderstellingen en schattingen de basis voor de boekwaarde van activa en verplichtingen. Deze waarde kunt u niet zomaar uit andere bronnen afleiden.

Het bestuur beoordeelt de schattingen en veronderstellingen vaak. Als het nodig is, verandert het bestuur de schattingen. Heeft de verandering alleen gevolgen voor de periode waarin de schatting wordt herzien? Dan wordt de nieuwe schatting alleen opgenomen in die verslagperiode. Heeft de verandering gevolgen voor de verslagperiode én voor de toekomst? Dan wordt de nieuwe schatting opgenomen in de periode van verandering én in toekomstige perioden. In de toelichting bij de jaarrekening vindt u, waar nodig, meer uitleg over de oordelen, schattingen en veronderstellingen.

Opname van een actief, verplichting, bate of last

Een actief (dit is een bezitting) staat op de balans wanneer het waarschijnlijk is dat het fonds er in de toekomst economisch voordeel van heeft. Maar alleen als het fonds de waarde van dat voordeel betrouwbaar kan vaststellen. Een verplichting (dit is bijvoorbeeld een pensioen dat het fonds nu of in de toekomst moet uitkeren) staat op de balans als het waarschijnlijk is dat de verplichting leidt tot een uitstroom van geld. Maar alleen als het fonds de omvang van dat bedrag betrouwbaar kan vaststellen.

Baten (inkomsten) staan in de staat van baten en lasten wanneer het vermogen vergroot is door een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting. Maar alleen als het fonds de omvang betrouwbaar kan vaststellen. Lasten (uitgaven) staan in de staat van baten en lasten wanneer het vermogen is verkleind door een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting. Maar alleen als het fonds de omvang betrouwbaar kan vaststellen.

Een transactie kan ertoe leiden dat (bijna) alle toekomstige economische voordelen en (bijna) alle risico's van een actief of een verplichting naar een ander overgaan. Dan neemt het fonds het actief of de verplichting niet meer in de balans op.

Het fonds verwerkt transacties op handelsdatum (dit is het moment waarop het fonds de afspraak met de ander maakt) en niet op afwikkelingsdatum (dit is het moment waarop de afspraak uitgevoerd wordt, bijvoorbeeld betaald wordt). Daarom kan er een post 'nog af te wikkelen transacties' zijn. Deze post kan een actief of een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Salderen betekent verrekenen. Een financieel actief en een financiële verplichting kunnen we gesaldeerd in de balans opnemen. Een voorbeeld van een financieel actief is een vordering of een saldo op een bankrekening. Een 'gewoon' actief is bijvoorbeeld een voorraad of een huis. Salderen mag alleen als het volgens de wet of het contract is toegestaan en de betaling en de ontvangst op hetzelfde moment afgewikkeld worden. Ook moeten we het voornemen hebben om dit zo te doen. Als er rentebaten en rentelasten horen bij de gesaldeerde posten, salderen we deze ook.

Transacties, vorderingen en schulden in vreemde valuta

Een transactie is een zakelijke overeenkomst. Het gaat om aan- of verkoop van goederen, geld of beleggingen. Het fonds belegt in gebieden met verschillende muntsoorten. Daarom zijn er ook transacties in andere muntsoorten dan de euro. Dat zijn transacties in vreemde valuta. Vonden deze transacties in de verslagperiode plaats? Dan staan ze in de jaarrekening tegen de koers op het moment van de transactie (de transactiedatum). Monetaire activa (bezittingen in geld) en passiva (schulden in geld) in vreemde valuta rekent het fonds om naar de euro tegen de koers op balansdatum. De koersverschillen die hieruit voortkomen nemen we op als bate of als last bij Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen in de staat van baten en lasten.

1 Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Algemeen

Volgens de Pensioenwet moeten we beleggingen waarderen op reële waarde. Vorderingen en schulden uit beleggingen die bij een bepaalde beleggingscategorie horen, nemen we als beleggingsdebiteuren en -crediteuren op in die beleggingscategorie. Dit doen we ook voor liquide middelen (geld op bankrekeningen) die bij een beleggingscategorie horen.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde vastgoedfondsen waardeert PF Schoonmaak tegen de reële waarde: de beurskoers op de balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen waarderen we ook tegen de reële waarde. Eerst stellen we de waarde van de beleggingen in het vastgoedfonds vast. De waarde wordt bepaald door onafhankelijke taxateurs. Deze waarde wordt gecontroleerd door een accountant. Daarna bepalen we wat ons aandeel in het vastgoedfonds is. Ons aandeel in die waarde staat op de balans. Soms wijken de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen af van de waarderingsgrondslagen van het fonds. Dan passen we de waardering als het kan aan de waarderingsgrondslagen van PF Schoonmaak aan.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen waardeert PF Schoonmaak op reële waarde. Deze waarde is de beursnotering op de balansdatum. De reële waarde van niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen is gelijk aan de laatst bekende intrinsieke waarde (marktwaarde). Dit is ons aandeel in het zichtbare eigen vermogen op de balans van die aandelenfondsen.

Private equity-beleggingen waarderen we op reële waarde, oftewel op de intrinsieke waarde. Private equity zijn investeringen in ondernemingen buiten de aandelenbeurzen om. Deze intrinsieke waarde halen we uit de laatste rapportages van de fondsmanagers en de fonds-van-fonds-managers. Dit zijn de managers van de fondsen waarin we beleggen.

We passen deze waarde aan voor nog te ontvangen en nog te betalen bedragen in de periode tot de balansdatum. Ook houden we rekening met eventuele belangrijke financiële gevolgen van gebeurtenissen na ontvangst van de rapportages.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen waardeert PF Schoonmaak op reële waarde. De reële waarde is de beurskoers op de balansdatum, met toevoeging van rente.

Covered fondsen zijn fondsen waarvan de bezittingen gedekt worden door onderpand. PF Schoonmaak waardeert deze fondsen ook op reële waarde.

Leningen waarderen we op reële waarde. Deze waarde bepalen we door de toekomstige kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van de geldende markttrente. Hierin nemen we een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico mee.

Contant maken (of de contante waarde berekenen) van een toekomstige kasstroom betekent dat we zijn waarde op de balansdatum bepalen. Dit doen we door rekening te houden met verwachte rentepercentages in de toekomst. Dit is de periode tussen de balansdatum en het moment van de kasstroom (ontvangst of betaling).

Deposito's en vorderingen op banken waarderen we op nominale waarde.

Derivaten

Derivaten is een verzamelnaam voor financiële contracten. Voorbeelden zijn opties, futures en swaps. Derivaten waardeert PF Schoonmaak op reële waarde (de marktwaarde) van het contract. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beurskoers op de balansdatum. De waardering van nietbeursgenoteerde contracten baseren we op beschikbare marktinformatie. Deze informatie gebruiken we daarna in waarderingsmodellen. Schulddposities in derivaten staan onder de overige schulden.

Overige beleggingen

Geldmarktbeleggingen waardeert PF Schoonmaak op reële waarde, oftewel de contante waarde van de toekomstige kasstromen (rente en aflossing). Posities in rekening-courantsaldi waarderen we op nominale waarde.

Niet-beursgenoteerde belangen in infrastructuurbeleggingen (bijvoorbeeld wegen) waardeert PF Schoonmaak op ons aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Hierbij nemen we ook de overige onderliggende activa en onderliggende verplichtingen mee die daar bij horen.

2 Vorderingen en overlopende activa

Wanneer we verwachten dat vorderingen oninbaar zijn (dus niet betaald worden), maken we hiervoor een voorziening. Dat betekent dat we een bedrag opzij zetten op de balans. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's maken we één schatting van verliezen en risico's op balansdatum.

Overlopende activa zijn bijvoorbeeld vooruitbetaalde kosten. Vorderingen en overlopende activa die horen bij beleggingen, staan onder de beleggingen.

3 Overige activa

Onder overige activa vallen bijvoorbeeld de banktegoeden die meteen opeisbaar zijn (dit noemen we liquide middelen). Dat betekent dat we er gebruik van kunnen maken wanneer we dat willen. Deze tegoeden zijn anders dan tegoeden uit beleggingstransacties. Liquide middelen die horen bij beleggingstransacties staan onder de beleggingen.

4 Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves zijn het bedrag dat overblijft als alle actiefposten en schuldposten in de balans zijn opgenomen. Ook de technische voorzieningen horen bij de schuldposten.

Beleidsreserve

De beleidsreserve is gelijk aan de totale reserve, maar dan zonder de bestemmingsreserve beleggingen.

Bestemmingsreserve beleggingen

De bestemmingsreserve beleggingen is een buffer voor het opvangen van koersdalingen van beleggingen en andere risico's waarvoor we een buffer moeten aanhouden. De standaardtoets van De Nederlandsche Bank (DNB) bepaalt hoe groot deze buffer moet zijn. U leest hier meer over in de paragraaf Solvabiliteitsrisico in het hoofdstuk Risicobeheer en derivaten.

5 Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen waardeert PF Schoonmaak op reële waarde. Hiervoor kiezen we de beste inschatting van toekomstige pensioenuitkeringen die nodig zijn voor de onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen op de balansdatum. Daarna maken we deze inschatting van de waarde contant. Dat betekent dat we uitrekenen hoeveel geld we nu moeten hebben om straks aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de nominale aanspraken die deelnemers hebben opgebouwd en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen die het fonds heeft gedaan op of voor 31 december. De contante waarde bepalen we met de nominale rentetermijnstructuur.

De berekening van de voorziening pensioenverplichtingen baseren we op:

- het pensioenreglement dat geldt op de balansdatum;
- de aanspraken die over de afgelopen deelnemersjaren zijn verworven;
- actuariële uitgangspunten.

De post voorziening pensioenverplichtingen bestaat uit de volgende onderdelen: voorziening basisregeling, voorziening arbeidsongeschiktheidspensioen (AOP) en voorziening premievrijstelling/IBNR.

1 Voorziening basisregeling

Dit zijn alle verplichtingen uit de basisregeling met betrekking tot het ouderdomspensioen/partnerpensioen.

2 Voorziening AOP

De voorziening arbeidsongeschiktheidspensioen is een voorziening voor ingegane arbeidsongeschiktheidspensioenen.

3 Voorziening premievrijstelling/IBNR

PF Schoonmaak houdt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen rekening met premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Hiervoor baseren we ons op de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling bestaat.

De voorziening IBNR is voor zieke deelnemers waarvan we verwachten dat ze arbeidsongeschikt worden. De voorziening IBNR is een reservering voor de verwachte premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid voor de komende twee jaren. De voorziening IBNR is aan het eind van het boekjaar ongeveer twee keer de verwachte schadelast van een boekjaar voor premievrije pensioenopbouw gebaseerd op de rentetermijnstructuur per einde boekjaar.

Actuariële uitgangspunten

Voor de voorziening pensioenverplichtingen hebben we ook actuariële uitgangspunten. Dat zijn uitgangspunten die de actuaaris gebruikt, zoals overlevingskansen (inschatting van de levensverwachting) en partnerfrequenties (inschatting van hoeveel deelnemers een partner hebben). PF Schoonmaak gebruikt daarvoor alleen grondslagen die de toezichthouder goed vindt. De toezichthouder is DNB. We houden ook rekening met de voorspelbare trend in overlevingskansen.

We maken de berekeningen volgens deze actuariële grondslagen en veronderstellingen (geldend op 31 december 2023):

- Rekenrente: deze baseren we op de rentetermijnstructuur (verwachte rente in de toekomst) die DNB maandelijks publiceert. Eind 2023 was de rente gemiddeld 2,30 procent (eind 2022: 2,50 procent). De voorziening pensioenverplichtingen is op basis van deze rente gelijk aan de voorziening pensioenverplichtingen volgens de rentetermijnstructuur.
- Overlevingstafels: wij gebruiken de Prognosetafel AG2022 voor de gehele Nederlandse bevolking. Door de prognosetafel te gebruiken houden we rekening met de ontwikkeling van de verwachte sterfte. We passen de sterftekansen van de Prognosetafel AG2022 aan. Dit hangt onder andere af van leeftijd en geslacht. De sterfte binnen ons fonds wijkt namelijk af van de sterfte van de hele Nederlandse bevolking. Deze aanpassing noemen we de ervaringssterfte.
- De technische voorzieningen voor nabestaandenpensioenen die nog niet zijn ingegaan berekenen we met een partnerfrequentie. Vanaf 67 jaar gaan we uit van de werkelijke burgerlijke staat. Het partnerpensioen berekenen we volgens het uitgangspunt:
 - de partner van een verzekerde man is 3 jaar jonger,
 - de partner van een verzekerde vrouw is 4 jaar ouder,
- Voor het wezenpensioen gebruiken we een opslag die gelijk is aan 0,5 procent van het niet ingegane partnerpensioen.
- Over de voorziening voor pensioenverplichtingen rekenen we een kostenopslag van 2,0 procent (eind 2022: 2,2 procent). Deze opslag is bestemd voor toekomstige administratie- en excassokosten. Excassokosten zijn de kosten die we maken om de pensioenuitkeringen te betalen.
- Om de voorziening voor toekomstige pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers te bepalen gaan we uit van een kans van 10,0 procent (eind 2022 7,0 procent) dat iemand die arbeidsongeschikt is weer arbeidsgeschikt wordt.
- Om de voorziening voor AOP te bepalen gaan we uit van een kans van 0 procent dat iemand die arbeidsongeschikt is weer arbeidsgeschikt wordt.
- Voor ouderdompensioen dat nog niet is ingegaan omdat de deelnemer onvindbaar is of niet reageert wordt de volgende staffel voor het vormen van een voorziening aangehouden: van pensioenleeftijd tot 70 jaar: 100 procent van de voorziening, vanaf 70 jaar per jaar 10 procent minder, zodat op leeftijd 79 geen voorziening meer resteert. Voor nabestaandenpensioen dat nog niet is ingegaan nemen we geen voorziening op, als de deelnemer onvindbaar is of niet reageert.

Het bestuur besluit ieder jaar of het de opgebouwde pensioenaanspraken indexeert. Indexatie is hetzelfde als toeslag verlenen. Het betekent dat uw pensioen dan meegroeit met de inflatie. Zodat u met uw pensioen evenveel kunt blijven kopen. Alle indexatiebesluiten die op de balansdatum bestaan, nemen we mee in de

berekening. Soms wordt na balansdatum voldaan aan van tevoren bepaalde voorwaarden voor indexatie. Dan nemen we ook indexatiebesluiten na balansdatum mee. PF Schoonmaak houdt geen rekening met toekomstige salarisontwikkelingen.

Om indexatie te verlenen moet het fonds genoeg geld hebben. Het bestuur streeft ernaar jaarlijks een indexatie te verlenen die maximaal gelijk is aan de stijging van het *CBS-indexcijfer (CPI), alle huishoudens, afgeleid*. Met 'afgeleid' wordt bedoeld dat belasting- en accijnseffecten geen invloed hebben op de index.

6 Overige schulden en overlopende passiva

Onder overige schulden en overlopende passiva vallen onder andere de derivaten met een negatieve waarde en nog te betalen kosten.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten rekenen we toe aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De waarderinggrondslagen voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen bepalen voor een groot deel de posten in de staat van baten en lasten. We verantwoorden gerealiseerde én niet-gerealiseerde baten en lasten in het resultaat.

7 Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

Premiebijdragen zijn bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen die werkgevers en werknemers aan ons betaalden of nog moeten betalen.

8 Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

Directe beleggingsopbrengsten

Directe beleggingsopbrengsten zijn rentebaten en -lasten, dividenden (dit zijn inkomsten uit aandelen), huuropbrengsten en vergelijkbare opbrengsten. Dividend verantwoorden we op het moment van betaalbaar stellen. Rentebaten en huuropbrengsten worden toegerekend aan de periode waar ze betrekking op hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Indirecte beleggingsopbrengsten zijn de gerealiseerde en niet-gerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, staan als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten.

Aankoopkosten verwerken we in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten verantwoorden we als onderdeel van de gerealiseerde waardeveranderingen.

Kosten van vermogensbeheer

Kosten van vermogensbeheer bestaan vooral uit vergoedingen voor het beheer en bewaarloon. Dit zijn alleen de kosten die door het fonds zelf betaald worden. De kosten die via beleggingsfondsen in rekening worden gebracht worden verrekend.

9 Saldo overdracht van rechten

De post saldo overdracht van rechten is het saldo van overgenomen en overgedragen pensioenverplichtingen.

10 Overige baten

De overige baten rekenen we toe aan de periode waarop ze betrekking hebben.

11 Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen zijn de aan deelnemers uitgekeerde bedragen, inclusief de afkopen. Afkopen is het in één keer uitbetalen van kleine pensioenen. De pensioenuitkeringen rekenen we toe aan het verslagjaar waarin ze thuishoren.

12 Pensioenuitvoeringskosten

Dit zijn de kosten die het fonds maakt om de pensioenregeling te kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld administratiekosten. De pensioenuitvoeringskosten rekenen we toe aan de periode waarop ze betrekking hebben.

13 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

Dit is de contante waarde van de pensioenaanspraken die in het boekjaar zijn opgebouwd. De kosten pensioenopbouw bestaan uit de kosten voor inkoop van ouderdomspensioen, de éénjarige risicokoopsom voor overlijdensrisicodekking en de éénjarige risicokoopsom voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. De overlijdensrisicodekking dekt het risico voor het nabestaandenpensioen, het wezenpensioen en de ANW-hiaatcompensatie.

Rentetoevoeging

De rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen is gelijk aan de éénjaarsrente uit de DNB-rentetermijnstructuur op 1 januari 2023.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte pensioenuitkeringen berekenen we vooraf actuarieel. Dit nemen we op in de voorziening pensioenverplichtingen. Het bedrag dat we gebruiken voor de financiering van de pensioenen in de verslagperiode gaat van de voorziening af.

Mutatie voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) berekenen we vooraf actuarieel en nemen we op in de voorziening pensioenverplichtingen. Het bedrag dat we gebruiken voor de financiering van de kosten in de verslagperiode gaat van de voorziening af.

Wijziging marktrente

Ieder jaar berekenen we per 31 december de reële waarde van de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de actuele rentetermijnstructuur. Het verschil tussen deze berekening en de berekening op basis van de rentetermijnstructuur van 31 december van vorig jaar laten we hier zien.

Wijziging door overdracht van rechten

Hier laten we de waardeverandering zien van de technische voorzieningen doordat deelnemers hun aanspraken overdragen van een ander pensioenfonds naar PF Schoonmaak of van PF Schoonmaak naar een ander pensioenfonds.

Wijziging door kanssystemen en overige

Hier laten we de resultaten zien die zijn ontstaan door afwijkingen ten opzichte van de veronderstellingen die gemaakt zijn, zoals langlevens, kortlevens en arbeidsongeschiktheid. Ook laten we hier de resultaten van overige mutaties zien.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Het bestuur beoordeelt de actuariële grondslagen en/of berekeningsmethoden regelmatig. Het bestuur kan de grondslagen en methoden aanpassen om de reële waarde van de pensioenverplichtingen goed te berekenen. Dit doen we op basis van interne en externe actuariële deskundigheid.

14 Overige lasten

De overige lasten rekenen we toe aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht stelt PF Schoonmaak op volgens de directe methode. Bij deze methode halen we de kasstromen uit de staat van baten en lasten. We corrigeren de kasstromen voor de wijziging van de bijbehorende balansposities. We laten kasstromen uit pensioenactiviteiten (bijvoorbeeld betaalde uitkeringen en ontvangen premies) en kasstromen uit beleggingsactiviteiten (bijvoorbeeld ontvangen en betaalde rente op beleggingen) apart zien.

Toelichting op de balans

(Bedragen in duizenden euro's, tenzij anders aangegeven)

1 Beleggingen voor risico pensioenfonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Eind 2023	vastgoed- beleggingen	aandelen	vastrentende waarden	derivaten	overige beleggingen	totaal
Belegde waarden in beleggingscategorie	652.915	1.673.477	3.453.122	66.249	261.529	6.107.292
Beleggingsdebiteuren	3.187	3.903	46.822	63.184	-	117.096
Liquide middelen	-	-	-	381	5.526	5.907
Beleggingscrediteuren	-	-	-1.349	-1.532	-	-2.881
Stand per 31 december 2023	656.102	1.677.380	3.498.595	128.282	267.055	6.227.414

Eind 2022	vastgoed- beleggingen	aandelen	vastrentende waarden	derivaten	overige beleggingen	totaal
Belegde waarden in beleggingscategorie	663.008	1.429.453	2.902.274	66.141	293.672	5.354.548
Beleggingsdebiteuren	4.628	3.661	42.235	95.210	-	145.734
Liquide middelen	2	-	-	915	8.732	9.649
Beleggingscrediteuren	-1	-	-2.947	-	-	-2.948
Stand per 31 december 2022	667.637	1.433.114	2.941.562	162.266	302.404	5.506.983

Derivaten met een negatieve waarde staan als schuld op de creditzijde van de balans. In 2023 was de negatieve waarde van de derivaten 114.705 (2022: 135.975).

PF Schoonmaak belegt niet actief in premiebijdragende instellingen.

We hebben, net als in 2022, geen beleggingen uitgeleend.

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

2023	vastgoed- beleggingen		vastrentende waarden		overige beleggingen		totaal
Stand per 1 januari 2023	663.008	1.429.453	2.902.274	66.141	293.672	5.354.548	
Aankopen/verstrekkingen	52.244	300.675	1.205.971	7.804.169	961.150	10.324.209	
Verkopen/aflossingen	-11.655	-359.360	-820.158	-7.825.031	-998.950	-10.015.154	
Waardeontwikkeling	-50.682	302.709	165.035	42.240	5.657	464.959	
Mutatie derivaten passiva	652.915	1.673.477	3.453.122	87.519	261.529	6.128.562	
				-21.270		-21.270	
Stand per 31 december 2023	652.915	1.673.477	3.453.122	66.249	261.529	6.107.292	

2022	vastgoed- beleggingen		vastrentende waarden		overige beleggingen		totaal
Stand per 1 januari 2022	629.006	2.028.939	4.169.663	96.970	150.462	7.075.040	
Aankopen/verstrekkingen	37.751	612.440	1.598.678	9.557.527	1.155.100	12.961.496	
Verkopen/aflossingen	-8.120	-930.512	-1.665.002	-9.362.983	-1.011.669	-12.978.286	
Waardeontwikkeling	4.371	-281.414	-1.201.065	-235.587	-221	-1.713.916	
Mutatie derivaten passiva	663.008	1.429.453	2.902.274	55.927	293.672	5.344.334	
	-	-	-	10.214	-	10.214	
Stand per 31 december 2022	663.008	1.429.453	2.902.274	66.141	293.672	5.354.548	

Reële waarde

Schattingen en oordelen

De beleggingen van het fonds hebben we bijna allemaal gewaardeerd tegen reële waarde op de balansdatum.

Voor de meeste beleggingen van het fonds kunnen we marktprijzen gebruiken. Bij directe genoteerde marktprijzen wordt de waarde door een beurs bepaald. Bij afgeleide marktnoteringen wordt er via een beleggingsfonds belegd en hebben de beleggingen in dat fonds een waarde die door een beurs bepaald is. In deze groep zitten verder beleggingen waarbij de reële waarde bepaald wordt met markt- en beursinformatie (bijvoorbeeld valutakoersen) en informatie van onafhankelijke partijen. Voor sommige beleggingen zijn er geen marktnoteringen. Dan gebruiken we waarderingsmodellen en -technieken, zoals contante waardeberekeningen of intrinsieke waarde.

De tabel toont het verschil tussen marktnoteringen en waarderingsmodellen en -technieken:

	genoteerde marktprijzen	contante waardeberekening	intrinsieke waarde	totaal
Waarde per 31 december 2023				
Vastgoedbeleggingen	-	-	652.915	652.915
Aandelen	1.373.866	-	299.611	1.673.477
Vastrentende waarden	3.066.167	-	386.955	3.453.122
Derivaten	-	66.249	-	66.249
Overige beleggingen	-	-	261.529	261.529
	4.440.033	66.249	1.601.010	6.107.292

	genoteerde marktprijzen	contante waardeberekening	intrinsieke waarde	totaal
Waarde per 31 december 2022				
Vastgoedbeleggingen	-	-	663.008	663.008
Aandelen	1.144.737	-	284.716	1.429.453
Vastrentende waarden	2.568.384	-	333.890	2.902.274
Derivaten	-	66.141	-	66.141
Overige beleggingen	-	-	293.672	293.672
	3.713.121	66.141	1.575.286	5.354.548

Schattingen van de reële waarde zijn een momentopname. We baseren ze op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. De schattingen zijn subjectief, ze bevatten onzekerheden en een oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, beweeglijkheid van de koers (volatiliteit) of schatting van kasstromen).

Belegde waarden in vastgoedbeleggingen

	31-12-2023	31-12-2022
Vastgoed in fondsen	652.915	663.008
Stand per 31 december	652.915	663.008

Belegde waarden in aandelen

	31-12-2023	31-12-2022
Aandelen in eigen portefeuille (beursgenoteerd)	1.373.866	1.144.737
Aandelen in beleggingsfondsen	297.909	282.065
Private equity (niet beursgenoteerd)	1.702	2.651
Stand per 31 december	1.673.477	1.429.453

Belegde waarden in vastrentende waarden

	31-12-2023	31-12-2022
Staatsobligaties	2.670.337	2.131.551
Hypotheken	386.956	333.890
Bedrijfsobligaties	303.745	317.417
Covered fondsen	66.122	92.218
Overige	25.962	27.198
Stand per 31 december	3.453.122	2.902.274

Belegde waarden in derivaten (met een positieve waarde)

	31-12-2023	31-12-2022
Rentederivaten	43.184	30.888
Valutaderivaten	23.065	35.253
Stand per 31 december	66.249	66.141

Belegde waarden in overige beleggingen

	31-12-2023	31-12-2022
Geldmarktfondsen	258.496	289.055
Infrastructuur	3.033	4.617
Stand per 31 december	261.529	293.672

2 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen op werkgevers	49.093	43.094
Vooruitbetaalde administratiekosten	3.994	-
Te vorderen waardeoverdrachten	699	2.279
Terug te vorderen uitkeringen	100	91
Overige vorderingen	331	478
Stand per 31 december	54.217	45.942

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd die korter is dan één jaar.

Specificatie vorderingen op werkgevers

	31-12-2023	31-12-2022
Nog te ontvangen gefactureerde premie	27.541	22.968
Voorziening dubieuze debiteuren	-2.616	-2.739
	24.925	20.229
Nog te factureren premie	24.168	22.865
Stand per 31 december	49.093	43.094

In 2023 voegden we een bedrag van 312 toe aan de voorziening (2022: 86 toegevoegd). We schreven een bedrag van 436 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar af (2022: 103).

3 Overige activa

	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	14.818	21.303
Stand per 31 december	14.818	21.303

Liquide middelen zijn tegoeden op bankrekeningen die direct of op korte termijn vrij beschikbaar zijn. PF Schoonmaak heeft bij ING Bank nv een kredietfaciliteit van 2.000. Hiervan wordt eind 2022 geen gebruik gemaakt. We maken dus geen gebruik van mogelijkheden om geld voor korte tijd te lenen.

4 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Stand per 1 januari 2023	Uit bestemming saldo van baten en lasten	Stand per 31 december 2023
2023			
Beleidsreserve	-382.273	32.519	-349.754
Bestemmingsreserve beleggingen	866.864	78.014	944.878
Totaal	484.591	110.533	595.124

Volgens het besluit van het bestuur in de vergadering van 25 juni 2024 is het positieve saldo van baten en lasten over 2023 van 110.533 verwerkt in de reserves.

	Stand per 1 januari 2022	Uit bestemming saldo van baten en lasten	Stand per 31 december 2022
2022			
Beleidsreserve	-978.851	596.578	-382.273
Bestemmingsreserve beleggingen	1.031.417	-164.553	866.864
Totaal	52.566	432.025	484.591

Solvabiliteit

	31-12-2023		31-12-2022	
Aanwezig vermogen	6.177.174	110,7%	5.434.681	109,8%
Af: technische voorziening	5.582.050	100,0%	4.950.091	100,0%
Eigen vermogen	595.124	10,7%	484.590	9,8%
Af: vereist eigen vermogen	944.878	16,9%	866.864	17,5%
Vrij vermogen	-349.754	-6,2%	-382.274	-7,7%
Minimaal vereist eigen vermogen	240.028	4,3%	212.854	4,3%
Dekkingsgraad		110,7%		109,8%

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen gebruiken we het standaardmodel. Wij vinden dat de uitgangspunten van het standaardmodel goed aansluiten bij het risicoprofiel dat PF Schoonmaak heeft.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad berekenen we door:

$$\frac{\text{Aanwezig vermogen}}{\text{Technische voorzieningen}} \times 100\%$$

Het aanwezig vermogen in deze berekening bestaat uit alle bezittingen verminderd met de overige schulden en de bestemmingsreserve premiedepot.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen twaalf maanden. Per 31 december 2023 was de beleidsdekkingsgraad 115,3 procent. Eind 2022 was dit 110,2 procent.

De minimaal vereiste dekkingsgraad is 104,3 procent (2022: 104,3 procent) en de vereiste dekkingsgraad is 116,9 procent (2022: 117,5 procent). Met een beleidsdekkingsgraad van 115,3 procent heeft het fonds dus geen tekort ten opzichte van de minimaal vereiste dekkingsgraad.

Herstelplan

In 2015 hebben we een herstelplan opgesteld volgens de regels van het nieuwe FTK. Dit herstelplan is goedgekeurd door toezichthouder DNB.

De belangrijkste maatregelen uit het herstelplan zijn;

- Het toekennen van lagere of geen toeslagen
- Het aanpassen van de premie
- Het korten van aanspraken.

Elk jaar moet er een geactualiseerd herstelplan worden opgesteld. In 2023 is het herstelplan dan ook geactualiseerd. Volgens dit herstelplan zou de beleidsdekkingsgraad van PF Schoonmaak eind 2023 gelijk zijn aan 111,9 procent. Omdat de beleidsdekkingsgraad eind 2023 115,3 procent is lopen we voor op dat herstelplan. De beleidsdekkingsgraad is per 31 december 2023 hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Hierdoor hoeft het fonds in 2024 geen korting door te voeren.

Doordat de wet in 2022 is aangepast mag een pensioenfonds pensioenen (gedeeltelijk) te verhogen als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 105 procent. Hier voldoen we aan. PF Schoonmaak heeft daarom de pensioenen per 1 januari 2024 met 3 procent verhoogd.

5 Technische voorzieningen

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds naar regeling

	31-12-2023	31-12-2022
Basisregeling	5.370.089	4.779.227
Voorziening AOP	6.450	6.961
Voorziening premievrijstelling/IBNR	205.511	163.903
Stand per 31 december	5.582.050	4.950.091

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen

	2023	2022
Stand per 1 januari	4.950.091	7.026.548
Pensioenopbouw	201.823	258.385
Rentetoevoegingen	164.551	-33.967
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-97.106	-85.757
Toevoeging voor pensioenuitvoeringskosten	1.669	2.927
Wijziging marktrente	139.402	-2.338.711
UFR wijziging marktrente	22.794	79.889
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	14.417	46.860
Wijziging door overdracht van rechten	27.085	-192.988
Wijzigingen door kanssystemen en overige	508	-2.028
Wijziging door indexatie	156.816	188.933
	631.959	-2.076.457
Stand per 31 december	5.582.050	4.950.091

Meer uitleg over de verschillende posten vindt u in de toelichting op de staat van baten en lasten (zie pagina 101).

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen naar categorieën deelnemers

	31-12-2023		31-12-2022	
	aantal	bedrag	aantal	bedrag
Actieve deelnemers	110.541	2.430.604	112.293	2.161.303
Gewezen deelnemers	276.186	1.700.631	277.519	1.541.357
Pensioengerechtigden	40.436	1.133.518	37.368	973.645
Overige deelnemers		208.860		168.043
Netto pensioenverplichtingen		5.473.613		4.844.348
Opslag voor toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling		108.437		105.743
Stand per 31 december		5.582.050		4.950.091

De voorziening pensioenverplichtingen heeft een langlopend karakter. Het bedrag voor overige deelnemers betreft de voorziening voor premievrijstelling en arbeidsongeschiktheid.

6 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2023	31-12-2022
Derivaten met een negatieve waarde	114.705	135.975
Te betalen uitvoeringskosten	2.511	1.494
Belastingen en premies sociale verzekeringen	2.048	1.848
Uitkeringen	7	55
Waardeoverdrachten	3	172
Premies	1	2
Stand per 31 december	119.275	139.546

Alle schulden behalve Derivaten met een negatieve waarde hebben een resterende looptijd die korter is dan één jaar. De overige schulden bestaan vooral uit kosten die we nog moeten betalen.

Specificatie derivaten met een negatieve waarde

	31-12-2023	31-12-2022
Valutaderivaten	1.390	1.177
Rentederivaten	86.036	114.709
Ontvangen onderpand in geld op derivaten	27.279	20.089
Stand per 31 december	114.705	135.975

De valutaderivaten met een negatieve waarde hebben een looptijd van korter dan een jaar.

De rentederivaten met een negatieve waarde hebben een looptijd van langer dan vijf jaar.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ontvangen en verstrekte zekerheden en garanties

Dit heeft betrekking op de onderpanden die ontvangen zijn voor derivaten. Zie de toelichting op pagina 98.

Contractuele verplichtingen

PF Schoonmaak besteedt de administratieve uitvoering uit aan APG DWS en Fondsenbedrijf N.V. Het fonds heeft met APG een overeenkomst voor onbepaalde tijd afgesloten, met een opzegtermijn van één jaar. De totale verplichting voor 2024 bedraagt ongeveer 19,0 miljoen euro.

Voor de beleggingen heeft PF Schoonmaak overeenkomsten voor onbepaalde tijd afgesloten met meerdere vermogensbeheerders. Deze contracten zijn op korte termijn opzegbaar. De totale verplichting voor 2024 is ongeveer 4,0 miljoen euro (schatting op basis van 2023).

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen heeft het fonds op de balansdatum investerings- en stortingsverplichtingen.

bedragen in duizenden euro's	31-12-2023	31-12-2022
Hypotheken	96.000	137.000
Vastgoed	64.955	85.711
Private equity	2.068	2.068
Infrastructuur	652	652
	163.675	225.431

We verwachten dat we deze verplichtingen in het volgende boekjaar bijna helemaal afwikkelen. PF Schoonmaak kiest er voor om geen nieuwe investeringen in private equity te doen. De bestaande portefeuilles worden afgebouwd, maar de lopende verplichtingen moeten we wel nakomen. We verkopen de beleggingen in private equity als we er een goede prijs voor kunnen krijgen.

Risicobeheer en derivaten

PF Schoonmaak belegt ook indirect. Dat betekent dat we meedoen in beleggingspools en -instellingen, die gespecialiseerd zijn in bepaalde beleggingen. Dat heet participeren in een beleggingsfonds. Om te kijken naar de risico's die het fonds loopt kijken we naar de beleggingen in de pools. Dit heet ook wel de doorkijkbenadering. De tabellen in deze paragraaf zijn opgesteld op basis van de doorkijkbenadering en wijken daarom af van de tabellen in de balans en de toelichting op de balans.

Solvabiliteitsrisico

Het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen brengen risico's met zich mee. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Daarvoor streeft het fonds naar genoeg solvabiliteit ten opzichte van de reële waarde van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit is de verhouding tussen de pensioenverplichtingen en het eigen vermogen op de balans. Als de solvabiliteit hoger is, kan het pensioenfonds beter aan zijn verplichtingen voldoen.

Het grootste risico voor het fonds is het solvabiliteitsrisico. Als de solvabiliteit lager dan nul is, dan heeft het fonds niet genoeg geld om de pensioenuitkeringen in de toekomst te betalen. Er zijn algemene normen en specifieke normen (opgelegd door de toezichthouder) om de solvabiliteit te bepalen. Als de solvabiliteit zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen (voor de werkgevers en de deelnemers). Ook is er dan geen ruimte voor een eventuele indexatie van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval moet het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten verminderen.

PF Schoonmaak berekent de gewenste solvabiliteit volgens het standaardmodel van DNB. Hierbij wordt naar verschillende risico's gekeken. Per risico wordt er een buffer aangehouden. De gewenste solvabiliteit wordt het vereist vermogen genoemd. De benodigde buffers worden vastgesteld op basis van de door het bestuur gewenste beleggingsmix in het komende jaar (strategische mix). Om risico's af te dekken heeft het fonds derivatencontracten afgesloten. Bij het bepalen van de vereiste buffers is hiermee rekening gehouden. De tabel toont het tekort op FTK-grondslagen:

	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen (FTK-waardering)	5.582.050	4.950.091
Vereiste buffers:		
S1 Renterisico	297.562	296.723
S2 Risico zakelijke waarden	619.380	551.201
S3 Valutarisico	166.202	159.016
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	193.434	177.212
S6 Verzekeringstechnisch risico	205.628	179.742
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheer	-	-
Diversificatie-effect	-537.326	-497.030
Totaal S (vereiste buffers)	944.878	866.864
Vereist vermogen (art. 132 Pensioenwet)	6.526.928	5.816.955
Aanwezig vermogen (totaal activa-schuldenbestemmingsreserve premiedepot)	6.177.174	5.434.681
Tekort	-349.754	-382.274

Beleid en risicobeheer

Het bestuur heeft beleid om risico's te beheersen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- toeslagbeleid.

Het bestuur baseert het beleid op uitvoerige analyses van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten.

Het bestuur onderzoekt elk jaar hoe de verplichtingen en de financiële markten zich gaan ontwikkelen, en past het beleid daarop aan. Dit komt terug in de beleggingsrichtlijnen die het bestuur ieder jaar vaststelt. Deze beleggingsrichtlijnen zijn de basis voor het beleggingsbeleid. De richtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet gebeuren. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Wij gebruiken derivaten om deze risico's te beperken.

Marktrisico (S1-S4)

Marktrisico is de kans op winst of verlies door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren zijn bijvoorbeeld marktprijzen van aandelen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De beleggingsdoelstellingen bepalen de beleggingsstrategie van het fonds. Door iedere dag de beleidskaders en richtlijnen voor de beleggingen te volgen probeert het fonds het marktrisico te beheersen. De complete marktposities worden iedere maand gerapporteerd aan het bestuur.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico van de wijziging van de waarden van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen door veranderingen in de marktrente. De rentegevoeligheid meten we met de 'duratie'. Dat is het gewogen gemiddelde van de looptijden van een verzameling vastrentende waarden. De duratie geeft aan hoeveel procent de reële waarde van een belegging of verplichting verandert als de rentecurve verschuift. Een hoge duratie betekent dat een beleggingsportefeuille erg gevoelig is voor veranderingen in de rente.

	31-12-2023				31-12-2022	
	1% rentedaling	Waarde balanspost	1% rentestijging	Duratie	Waarde balanspost	Duratie
Duratie vastrentende waarden	3.928.056	3.453.122	3.087.189	11,9	2.902.274	11,1
Duratie beleggingsportefeuille (na derivaten)	6.608.249	6.019.866	5.561.482	9,0	5.238.661	8,7
Duratie pensioenverplichtingen	6.895.854	5.582.050	4.599.554	20,2	4.950.091	20,7

Op de balansdatum is de gemiddelde looptijd (duratie) van de beleggingen veel korter dan de gemiddelde looptijd van de verplichtingen. Dit heet een 'duratie mismatch'. Bij een rentestijging zal de waarde van de beleggingen minder snel dalen dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur). Daardoor stijgt de dekkingsgraad. Bij een rentedaling stijgt de waarde van beleggingen minder snel dan de waarde van de verplichtingen. Daardoor daalt de dekkingsgraad.

PF Schoonmaak probeert de duratie mismatch te verkleinen. Bijvoorbeeld door kortlopende obligaties te vervangen door langlopende obligaties. Het fonds doet dit ook door renteswaps te gebruiken. Zo'n renteswap zorgt wel voor andere risico's. Zoals het tegenpartijrisico en het liquiditeitsrisico. Hoe het fonds met deze risico's omgaat staat op pagina's 95 en 97.

De tabel toont de samenstelling van de vastrentende waarden naar resterende looptijd:

	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	271.680	8%	110.668	4%
Resterende looptijd > 1 jaar < 5 jaar	381.008	11%	421.087	14%
Resterende looptijd > 5 jaar	2.800.434	81%	2.370.519	82%
	3.453.122	100%	2.902.274	100%

Risico zakelijke waarden (S2)

Prijsrisico is een verandering van waarde door de ontwikkeling van marktprijzen. Verschillende factoren hebben invloed op die ontwikkeling: bijvoorbeeld een individuele belegging, de uitgevende instelling of algemene factoren. PF Schoonmaak waardeert alle beleggingen tegen reële waarde. Veranderingen van waarde verwerken we direct in het beleggingsresultaat. Daardoor zijn wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar. Het fonds vangt het prijsrisico op door beleggingen te spreiden.

Deze tabel geeft de verdeling van het belegd vermogen in vastgoed naar sectoren weer:

	31-12-2023		31-12-2022	
Woningfondsen	548.056	84%	567.686	86%
Winkelfondsen	92.970	14%	95.322	14%
Zorgfondsen	11.889	2%	-	0%
	652.915	100%	663.008	100%

Net als in 2022 is al het vastgoed belegd binnen Europa.

Deze tabel toont de verdeling van de aandelenportefeuille naar sectoren:

	31-12-2023		31-12-2022	
Technologie	459.147	28%	356.235	25%
Handel	311.284	19%	265.282	19%
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	254.319	15%	213.270	15%
Gezondheidszorg	236.550	14%	226.041	16%
Industrie	150.990	9%	138.047	10%
Telecommunicatie	122.525	7%	98.113	7%
Basismaterialen	46.665	3%	48.604	3%
Nutsbedrijven	23.537	1%	23.371	1%
Energie	11.193	1%	13.308	1%
Diversen	57.267	3%	47.182	3%
	1.673.477	100%	1.429.453	100%

In deze tabel ziet u hoe de aandelenportefeuille verdeeld is over regio's:

	31-12-2023		31-12-2022	
Ontwikkelde markten:				
Noord-Amerika	1.017.941	61%	825.488	58%
Europa	258.408	15%	234.659	16%
Pacific	137.189	8%	128.199	9%
Totaal ontwikkelde markten	1.413.538	84%	1.188.346	83%
Opkomende markten	259.939	16%	241.107	17%
	1.673.477	100%	1.429.453	100%

De tabel toont de verdeling van de vastrentende waarden naar sectoren:

	31-12-2023		31-12-2022	
Buitenlandse overheidsinstellingen	2.267.634	66%	1.805.190	62%
Nederlandse overheidsinstellingen	468.076	14%	380.807	13%
Financiële instellingen	589.501	17%	513.149	18%
Nutsbedrijven	50.654	2%	50.279	2%
Handel	28.670	1%	28.640	1%
Industrie	14.401	0%	16.795	1%
Energie	12.339	0%	16.354	1%
Gezondheidszorg	10.155	0%	10.544	0%
Telecommunicatie	5.533	0%	8.964	0%
Technologie	3.325	0%	5.337	0%
Basismaterialen	2.834	0%	2.918	0%
Andere instellingen	-	0%	63.297	2%
	3.453.122	100%	2.902.274	100%

In deze tabel ziet u de verdeling van vastrentende waarden naar regio:

	31-12-2023		31-12-2022	
Ontwikkelde markten	3.070.095	89%	2.513.654	87%
Opkomende markten	383.027	11%	388.620	13%
	3.453.122	100%	2.902.274	100%

PF Schoonmaak belegt vooral in ontwikkelde markten, zoals Nederland, Duitsland en de Verenigde Staten.

We beleggen ook in de regio's Latijns-Amerika en Zuid-Afrika. Dit zijn de opkomende markten.

Valutarisico (S3)

Het fonds verkleint het valutarisico door valutatermijncontracten. Bij een aantal beleggingsfondsen wordt binnen het beleggingsfonds de vreemde-valutapositie volledig afgedekt. Daardoor loopt het fonds voor die beleggingen geen valutarisico. Deze beleggingen behandelen we als eurobeleggingen.

Een deel van de beleggingsportefeuille beleggen we buiten de euro in vreemde valuta. Eind 2023 is dat 31,5 procent (2022: 31,5 procent). Van de belangrijkste valuta (Amerikaanse dollar, Britse pond en Japanse yen) wil het fonds 75 procent van de posities afdekken. Eind 2023 is 74,5 procent van de posities in deze drie valuta afgedekt (2022: 82,0 procent). Valuta-afdekking (en de aanpassing daarop) doen we aan het begin van een kwartaal en niet tijdens een kwartaal.

Het fonds dekt het valutarisico van aandelenbeleggingen en obligaties in lokale valuta in opkomende markten niet af omdat dit meer kost dan dat het oplevert. Ook wordt het valutarisico van beleggingen in private equity niet afgedekt omdat hier maar weinig in belegd wordt.

Na afdekking heeft het fonds nog een valutarisico op 15,9 procent (2022: 15,2 procent) van de totale beleggingsportefeuille.

				31-12-2023	31-12-2022
	Voor valutaderivaten	Valutaderivaten	percentage afgedekt	Nettopositie na valutaderivaten	Nettopositie na valutaderivaten
Euro	4.169.688	973.282		5.142.970	4.552.351
Amerikaanse dollar	1.159.493	-868.924	75%	290.569	171.466
Britse pond	38.136	-29.826	78%	8.310	4.438
Japane yen	79.929	-52.857	66%	27.072	14.684
Overige	643.788			643.788	628.069
	6.091.034	21.675		6.112.709	5.371.008

In onderstaande tabel ziet u de (gemiddelde) koers van de belangrijkste vreemde valuta:

	31-12-2023	gemiddeld 2023	31-12-2022	gemiddeld 2022
Amerikaanse dollar	1,10	1,09	1,07	1,10
Britse pond	0,87	0,88	0,89	0,86
Japane yen	155,73	148,28	140,82	135,89

Grondstoffenrisico (S4)

Grondstoffenrisico is het risico van waardedalingen van de grondstofprijzen. PF Schoonmaak belegt niet in grondstoffen. Het fonds loopt hier dus geen risico.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico dat het fonds financiële verliezen heeft door bijvoorbeeld een faillissement of tegenpartijen die niet kunnen betalen, terwijl het fonds wel vorderingen heeft. Voorbeelden zijn partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar we deposito's plaatsen of marktpartijen waarmee we over the counter (OTC)-derivatenposities aangaan. Met beursgenoteerde derivaten lopen we bijna geen kredietrisico.

Dit risico verkleinen we door op totaalniveau limieten te stellen aan tegenpartijen.

Onder kredietrisico valt ook het 'settlementrisico'. Dit is het risico dat partijen, waarmee het fonds transacties is aangegaan, hun tegenprestatie niet meer kunnen verrichten. Daardoor lijdt het fonds financiële verliezen. Om het settlementrisico af te dekken belegt PF Schoonmaak alleen in markten met een betrouwbaar systeem voor de afhandeling van transacties. Voordat we in nieuwe markten beleggen, doen we hier onderzoek naar. Niet-beursgenoteerde beleggingen, vooral OTC-derivaten, doen we alleen met partijen die ISDA/CSA-overeenkomsten hebben. Dat betekent dat posities van het fonds goed worden afgedekt door onderpand.

In het overzicht ziet u de kredietwaardigheid van debiteuren van de vastrentende portefeuille:

	31-12-2023		31-12-2022	
AAA	2.011.220	58%	1.657.736	57%
AA+	12.985	0%	21.887	1%
AA	771.103	22%	548.229	19%
AA-	84.429	2%	59.338	2%
A+	45.979	1%	22.276	1%
A	64.402	2%	91.868	3%
A-	79.479	2%	77.521	2%
BBB+	54.615	2%	65.735	2%
BBB	154.177	5%	164.531	6%
BBB-	55.350	2%	56.936	2%
Lager dan BBB-	119.383	4%	136.465	5%
Geen rating	-	0%	-248	0%
	3.453.122	100%	2.902.274	100%

De kredietwaardigheid bepalen we op basis van een gemiddelde van de beoordelingen van kredietbeoordelaars Standard & Poor's, Moody's en Fitch.

De regel 'Geen rating' bevat vooral leningen.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's) (S6)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verwacht. Bij het bepalen van de voorziening pensioenverplichtingen gaat het fonds uit van een gemiddelde levensverwachting. Als deelnemers langer leven dan verwacht is er onvoldoende pensioenvermogen opgebouwd voor de uitkering van de pensioenverplichtingen in de toekomst. PF Schoonmaak gebruikt de Prognosetafel AG2022. De sterftekansen hebben we aangepast, omdat de sterfte van alle deelnemers en pensioengerechtigden binnen het fonds afwijkt van de sterfte van de gehele Nederlandse bevolking. Dit is de zogenoemde ervaringssterfte.

Overlijdensrisico

Wanneer een deelnemer overlijdt, moet het fonds mogelijk een nabestaandenpensioen toekennen. Dit heet het overlijdensrisico. Om dit risico te dekken houden we hiermee rekening in de premie.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Wanneer een deelnemer arbeidsongeschikt wordt, hoeft hij voor het arbeidsongeschikte gedeelte geen pensioenpremie meer te betalen aan het fonds. De pensioenopbouw wordt dan voor dat deel voortgezet. Hij heeft mogelijk ook nog recht op arbeidsongeschiktheidspensioen. Dit is het arbeidsongeschiktheidsrisico. Hiervoor moeten we voorzieningen treffen en brengen we een risicopremie in rekening. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten verwerken we in het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie herzien we regelmatig.

Het beleid van PF Schoonmaak is om het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Indexatierisico

Het bestuur van het fonds streeft ernaar het pensioen te indexeren. Dit kan alleen als het fonds genoeg geld heeft. Dat hangt af van de ontwikkelingen in inflatie, bevolkingsopbouw, de rente en het rendement. We houden hierbij rekening met de strategische beleggingsmix 2023. De indexatietoezegging is voorwaardelijk.

Het indexatiebeleid vindt u op pagina 20

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat we beleggingen niet op tijd en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen omzetten in liquide middelen. Liquide middelen zijn de geldmiddelen waarover we onmiddellijk kunnen beschikken. Mogelijk kan het fonds hierdoor op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Liquiditeitsrisico is een kortetermijnrisico. De andere risico's zijn vooral langeretermijnrisico's (solvabiliteit).

Het liquiditeitsrisico beheersen we door voldoende ruimte te nemen voor liquiditeitsposities in het strategische en tactische beleggingsbeleid. Ook houden we rekening met de directe beleggingsopbrengsten en met andere inkomsten, zoals premies. PF Schoonmaak heeft genoeg obligaties die direct zonder waardeverlies kunnen worden omgezet in geldmiddelen. Zo kunnen we een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen financieren.

Concentratierisico (S8)

Concentratierisico's kunnen optreden als activa en passiva niet goed gespreid zijn over regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Wij beheersen dit risico doordat we er op letten dat binnen elke soort beleggingen niet te veel dezelfde beleggingen zijn. Elke maand kijken we in de risicorapportage of dit nog steeds klopt. Voor de staatsobligaties van Nederland, Frankrijk en Duitsland accepteren we het als daar grote posten zijn.

Grote posten kunnen een concentratierisico vormen. Eerst moeten we bepalen welke posten groot zijn. Daarvoor tellen we per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur op. Elke post die meer dan 5 procent van de totale beleggingsportefeuille of de beleggingscategorie is, is een grote post.

Dit zijn de grote posten op 31 december 2023:

	31-12-2023	31-12-2022
Staatsobligaties Duitsland	952.268	719.082
Staatsobligaties Frankrijk	641.885	445.454
Staatsobligaties Nederland	507.282	377.513
Staatsobligaties Europese Unie	210.196	163.677

Operationeel risico (S9)

Het fonds loopt operationeel risico als:

- transacties niet goed worden afgewikkeld;
- gegevens niet goed worden verwerkt;
- informatie verloren gaat;
- er fraude wordt gepleegd.

Het fonds probeert deze risico's onder controle te houden door hoge kwaliteitseisen aan de uitvoeringsorganisaties te stellen. Het bestuur controleert regelmatig of de uitvoeringsorganisaties zich houden aan deze kwaliteitseisen.

Actief beheer (S10)

Het actief beheerrisico is het risico dat ontstaat als afwijkende posities in aandelen worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuille. PF Schoonmaak maakt weinig gebruik van actief beheer. Hierdoor hoeft het fonds geen buffer voor actief beheer aan te houden.

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid gebruikt PF Schoonmaak ook financiële derivaten. Financiële derivaten zijn beleggingsinstrumenten waarvan de waarde gebaseerd is op de waarde van een ander goed.

Het andere goed heet ook wel de onderliggende waarde. Het fonds gebruikt derivaten alleen als dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. Het bestuur stelt grenzen (limieten) vast. Het risicoprofiel (inclusief de economische effecten van derivaten) en de samenstelling van de portefeuille moeten binnen deze grenzen blijven.

PF Schoonmaak gebruikt derivaten vooral om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Een van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. We verkleinen dit risico door alleen transacties aan te gaan met betrouwbare partijen. Ook werken we zoveel mogelijk met onderpand.

Het fonds gebruikt de volgende financiële derivaten:

- *Futures*
Dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee het fonds snel posities kan wijzigen.
- *Valutatermijncontracten*
Dit zijn contracten die het fonds met individuele banken afsluit. De partijen spreken af om valuta te verkopen en andere valuta aan te kopen. De prijs en de datum zijn van tevoren vastgesteld. Met valutatermijncontracten kunnen we valutarisico's afdekken.
- *Renteswaps*
Dit zijn contracten met individuele banken. De partijen spreken af om rentebetalingen over een nominale hoofdsom uit te wisselen. Met swaps kan het fonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

De tabel geeft inzicht in de posities van de renteswaps:

	Contractomvang ontvangst vaste rente	Contractomvang betaling vaste rente	Reële waarde activa	Reële waarde passiva
Stand 31 december 2023	737.000	71.000	25.482	68.335
Stand 31 december 2022	796.000	71.000	260.692	344.513

Bij de renteswaps wordt een rente met een vast percentage geruild met een rente met een variabel percentage. Het fonds sluit swapcontracten af waarbij een vaste rente ontvangen wordt en een variabele rente betaald wordt (linkerkolom Contractomvang in de tabel). Het fonds sluit ook swapcontracten af waarbij een vaste rente betaald wordt en een variabele rente ontvangen wordt (rechterkolom Contractomvang in de tabel).

Op sommige derivaten ontvangen of betalen we tijdelijk onderpand. Dit is een zekerheid voor de waarde van de derivaten. Per eind 2023 hadden we 27.279 (2022: 20.088) ontvangen aan onderpand in geld. Hier stond

een nettowaarde van de swaps van 86.036 negatief tegenover (2022: 83.821 negatief). Ook hadden we eind 2023 onderpand in stukken uitgeleend voor 15.259 (2022: 34.077 geleend).

De tabel geeft inzicht in de posities van de valutatermijncontracten en futures:

Type contract	Contractomvang	Reële waarde activa	Reële waarde passiva
Stand per 31 december 2023			
Valutatermijncontracten	987.347	23.065	1.390
Futures	10.701	-	-
Stand per 31 december 2022			
Valutatermijncontracten	898.660	35.253	1.177
Futures	35.602	-	-

Systemrisico

Systemrisico is het risico dat het wereldwijde financiële systeem (de internationale markten) niet langer goed werkt. Hierdoor zijn beleggingen van het fonds niet langer te verkopen en verliezen ze zelfs (tijdelijk) hun waarde. Dit risico kan het fonds niet beheersen.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die vermeld dienen te worden.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(Bedragen in duizenden euro's, tenzij anders aangegeven)

7 Premiebijdragen voor risico pensioenfondsen

	2023	2022
Werknemersgedeelte	134.072	130.732
Werkgeversgedeelte	134.072	130.732
	268.144	261.464

De premiebijdrage van werkgevers en werknemers is 21,4 procent (2022: 21,4 procent) van de pensioengrondslag.

Volgens artikel 130 van de Pensioenwet moeten pensioenfondsen drie soorten premies in de jaarrekening opnemen:

- zuivere kostendekkende premie;
- feitelijke premie;
- gedempte kostendekkende premie, als deze van toepassing is.

Het bestuur heeft op 14 december 2022 besloten over te stappen van gedempte kostendekkende premie naar zuivere kostendekkende premie. Door toepassing van de zuivere kostendekkende premie heeft het fonds meer ruimte voor het bepalen van het opbouwpercentage. Hierdoor kon het opbouwpercentage worden verhoogd zonder dat deze verhoging ervoor zorgde dat de dekkingsgraad daalde. De zuivere kostendekkende premie vinden we evenwichtiger dan de gedempte kostendekkende premie.

De zuivere kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 1 januari 2023 gepubliceerd door DNB). De zuivere kostendekkende premie is de minimale premie die het fonds nodig heeft om de pensioenregeling uit te voeren. Het bestuur heeft de gedempte kostendekkende premie 2022 vastgesteld op basis van een verwacht reëel rendement van 0,95 procent.

De omvang van deze premies is als volgt:

	2023	2022
Zuivere kostendekkende premie	256.946	317.446
Feitelijke premie	268.144	261.464
Gedempte kostendekkende premie	n.v.t.	255.771

Voor inkoop van pensioen is een premie benodigd. Deze premie is gelijk aan de zuivere kostendekkende premie. Door de deelnemers wordt een feitelijke premie betaald.

Het fonds past geen premiekortingen en/of premieopslagen toe.

De premie over het boekjaar is als bate verantwoord.

De tabellen hieronder laten zien hoe de zuivere kostendeekkende premie en de gedempte kostendeekkende premie zijn samengesteld:

Zuivere kostendeekkende premie

	2023	2022
Kosten pensioenopbouw	205.628	263.198
Pensioenuitvoeringskosten	17.469	17.445
Mutatie dekking voor excassokosten in Technische voorzieningen	-2.136	-1.887
Solvabiliteitsopslag	35.985	38.690
	256.946	317.446

Gedempte kostendeekkende premie

	2023	2022
Kosten pensioenopbouw	n.v.t.	240.213
Pensioenuitvoeringskosten	n.v.t.	17.445
Mutatie dekking voor excassokosten in Technische voorzieningen	n.v.t.	-1.887
	n.v.t.	255.771

8 Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

De beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds over 2023 zijn:

	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal 2023
Vastgoedbeleggingen	5.724	-50.683	-262	-45.221
Aandelen	21.580	302.709	-822	323.467
Vastrentende waarden	85.335	165.035	-2.452	247.918
Derivaten	-7.670	42.240	-1.046	33.524
Overige beleggingen	2.967	5.657	-241	8.383
	107.936	464.958	-4.823	568.071
Valutakoersverschillen	-	-1.412	-	-1.412
	107.936	463.546	-4.823	566.659
Algemene kosten toegerekend vanuit pensioenuitvoeringskosten	-	-	-1.422	-1.422
	107.936	463.546	-6.245	565.237

De beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen over 2022 zijn:

	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal 2022
Vastgoedbeleggingen	8.174	4.370	-256	12.288
Aandelen	25.051	-281.414	-877	-257.240
Vastrentende waarden	70.061	-1.196.987	-2.247	-1.129.173
Derivaten	6.194	-235.587	-940	-230.333
Overige beleggingen	220	-221	-439	-440
	109.700	-1.709.839	-4.759	-1.604.898
Valutakoersverschillen	-	-734	-	-734
	109.700	-1.710.573	-4.759	-1.605.632
Algemene kosten toegerekend vanuit pensioenuitvoeringskosten	-	-	-1.201	-1.201
	109.700	-1.710.573	-5.960	-1.606.833

De kosten van vermogensbeheer bedragen 6.245 (2022: 5.960). Deze kosten bestaan vooral uit vergoedingen voor het beheer en bewaarloon.

Transactiekosten (aan- en verkoopkosten) zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten voor de directe beleggingen (die door PF Schoonmaak zelf worden betaald) zijn 1.049 (2022: 1.983). Deze transactiekosten zijn onderdeel van de totale transactiekosten van 1.360 (2022: 6.126) die we in het uitgebreide kostenoverzicht in het bestuursverslag laten zien. In dat totaal zijn ook schattingen opgenomen.

9 Saldo overdracht van rechten

	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	57.187	62.274
Uitgaande waardeoverdrachten	-29.864	-260.584
	27.323	-198.310

Nieuwe deelnemers hebben vaak al pensioen opgebouwd bij een ander pensioenfonds. Ze kunnen dit pensioen meenemen. Ook kunnen ex-deelnemers het pensioen dat ze bij ons hebben opgebouwd meenemen naar een ander pensioenfonds. Dit heet waardeoverdracht. Bij een inkomende waardeoverdracht krijgen we geld: we ontvangen de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken, die deelnemers tot de ontslagdatum bij het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever hebben opgebouwd. Met de ontvangen koopsommen kopen we pensioenaanspraken in. Bij een uitgaande waardeoverdracht gaat er geld uit: de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken die deelnemers tot de ontslagdatum hebben opgebouwd maken we over aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever.

In de Pensioenwet staat dat deelnemers geen nieuwe waardeoverdrachten van meer dan 595 euro (2022: 520 euro) meer mogen doen als de dekkingsgraad van het fonds lager is dan 100 procent.

Als op de pensioendatum blijkt, dat het opgebouwde pensioen minder is dan 595 euro per jaar in 2023, dan kopen wij dat kleine pensioen af. Voor de pensioendatum mogen we van de wet het opgebouwde pensioen niet afkopen. Dan zorgen we ervoor dat het kleine pensioen wordt toegevoegd aan het pensioen van de gewezen deelnemer (die geen pensioen meer bij ons opbouwt), dat bij de nieuwe pensioenuitvoerder wordt opgebouwd. In 2022 hebben we alle kleine pensioenen van vòòr 2018 voor automatische waardeoverdracht aangeboden. We hebben in 2022 in totaal 210 miljoen euro overgemaakt aan de nieuwe pensioenuitvoerders van ongeveer 100.000 gewezen deelnemers. Ook hebben we van andere fondsen geld ontvangen dat we kunnen toevoegen aan het pensioen van onze actieve deelnemers.

10 Overige baten

	2023	2022
Rente	1.029	457
Overige baten	1.707	1.390
	2.736	1.847

11 Pensioenuitkeringen

	2023	2022
Ouderdompensioen	76.685	67.804
Partnerpensioen	9.792	8.980
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1.027	1.069
Wezenpensioen	278	286
Overig	1	-
Afkopen	12.475	8.470
	100.258	86.609

Afkopen is het in één keer uitbetalen van kleine pensioenen. Dat doen we als pensioenen lager zijn dan de wettelijke afkoopgrens van 595 euro per jaar (2022: 520 euro per jaar).

12 Pensioenuitvoeringskosten

	2023	2022
Administratiekosten	18.636	14.912
Bestuurskosten	866	770
Contributies en bijdragen	909	681
Controle- en advieskosten (exclusief accountantskosten)	333	262
Accountantskosten	74	69
Overig	42	37
	20.860	16.731
Hiervan toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-1.422	-1.201
	19.438	15.530

Aantal personeelsleden

Het fonds heeft net als vorig boekjaar niemand in dienst. PF Schoonmaak besteedt de pensioenuitvoering volledig uit aan APG DWS en Fondsenbedrijf N.V.

Bestuurskosten

Bestuurskosten zijn de vergoedingen voor het werk dat hoort bij de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit:

	2023	2022
Kosten uitvoerende bestuurders	425	388
Beloning niet uitvoerende bestuurders	249	224
Vacatiegelden verantwoordingsorgaan	33	21
Sleutelfunctiehouders	53	34
Kosten notuleerbureau	49	32
Opleidingskosten	23	49
Overige bestuurskosten	34	22
	866	770

Accountantskosten

De accountantskosten kunnen we onderverdelen in:

	2023	2022
Controle van de jaarrekening	66	62
Andere controleopdrachten	8	7
Fiscale advisering	-	-
Andere niet-controleopdrachten	-	-
	74	69

Verbonden partijen

Er zijn veel mensen die direct te maken hebben met het fonds, zoals bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan. Wij noemen deze mensen verbonden partijen. Alle transacties met deze verbonden partijen gebeuren onder normale marktomstandigheden.

13 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn verhoogd met een rente van 3,264 procent (2022: 0,486 procent negatief), dat is 164.551 euro (2022: -33.967 euro). Het rentepercentage is afgeleid van de eenjaarsrente uit de rentetermijnstructuur aan het begin van het boekjaar. DNB publiceert deze rentetermijnstructuur.

Wijziging marktrente

Door de wijziging van de rentetermijnstructuur is de voorziening 139.402 euro gestegen (2022: 2.338.711 euro gedaald). Door de schattingswijziging van de rentetermijnstructuur is de voorziening 22.794 euro gestegen (2022: 79.889 euro gestegen). In totaal is de voorziening door de rentetermijnstructuur in 2023 met 162.196 euro gestegen (2022: 2.258.822 euro gedaald).

Overige wijzigingen in de voorziening pensioenverplichtingen

	2023	2022
Wijzigingen door kanssystemen en overige		
Sterfte	-4.647	-10.051
Arbeidsongeschiktheid	12.104	13.001
Mutaties	-6.949	-4.978
	508	-2.028
Wijzigingen overige actuariële uitgangspunten	14.417	46.860
Totaal overige wijzigingen	14.925	44.832

In totaal steeg de voorziening in 2023 door de veranderingen in de actuariële grondslagen met 14.417;

- door de wijziging van de IBNR-reserve steeg de voorziening met 6.838;
- door de wijziging van de excassokosten daalde de voorziening met 10.987;
- door de wijziging van de invaliderings- en revalideringskansen daalde de voorziening met 3.979;
- In 2023 is het opbouwpercentage vanaf 1 januari 2024 verhoogd. Hierdoor is de schadevoorziening gewijzigd. De voorziening steeg hierdoor met 22.545.

Naast bovengenoemde wijzigingen is in 2023 besloten om de pensioenen per 1 januari 2024 te verhogen met 3 procent. Door de indexatie steeg de voorziening met 156.816.

In totaal steeg de voorziening in 2022 door de veranderingen in de actuariële grondslagen met 46.860;

- door de wijziging van de IBNR-reserve daalde de voorziening met 19.033;
- door de wijziging van de sterftetafel steeg de voorziening met 41.480;
- door de wijziging van de partnerfrequenties daalde de voorziening met 2.073;
- door de wijziging van het leeftijdsverschil tussen vrouwen en mannen daalde de voorziening met 2.284;
- in 2022 is het opbouwpercentage vanaf 1 januari 2023 verhoogd. Hierdoor is de schadevoorziening gewijzigd. De voorziening steeg hierdoor met 28.770.

Naast bovengenoemde wijzigingen is in 2022 besloten om de pensioenen per 1 januari 2023 te verhogen met 4 procent. Door de indexatie steeg de voorziening met 188.933.

Wijzigingen door overdracht van rechten

	2023	2022
Toekenning	61.424	59.539
Onttrekking	-34.339	-252.527
	27.085	-192.988

14 Overige lasten

	2023	2022
Dotatie voorziening dubieuze debiteuren	1.204	305
Overige lasten	48	156
	1.252	461

Belastingen

PF Schoonmaak hoeft geen vennootschapsbelasting te betalen.

Vaststelling van het jaarverslag door het bestuur

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf heeft het jaarverslag 2023 in de vergadering op 25 juni 2024 vastgesteld.

Overige gegevens

Statutaire regeling voor de bestemming van het saldo van baten en lasten

De statuten van het fonds zeggen niets over de bestemming van het saldo van baten en lasten.

Bijlage A: Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en glazenwassersbedrijf te Utrecht is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en glazenwassersbedrijf, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 43.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 2.100.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;

- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen). Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en glazenwassersbedrijf is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 27 juni 2024

drs. J.J.M. Tol AAG RBA
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening voor het boekjaar geëindigd op 31 december 2023 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf per 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2023
- de staat van baten en lasten over 2023
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf (hierna ook wel het pensioenfonds) zoals vereist in de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijven voert als bedrijfstakpensioenfonds de pensioenregeling uit voor schoonmakers en glazenwassers. Vermogensbeheer en pensioenbeheer zijn uitbesteed aan respectievelijk Achmea Investment Management B.V. en APG DWS en

Fondsenbedrijf N.V. Wij hebben bijzondere aandacht in onze controle besteed aan deze onderwerpen op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij hebben de materialiteit bepaald en de risico's geïdentificeerd en ingeschat dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€43 miljoen (2022: € 40 miljoen)
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2023, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	<p>Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien het pensioenfonds in een herstelsituatie zit maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd.</p> <p>De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.</p>

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven €2 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf kent een aantal activiteiten, welke grotendeels zijn uitbesteed aan externe serviceorganisaties. De financiële informatie van het geheel van deze activiteiten is opgenomen in de jaarrekening van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle van de jaarrekening als geheel. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de verschillende activiteiten van het pensioenfonds. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de activiteiten geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was en deze vastgelegd in instructies aan de accountants van deze externe serviceorganisaties. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

De controle heeft zich met name gericht op de significante activiteiten:

- vermogensbeheer;
- pensioenbeheer;

- actuaariaat;
- financiële administratie;
- bestuur en toezicht.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij de significante activiteiten, gecombineerd met zelfstandig verrichte werkzaamheden op het totaalniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van het geheel verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een bedrijfstakpensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze verantwoordelijkheid

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van alle wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij hebben de risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort, alsmede de uitkomsten daarvan. Wij verwijzen naar de onderdeel 'Risicobeheer' van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn risicoanalyse heeft opgenomen na overweging van mogelijke frauderisico's.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Hierbij is specifiek aandacht besteed aan frauderisicofactoren als gevolg van geconstateerde tekortkomingen in de logische toegangsbeveiliging bij een uitvoeringsorganisatie. **Wij** hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Wij houden rekening met het risico dat het bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken, aangezien dit risico in alle organisaties aanwezig is. Vanwege dit risico hebben wij onder meer schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, zoals toegelicht in het onderdeel 'Technische Voorzieningen' van de Algemene Toelichting in de jaarrekening, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen. Wij verwijzen in dit kader verder naar het kernpunt 'Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen'.

Ook hebben wij data analyse gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen en de zakelijke beweegredenen (of het ontbreken daarvan) beoordeeld van bijzondere transacties, waaronder die met verbonden partijen.

Wij hebben geen frauderisico geïdentificeerd ten aanzien van de opbrengstenverantwoording.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur, sleutelfunctionarissen (waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer, medewerkers van het bestuursbureau en de uitvoeringsorganisatie(s)).

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben passende controlewerkzaamheden verricht inzake de naleving van de bepalingen van de relevante wet- en regelgeving die van directe invloed zijn op de verantwoorde bedragen en toelichtingen in de jaarrekening. Daarnaast hebben wij de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 *Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen*, is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het kennis nemen van de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), het lezen van notulen, het kennismaken van rapporten van de functiehouder interne audit en compliance officer en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controle-aanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Zoals toegelicht in het onderdeel 'Algemene toelichting' van de jaarrekening, is de jaarrekening opgemaakt op basis van de continuïteitsveronderstelling. Bij het opmaken van de jaarrekening heeft het bestuur een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor de voorzienbare toekomst.

Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle relevante gebeurtenissen en omstandigheden bevat waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de vereisten rondom solvabiliteit en liquiditeit. Als wij concluderen dat er een

onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen materiële onzekerheden ten aanzien van de continuïteit geïdentificeerd. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen relevante wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Ontwikkeling en toelichting van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft.</p> <p>De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting 4 ‘Stichtingskapitaal en reserves’ van de jaarrekening. Hieruit blijkt dat het pensioenfonds een tekort heeft per 31 december 2023. In paragraaf ‘Herstelplan, korten en gebruik vrijstellingsregeling’ van het bestuursverslag gaat in op de financiële positie en de actualisatie van het herstelplan in 2023.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld en dat het achterwege blijven van een pensioenverlaging op basis van de geboden vrijstelling niet toereikend wordt toegelicht.</p>
Onze controleaanpak	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2023 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p>

	<p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maands-dekkingsgraden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen key items: de indexatie per 1 januari 2024 evenals de gewijzigde inschatting van de excassokosten en de invaliderings- en revalideringskansen. • Daarnaast heeft de certificerend actuaaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de technische voorziening zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaaris. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de (beleids)dekkingsgraad geëvalueerd.</p>
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering en toelichting van beleggingen zonder genoteerde marktprijzen	
Risico	<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen.</p> <p>De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name private equity, hypothekenfondsen, infrastructuur en indirect vastgoed kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum.</p> <p>Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen voor risico pensioenfonds beschreven in hoofdstuk 'Algemene toelichting' onder toelichting 1 en een nadere toelichting opgenomen in hoofdstuk 'Toelichting op de balans' onder toelichting 1 en een nadere toelichting opgenomen in hoofdstuk 'Toelichting op de balans' onder toelichting 1. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2023 €1.601 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde fondsen en dat per saldo € 66 miljoen is belegd in derivaten. Dit betreft 27% van de totale beleggingen.</p>

	Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen, uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2023.</p> <ul style="list-style-type: none"> Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de waardering gecontroleerd op basis van de gecontroleerde jaarrekeningen van de betreffende fondsen met daarin opgenomen de gecontroleerde waarde per aandeel of participatie per 31 december 2023. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds. Voor zover wij geen zekerheid kunnen verkrijgen uit een jaarrekening per 31 december 2023, omdat deze niet tijdig beschikbaar is of omdat het boekjaar van de betreffende fondsen niet gelijk is aan het boekjaar van het pensioenfonds, hebben wij aanvullende werkzaamheden uitgevoerd. Deze werkzaamheden bestonden uit het onderzoeken van eerdere jaarrekeningen (back-testing) en het vaststellen van de aansluiting met de meeste recente (niet gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum. Als onderdeel van de genoemde werkzaamheden hebben wij de impact van nieuwe informatie tot de datum van onze controleverklaring gemonitord en vastgesteld dat significante ontwikkelingen op adequate wijze zijn verwerkt. Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij eigen waarderingspecialisten betrokken. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen geëvalueerd.</p>
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2023 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Wij hebben aan de subjectieve elementen ervaringssterfte en kostenopslag van de bepaling van de technische voorziening een frauderisico gekoppeld en de waardering en de toelichting daarop als kernpunt van onze controle aangemerkt.
--------	--

	<p>Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in hoofdstuk 'Algemene toelichting', onder toelichting 5, en een nadere toelichting opgenomen in hoofdstuk 'Toelichting op de balans' onder toelichting 5. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door: aanpassing van de rente termijnstructuur, aanpassing excassokosten en aanpassing invaliderings- en revalideringskansen op basis van nader onderzoek. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 7,8 miljoen hoger uitgekomen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.</p>
<p>Onze controleaanpak</p>	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van het pensioenfonds. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2023. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2023:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen geëvalueerd.</p>
<p>Belangrijke observaties</p>	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2023 of de toelichting van de technische voorzieningen.</p>

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een

informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- Het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen

Communicatie

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 27 juni 2024

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. J. Slager RA

Bijlage

Nevenfuncties per 31 december 2023

Anne Vermeulen (niet uitvoerend bestuurslid namens FNV, werknemers)

- Projectleider Pensioenlab
- (Plv) Lid Verantwoordingsorgaan Pensioenfonds Zorg en Welzijn (namens FNV)
- Lid Werkgroep Pensioenen, Stichting van de Arbeid
- Taskforce Diversiteit en Inclusie

Semih Eski (niet uitvoerend bestuurslid namens CNV Vakmensen)

- Bestuurder Pensioenfonds Werk en (re)Integratie (PWRI)
- Bestuurder CNV Vakcentrale
- Bestuurder CNV Vakmensen
- Lid Raad van Advies Goldschmeding Foundation
- Lid Raad van Advies College voor de Rechten van de Mens
- Lid Raad van Advies van Kennisplatform Inclusief Samenleven

Gertrude Wallens (uitvoerend bestuurslid)

- Integraal Risicomanager/Sleutelfunctiehouder Risicobeheer Philips Pensioenfonds
- Adviseur Audit Commissie Pensioenfonds ING

Daan Muusers (niet uitvoerend bestuurslid namens FNV)

- Voorzitter Bedrijfstakpensioenfonds Levensmiddelen
- Bestuurslid (en wnd. Voorzitter) Bedrijfstakpensioenfonds voor Vlees, Vleeswaren, Gemaksvoeding en Pluimveevlees
- Lid Raad van Toezicht, Stichting Mantelzorg en Dementie
- DGA, DHM Beheer B.V.

Walther Schapendonk (uitvoerend bestuurslid)

- Secretaris beleggingsadviescommissie Pensioenfonds Nederlandse Bisdommen
- Lid beleggingsadviescommissie Pensioenfonds Rockwool
- Bestuurslid Pensioenfonds Openbare Bibliotheken
- Directeur CPV Advies BV

Evelyne Simons (niet uitvoerend bestuurslid namens SchoonmakendNederland)

- Bestuurslid Bedrijfstakpensioenfonds voor de Detailhandel
- Voorzitter Pensioenfonds Hagee
- Directeur Organisatieadviesbureau Bestuur en advies collectieve pensioenregelingen

Tarik Uçar (uitvoerend bestuurslid)

- Lid Raad van Toezicht Molenaarspensioenfonds
- Lid Raad van Commissarissen Wassenaarsche Bouwstichting
- Bestuurslid Stichting Dordengelden APG
- (Plv) Lid Werkgroep Pensioenen, Stichting van de Arbeid

Cathrin van der Werf (onafhankelijk voorzitter)

- Geen nevenfuncties

Gerrie Westenbrink (niet uitvoerend bestuurslid)

- Directeur-eigenaar Beverbrink BV
- Voorzitter Bestuur LTC Dalen (tennis en padel vereniging)

Jan Kerstens (niet uitvoerend bestuurslid)

- Secretaris bestuur/ Manager lobby, pensioen en arbeidsvoorwaarden bij Schoonmakend Nederland

BIJLAGE IV

Periodieke informatieverstopping voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: Pensioenregeling Pensioenfonds Schoonmaak

Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI):

724500E14K55TDHR8C26

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaan om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

Ja

- Dit product heeft de volgende **duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling** gedaan: %
- in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
- in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
- Dit product heeft de volgende **duurzame beleggingen met een sociale doelstelling** gedaan: %

Nee

- Dit product **promootte ecologische/sociale (E/S-) kenmerken**. Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het 27,84% duurzame beleggingen
- met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
- met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
- met een sociale doelstelling
- Dit product promootte E/S-kenmerken, maar **heeft niet duurzaam belegd**.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Dit financiële product (hierna: Pensioenregeling of het pensioenfonds) promoot de volgende ecologische en sociale kenmerken:
- ESG-integratie.

Het pensioenfonds integreert ESG-risico's en ESG-factoren in het beleggingsproces. Het pensioenfonds bepaalt per beleggingscategorie hoe en in welke mate ESG-integratie strategieën het meest effectief in praktijk toegepast kunnen worden. Het pensioenfonds past ESG integratie toe binnen aandelen via een aangepaste klimaatbenchmark. Hierin worden, aan de hand van klimaatdata, ondernemingen met grootste transitierisico's uitgesloten en daarnaast herweging toegepast naar ondernemingen die goed gepositioneerd zijn voor de energietransitie.

- CO2-reductie.

Specifiek streeft het pensioenfonds binnen de aandelen en credit portefeuille naar een portefeuille waar minimaal 50% reductie van de gefinancierde CO2-emissies in het jaar 2030 is behaald ten opzichte van de standaard marktbenchmark ultimo 2020. Dit wordt gerealiseerd door de emissies in één keer met 30% te verlagen gevolgd door een gemiddelde reductie van 7% per jaar tot 2030. De lange termijn doelstelling is om uiterlijk in 2050 een klimaat neutrale portefeuille te hebben.

- Uitsluitingsbeleid.

De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het uitsluitingsbeleid van Pensioenfonds Schoonmaak

(<https://www.pensioenschoonmaak.nl/content/dam/bpfs/nl/documents/maatschappelijk-verantwoord-beleggingsbeleid-december-2023.pdf>):

- ondernemingen die controversiële wapens produceren;
- ondernemingen die met hun gedrag structureel de normen schenden van de VN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten (UN Guiding Principles on Business & Human Rights), zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie;
- producenten van tabaksproducten;
- ondernemingen die omzet behalen uit de winning en/of elektriciteitsopwekking van fossiele brandstoffen;
- landuitsluitingsbeleid en bijbehorende staatsbedrijven;
- ondernemingen die niet voldoen aan goed bestuur vereisten.

- Doelinvestering duurzame aandelen:

De Pensioenregeling heeft als doelstelling om 21% te beleggen in wereldwijde aandelen die passief de Climate Transition Benchmark (CTB) volgen.

Overige opmerkingen bij de ecologische of sociale kenmerken van deze Pensioenregeling:

- Doelinvesteringen Green Bonds:

De Pensioenregeling heeft als doelstelling om 2% groene obligaties (Green Bonds) te beleggen. Green Bonds zijn obligaties waarvan de opbrengsten uitsluitend gebruikt worden om projecten of activiteiten met een aantoonbaar positief effect op het milieu of klimaat te financieren. Deze Green Bonds worden zoveel mogelijk in deze rapportage meegenomen als duurzame belegging, maar kunnen we door de andere databronnen van de externe vermogensbeheerder ten opzichte van de ESG-dienstverlener niet rapporteren als doelinvestering.

Naast de 2% allocatie bij het externe mandaat kunnen ook Green Bonds in de portefeuille opgenomen worden in overige interne mandaten, hier wordt alleen niet expliciet op gestuurd. Deze Green Bonds worden getoetst door onze ESG-dienstverlener aan de hand van het Achmea IM Green Bond raamwerk en kunnen daarmee als duurzame belegging beoordeeld worden. In de annex 4 wordt over deze duurzame beleggingen gerapporteerd.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

Om te bepalen of de Pensioenregeling voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken, wordt gekeken naar de volgende duurzaamheidsindicatoren:

- CO2-voetafdruk: De CO2-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO2-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de portefeuille de totale uitstoot van broeikasgassen per jaar berekend. Er wordt daarbij zowel gekeken naar de uitstoot die de onderneming zelf veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten (scope 1 volgens het Greenhouse Gas Protocol), als naar de uitstoot die samenhangt met de productie van energie die de onderneming inkoop (scope 2 volgens het Greenhouse Gas Protocol). Dit wordt gedeeld door de ondernemingswaarde inclusief contanten (EVIC). De uitkomst hiervan geeft weer

**Duurzaamheids-
indicatoren** meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

hoeveel broeikasgassen een onderneming uitstoot voor elke euro aan financiering. Om tot de CO₂-voetafdruk van de hele portefeuille te komen, wordt het gewogen gemiddelde van de CO₂-voetafdrukken berekend van alle ondernemingen waarin wordt belegd. De ondernemingen waarin veel wordt belegd wegen dus zwaarder mee.

Over 2023 bedragen de gefinancierde broeikasgasemissies 25,58 tCO₂ per miljoen euro belegd vermogen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de reductiedoelstelling die geldt voor de relevante onderliggende mandaten van het pensioenfonds.

- **Uitsluitingsbeleid.** Het percentage beleggingen dat op de lijst van uit te sluiten ondernemingen en/of landen staat ten behoeve van het uitsluitingsbeleid. Middels het uitsluitingsbeleid streeft het pensioenfonds na dat er geen investeringen plaatsvinden in ondernemingen en/of landen die niet aan de vooraf vastgestelde normgrenzen voldoen. In 2022 en 2023 hebben zich geen breaches voorgedaan in de beleggingsfondsen onder beheer van Achmea IM en de discretionair beheerde mandaten. In 2023 kan het pensioenfonds via de niet door Achmea IM beheerde beleggingsfondsen blootstelling hebben gehad aan ondernemingen die zijn opgenomen op de uitsluitingslijst van het pensioenfonds. Dit omdat beleggingsfondsen een eigen uitsluitingsbeleid voeren.

- **ESG-profiel.** Dit geeft aan hoe ondernemingen scoren op de verschillende aspecten van Ecologisch, Sociaal en Governance. Na iedere herbalancering was het ESG-profiel van de Pensioenregeling gedurende 2023 beter dan dat van de benchmark. Door marktbevingen kan dit op kwartaaleinde afwijken.

- **Percentage Green Bonds:** Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten expliciet worden gebruikt voor financiering van duurzame of 'groene' projecten. Deze projecten zijn gericht op het opwekken van hernieuwbare energie, het verbeteren van energie-efficiëntie, duurzaam transport, duurzaam waterbeheer en afvalbeheer. Onze ESG-dienstverlener Achmea IM (hierna: ESG-dienstverlener) gebruikt haar eigen onafhankelijke raamwerk om te beoordelen of groene obligaties voldoen aan de definitie van 'duurzame beleggingen' volgens de SFDR en de kwaliteits- en duurzaamheidscriteria. Dit raamwerk is gebaseerd op de Green Bond Principles van de International Capital Market Association en de taxonomie van het Climate Bonds Initiative. Ook tijdens de investeringsperiode wordt de kwaliteit van de Green Bonds gemonitord. Op basis van de impactrapportages volgen we of de beoogde doelen worden gefinancierd en of er adequaat over impact wordt gerapporteerd.

Gemiddeld bedroeg het percentage Green Bonds in 2023 4,05%. Deze obligaties hebben een bijdrage geleverd aan onder andere investeringen in hernieuwbare energie, energie efficiëntie en duurzaam transport.

- **Percentage duurzame aandelen:** Dit zijn beleggingen in wereldwijde aandelen die passief de Climate Transition (CTB) volgen.

Gemiddeld bedroeg het percentage duurzame aandelen in 2023 22,41%. Deze index heeft als doel het verminderen van de broeikasgas-uitstoot in lijn met het klimaatakkoord van Parijs.

Indicator	Waarde 2023	Waarde 2022
ESG Profiel Portfolio (*)	6,66	6,44
ESG Profiel Benchmark	6,64	6,40
Exposure naar normschenders (%)	0,00	0,00
Exposure naar tabaksproducenten (%)	0,00	0,00
Exposure naar controversiële wapens (%)	0,00	0,00
Exposure naar hoogrisicolanden en staatsbedrijven (%)	0,00	0,00
Exposure naar bedrijven met omzet naar de meest vervuilende sectoren in de fossiele industrie (%)	0,00	0,00
Gefinancierde broeikasgasemissie (**)	25,58	46,60
Duurzame aandelen	22,41	n.v.t.

(*) Dit is een score tussen [0, 10]. De score kijkt zowel naar het niveau van blootstelling aan ESG-risico's als naar hoe deze risico's beheerst worden.

(**) In 2023 is de wijze waarop de jaarlijkse vermeden CO2-emissies per miljoen geïnvesteerde euro berekend wordt, gewijzigd.

● ... en in vergelijking tot voorafgaande perioden?

Ten opzichte van 2022 zijn er geen significante wijzigingen geweest. De volgende indicatoren zijn veranderd:

- Het ESG-profiel is verbeterd.
- De CO2-voetafdruk is gedaald.
- Uitsluitingsbeleid. Omdat dit jaar meer beleggingsfondsen worden meegenomen, is geen vergelijking met vorig jaar te maken.
- Omdat de berekening is aangepast, is er dit jaar geen historische vergelijking voor vermeden CO2-emissie.

● **Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?**

Green bonds

Zoals opgenomen in de relevante precontractuele informatieverschaffing, heeft de Pensioenregeling geen minimum commitment afgegeven naar duurzame beleggingen op green bonds. De doelstelling van de green bonds heeft betrekking op:

- Mitigatie van klimaatverandering. Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2 °C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Vermeden CO2-emissies is de meest relevante en gangbare kwantitatieve indicator voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen aan klimaatmitigatie. Dit is gebaseerd op de gerapporteerde informatie, inclusief impact cijfers van de uitgevende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. De totale vermeden CO2-emissie van de Green Bonds in de mandaten bij Achmea IM bedroeg over 2023 37283 ton.

In de EU-taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. In onze beoordeling van de uitgegeven green bond toetsen we in hoeverre deze overeenkomt met de criteria zoals opgenomen in de EU-taxonomie.

Aandelen en bedrijfsobligaties

Zoals opgenomen in de relevante precontractuele informatieverschaffing, heeft de Pensioenregeling geen minimum commitment afgegeven naar duurzame beleggingen voor aandelen en bedrijfsobligaties. De Pensioenregeling heeft echter in de gegeven referentieperiode wel degelijk belegd in duurzame beleggingen. De belangrijkste doelstellingen van de duurzame beleggingen aandelen en/of obligaties hebben betrekking op:

- Mitigatie van klimaatverandering. Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2 °C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Voor de beleggingen in beursgenoteerde aandelen wordt een passieve beleggingsstrategie gevolgd die een CTB benchmark volgt. Deze index heeft als doel het verminderen van de broeikasgas-uitstoot in lijn met het klimaatakkoord van Parijs.

- Adaptatie aan klimaatverandering. Het proces van aanpassing aan de daadwerkelijke en verwachte klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Momenteel is er, gezien de grote diversiteit van activiteiten, duurzame gebouwen en aanpassingen in infrastructuur, nog geen vergelijkbare en

aggregeerbare indicator beschikbaar voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van dit Fonds aan klimaatadaptatie. In de EU-taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, waaronder klimaatadaptatie, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. Investeringen in bedrijven waarvan minimaal 20% van de omzet voldoet aan de criteria zoals opgenomen in de EU taxonomie, worden als duurzame belegging gezien.

We verwachten dat er steeds meer data beschikbaar komt met betrekking tot de impact van klimaatadaptatie zodat we de bijdrage van de duurzame beleggingen aan klimaatadaptatie zorgvuldig kunnen meten.

Het pensioenfonds heeft geen beleggingen met een sociale duurzaamheidsdoelstelling.

● ***Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologisch of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?***

De duurzame beleggingen mogen geen significante schade toebrengen aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen. Dit is gewaarborgd door alle potentieel duurzame beleggingen, green bonds en aandelen en/of bedrijfsobligaties te beoordelen aan de hand van het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener. Daar bovenop is een screening op controverses uitgevoerd.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De duurzame beleggingen van deze pensioenregeling hebben als doel een positieve impact te realiseren door middel van doelinvesteringen in green bonds of via beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties. De ESG-dienstverlener beoordeelt of de uitgegeven green bonds, de aandelen en bedrijfsobligaties voldoen aan het raamwerk. Daarnaast is via het uitsluitings- en engagementbeleid rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten, zoals hieronder beschreven wordt.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

Ja. Het pensioenfonds heeft ondernemingen uitgesloten die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

In de EU-taxonomie is het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' vastgesteld. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstig afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

Het pensioenfonds houdt rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, zoals gedefinieerd in de EU-regelgeving. Deze ongunstige effecten en de ondernomen acties worden in de tabel hieronder toegelicht. Het pensioenfonds heeft zich gecommitteerd aan het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB)-convenant en daarmee aan de OESO-richtlijnen en de United Nations Guiding Principles (UNGP). We gebruiken het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers als leidraad bij de selectie, engagement en monitoring van onze beleggingen. Onze ESG-dienstverlener screent de portefeuille op de eventuele negatieve impact van beleggingen en prioriteren vervolgens de meest ernstige impacts (op basis van zwaarte, reikwijdte en onomkeerbaarheid en waarschijnlijkheid). Zie voor meer informatie ook het MVB-beleid van het pensioenfonds. Op de website en in het jaarverslag wordt gerapporteerd over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

Belangrijkste ongunstige effecten (PAI-indicatoren)	Toelichting	Genomen maatregelen
BKG-Emissies scope 1	Monitoren en sturen van de Scope 1 BKG-emissies in de portefeuille om te voldoen aan de Klimaatdoelen van Parijs en het beperken van 1,5 graden Celsius opwarming in 2050	ESG-integratie (ESG-informatie systematisch en consistent integreren in de beleggingsprocessen. Hieronder vallen het CO2 reductiepad en het inzichtelijk maken van ESG-risico's. Deze laatste heeft als doel beter geïnformeerde beleggingsbeslissingen te nemen.)
BKG-Emissies scope 2	Monitoren en sturen van de Scope 2 BKG-emissies in de portefeuille om te voldoen aan de Klimaatdoelen van Parijs en het beperken van 1,5 graden Celsius opwarming in 2050	ESG-integratie (ESG-informatie systematisch en consistent integreren in de beleggingsprocessen. Hieronder vallen het CO2 reductiepad en het inzichtelijk maken van ESG-risico's. Deze laatste heeft als doel beter geïnformeerde beleggingsbeslissingen te nemen.)
Koolstofvoetafdruk	CO2/EVIC	ESG-integratie
Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Teerzanden, schalieolie en -gas, arctische olie en-gas met een omzetgrens van >5%. De winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen) met een omzetgrens van >1%. De omzet van een onderneming voor meer dan 10% afkomstig is van elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool.	Uitsluiten
Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)	Uitsluiten van normschenders	Uitsluiten (Het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar de Beheerder niet in wil beleggen.) en Normatief engagement (de dialoog aangegaan met ondernemingen die de UN Global Compact, OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen en UN Guiding Principles on Business and Human Rights (dreigen te) schenden.)
Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunities, chemische wapens en biologische wapens)	Uitsluiten van producenten van controversiële wapens	Uitsluiten (Het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar de Beheerder niet in wil beleggen.)

Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten

Betrokkenheid bij landen waarin schendingen plaatsvinden op het gebied van arbeidsnormen

Uitsluiten

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	Overig	4,8	Nederland
Achmea Dutch Residential Fund	Overig	4,4	Nederland
Bundesrepub. Deutschland 2.500% 15/08/2046	Overheden	2,6	Duitsland
Bundesrepublik Deutschland 4,75% 04/07/2040	Overheden	2,4	Duitsland
Amvest Residential Core Fund	Overig	2,3	Nederland
CBRE Dutch Residential Fund	Overig	2,0	Nederland
Bundesrepub. deutschland 0% 15/08/2050	Overheden	2,0	Duitsland
Bundesrepub. Deutschland 1.250% 15/08/2048	Overheden	2,0	Duitsland
Netherlands Government Bond 4% 15/01/2037	Overheden	1,9	Nederland
Netherlands Government 2.750% 15/01/2047	Overheden	1,9	Nederland
Bundesrepub. Deutschland 2.500% 04/07/2044	Overheden	1,8	Duitsland
France Government Bond OAT 4% 25/04/2060	Overheden	1,7	Frankrijk
De Munt Nederlands Hypotheken Fonds SGB	Overig	1,7	Nederland
Netherlands Government Bond 3,75% 15/01/2042	Overheden	1,5	Nederland
Bundesrepublik Deutschland 3,25% 04/07/2042	Overheden	1,3	Duitsland

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2023

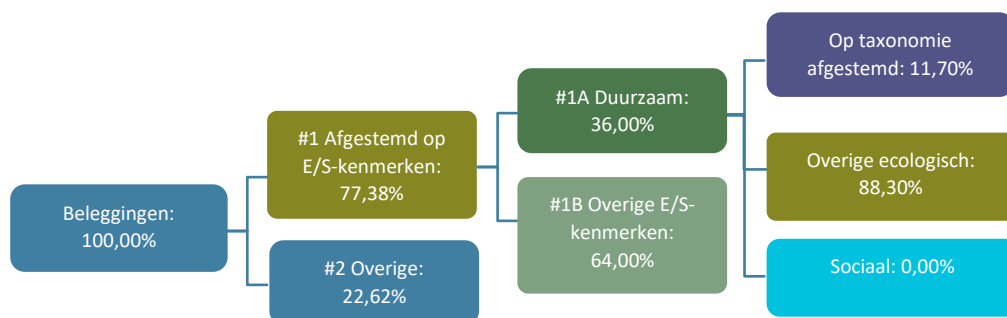

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen was 27,84%.

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

● Hoe zag de activa-allocatie eruit?

#1 Afgestemd op E/S-kenmerken omvat de beleggingen van het financiële product die worden gebruikt om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

#2 Overige omvat de overige beleggingen van het financiële product die niet zijn afgestemd op de ecologische of sociale kenmerken en die evenmin als duurzame belegging gelden.

De categorie **#1 Afgestemd op E/S-kenmerken** omvat:

- De subcategorie **#1A Duurzaam** omvat duurzame beleggingen met ecologische of sociale doelstellingen.
- De subcategorie **#1B Overige E/S-kenmerken** omvat beleggingen die op de ecologische of sociale kenmerken zijn afgestemd, maar die niet als duurzame belegging gelden.

● In welke economische sectoren werd belegd?

Sector	% van portefeuille
Overheden	38,6
Supranationalen	3,9
Halfgeleiders en halfgeleiderapparatuur	2,9
Farmaceutica, biotechnologie en levenswetenschappen	2,8
Software & Diensten	2,6
Banken	2,0
Technologie Hardware & Apparatuur	1,9
Financiële instellingen	1,6
Kapitaalgoederen	1,6
Overig	42,1

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Van de duurzame beleggingen met een ecologische milieudoelstelling mitigatie was 11,70% afgestemd op de EU-taxonomie.

Voor aandelen en/of bedrijfsobligaties is:

- 0,89% afgestemd op de doelstelling klimaatmitigatie
- 0,00% afgestemd op de doelstelling klimaatadaptatie.

Green bonds

De ESG-dienstverlener beoordeelt voor (een deel van) de green bonds in hoeverre deze voldoen aan EU Taxonomie criteria. Voor green bonds wordt gekeken naar de beschikbare, publieke, informatie op de website van de uitgevende instelling, zoals de Second Party Opinion, het Green Bond Framework en het Impact report. Nieuwe uitgevende instellingen die nog geen informatie beschikbaar stellen op de website, worden benaderd met vragen over de exacte afstemming op de

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels

inzake veiligheid en afvalbeheer.

EU-taxonomie. Op deze manier komt er steeds meer data beschikbaar. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de SFDR (Level 2) verwachten wij dat er steeds meer informatie beschikbaar zal komen.

Aandelen en bedrijfsobligaties

Voor het vaststellen van de percentages afstemming op de EU-taxonomie wordt voor aandelen / bedrijfsobligaties gekeken naar de beschikbare data van MSCI.

De gerapporteerde percentages zijn op bovenstaande wijze vastgesteld of afkomstig van een onafhankelijke dataverstrekker, in dit geval de dataprovider die uitgaat van door de ondernemingen gerapporteerde data op taxonomie alignment. Hierop is geen aanvullende betrouwbaarheidsverklaring van een accountant afgegeven of een toetsing uitgevoerd.

● Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie¹ voldoen?

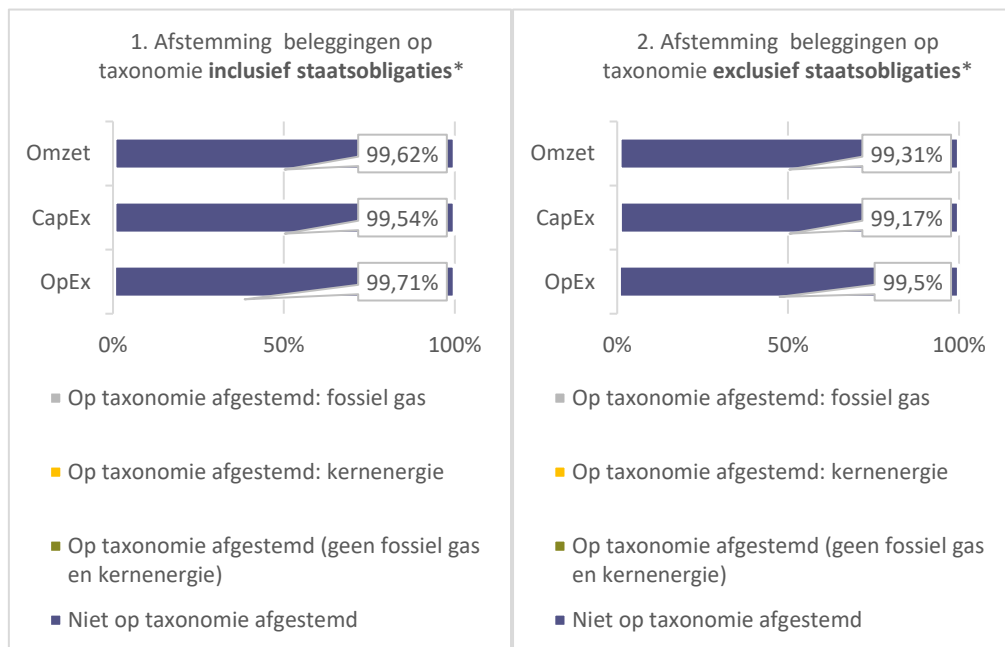
Ja:

In fossiel gas In kernenergie

Nee

De onderstaande diagrammen geven in het grijs, oranje en groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties weer, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:
- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeven.

***In deze diagrammen omvat "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.**

¹ Activiteiten in de sectoren fossiel gas- en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie -zie de toelichting in de linker marge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgelegd in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

Data omtrent Taxonomy alignment wordt voor de green bonds die beoordeeld zijn door de ESG-dienstverlener gebaseerd op documentatie van de uitgevende partij en de Second Party Opinion. Een onderverdeling naar Omzet, CapEx, OpEx wordt voor deze green bonds niet gemaakt in:

- a. Rapportages van de uitgevende organisatie;
- b. Second Party Opinion (dit document wordt gebruikt om vast te stellen of iets een green bond is in combinatie met de beoordeling van de ESG-dienstverlener);
- c. Bloomberg.

Aangezien de ESG-dienstverlener zich baseert op onafhankelijke informatie, welke niet beschikbaar is op dit moment, tonen bovenstaande grafieken voor Green bonds dan ook geen uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx.

Voor overige duurzame beleggingen is data over Taxonomy alignment en de uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx afkomstig van de onafhankelijke dataprovider.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

Het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten was 0,19%.

● **Hoe verhield het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**

In de voorgaande periode is nog niet gerapporteerd over duurzame aandelen en bedrijfsobligaties. Daarom kan hiervoor geen vergelijking gemaakt worden met de vorige periode.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

Het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet waren afgestemd op de EU-Taxonomie, was 88,30%.

Aandelen en bedrijfsobligaties

Er wordt ook belegd in duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet zijn afgestemd op de taxonomie. Ondernemingen kunnen duurzame doelstellingen hebben, maar niet verplicht en/of in staat zijn om te voldoen aan de rapportageverplichtingen van de taxonomie.

Het raamwerk neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een aandeel en een bedrijfsobligatie te beoordelen. Het raamwerk voor aandelen en bedrijfsobligaties gebruikt ook vereisten tot wetenschappelijk aantoonbare emissiereductiedoelstellingen en tot een lagere CO₂-uitstoot dan het sub industrie gemiddelde.

Green bonds

Het raamwerk op green bonds neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een green bond te beoordelen. Het raamwerk volgt de ICMA Green Bond Principles. Daarnaast gebruikt het raamwerk de richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative voor het beoordelen van de duurzaamheid van te financieren activiteiten. Zo wordt de kwaliteit van green bonds beoordeeld. Bonds worden afgekeurd indien de algemene strategie van het bedrijf inconsistent is met het uitgeven van een green bond, het milieuvoordeel discutabel is (niet conform CBI taxonomie) en niet alle te financieren activiteiten kwalificeren als 'duurzame belegging' conform SFDR. Daarnaast is data omtrent taxonomie alignment op dit moment nog beperkt beschikbaar.

Faciliterende

activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten

zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen rekening houden met de criteria** voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Het aandeel van sociaal duurzame beleggingen was 0%.

Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die onder '#2 overige' zijn opgenomen bestaan voor het grootste deel uit beleggingen in beleggingsfondsen. Over deze beleggingsfondsen kan de ESG-dienstverlener geen e/s kenmerken meten. Daarnaast zijn onder 'overige' liquiditeiten opgenomen. Het streven is om het percentage liquide middelen zo klein mogelijk te houden. De beleggingen zijn bedoeld om de portefeuille efficiënt te beheren of rendement te behalen. Er bestaan geen ecologische of sociale minimumwaarborgen.

Een overzicht van alle type beleggingen onder overige is opgenomen in onderstaande tabel.

Type belegging	% van "overige"
Fondsen	64,6
Liquiditeiten	26,0
Alternatieve beleggingen	13,0
Overig	2,3
Derivaten	-5,9

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Gedurende 2023 zijn onderstaande maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

Engagement: Het pensioenfonds is in gesprek gegaan met ondernemingen waarin wordt belegd middels normatief en thematisch engagement. Het doel van het normatieve engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Bij thematisch engagement staan niet de ondernemingen centraal die normen schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren.

Stemmen: Daarnaast heeft het pensioenfonds actief gebruik gemaakt van aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wordt belegd.

Zie voor meer informatie de MVB documentatie op de website.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele Pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de Pensioenregeling om te bepalen of de Pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de

ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?***

Niet van toepassing.